

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรม ในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

A Study of the Community Satisfaction to the Project of Morality Teaching in
Schools by the Buddhist Monks in Surin and Buriram

โดย

ผศ.ทวิศักดิ์ ทองทิพย์

ผศ.บรรจง โสดาดี

พระวัชระ วชิรญาโณ (เกิดสบาย)

นายธนู ศรีทอง

นายพลนภัต แสงศรี

นายอิทธิพล จำนงรักษ์

วิทยาเขตสุรินทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

A Study of the Community Satisfaction to the Project of Morality Teaching in Schools
by the Buddhist Monks in Surin and Buriram

โดย

ผศ.ทวิศักดิ์ ทองทิพย์

ผศ.บรรจง โสดาดี

พระวัชร วัชรญาโณ (เกิดสบาย)

นายธนู ศรีทอง

นายพลนภัต แสงศรี

นายอิทธิพล จำนงรักษ์

วิทยาเขตสุรินทร์

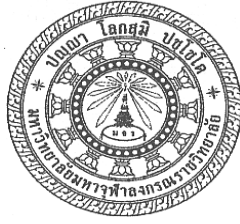
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๕๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

A Study of the Community Satisfaction to the Project of Morality Teaching in Schools

by the Buddhist Monks in Surin and Buriram

By

Asst. Prof. Taweesak Tongthipya

Asst. Prof. Banchong Sodadee

Phra Watchara Wachirayano (Kerdsabai)

Mr. Thanoo Srithong

Mr. Pholnapas Sangsri

Mr. Itthipol Jumnongruk

Surin Campus

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

B.E. 2554

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS.....

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์
ผู้วิจัย:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวีศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๔
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต และ ด้านปัจจัยผลกระทบ ขั้นตอนการวิจัยโดย ดำรวจข้อมูลเบื้องต้น จัดทำเครื่องมือ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และเขียนรายงานการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีสองแบบ คือ ๑) บัตรบันทึกการค้นคว้า ใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และ ๒) แบบสอบถาม ใช้สำหรับเก็บข้อมูลภาคสนาม จากกลุ่มตัวอย่างพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๒๑๕ รูป จากพระสอนศีลธรรมทั้งหมด จำนวน ๕๐๐ รูป เก็บจากผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา จำนวน ๔๕๑ คน จากผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ทั้งหมด จำนวน ๑,๖๕๒ คน ผลการวิจัยพบว่า

๑) ด้านปัจจัยนำเข้า พระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อตัวชี้วัดเกี่ยวกับกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม และงบประมาณสนับสนุน อยู่ในระดับปานกลาง และการดำเนินโครงการมีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม และมีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ พระสอนศีลธรรมมีระดับความพึงพอใจต่อตัวชี้วัดเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอน และการจัดอบรมสัมมนา อยู่ในระดับปานกลาง และการดำเนินโครงการมีการประชุม มีการจัดซื้อวัสดุสำนักงานอย่างมีขั้นตอน ๓) ด้านปัจจัยผลผลิต ผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษามีความพึงพอใจต่อตัวชี้วัดเกี่ยวกับนักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากโน้มไปในด้านมากที่สุด และการดำเนินโครงการมีจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพียงพอ มีการพัฒนาพระสอน

ศีลธรรมให้มีคุณภาพ และได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอทุกอำเภอ และ ๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ ผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษามีความพึงพอใจต่อตัวชี้วัดเกี่ยวกับชุมชนได้ คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม อยู่ในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด และการดำเนินโครงการคณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพ ด้านการสอนและการเผยแผ่

จากผลการประเมินความพึงพอใจตามปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน สรุปได้ว่าในทรรศนะของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในระดับปานกลาง ส่วนทรรศนะของคณะผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงมีความมั่นใจต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนค่อนข้างสูงคือพึงพอใจในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด

Research Title: A Study of the Community Satisfaction to the Project of Morality
Teaching in Schools by Buddhist Monks in Surin and Buriram
Provinces

Researchers: Asst. Prof. Taweesak Tongthipya and Others

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

Fiscal Year: B.E. 2554

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Surin Campus

ABSTRACT

The objective of this applied research is to study the community satisfaction on the factors of input, process, output, and impact. The procedures of research are information survey, instrument construction, checking the instrument quality, data collection, verifying the data obtained, data analysis, and writing a report respectively.

The instruments used in the research are 1) research recording card; being used to collect document data, and 2) questionnaires; being used to collect field data from the samples of 239 monk teachers out of 910, and from the samples of 453 administrators and monitor teachers in education institutes out of 1,692. The findings of research are as follows:

On the factor of input, the satisfaction of monk teachers is in the medium level of satisfaction to the process of selection and appointment, handbook of working, and supporting budget. To the project management, there are the process of school selection, the monk teachers' line of conduct, and the appointment of working committee to supervise the working system efficiently. On the factor of process, the satisfaction of monk teachers is in the medium level of

satisfaction to public relation of the project, coordination, teaching orientation, and seminar. To the project management, there are the meeting and the material procurement of the office. On the factor of output, the satisfaction of administrators and monitors is in high to the highest level of satisfaction to the students' desirable behavior. To the project management, there are enough monk teachers, development of monk teachers, and sub-district coordination centres. On the factor of impact, the satisfaction of administrators and monitors is in high to the highest level of satisfaction to following aspects i.e. the community has got good members to participate in community development, and the government agencies have got good members to participate in social development. To the project management, the Sangha Order has got qualified monks for teaching and propagating.

From the evaluation of four factors of satisfaction, it is summarized that monk teachers have got confidence to the project of monk teaching in schools in the medium level of satisfaction, and administrators and monitor teachers in high to the highest level of satisfaction.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญแผนผัง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัยและกรอบแนวคิด	๔
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
๑.๖ กรอบแนวคิดของการวิจัย	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ	๘
๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ.....	๘
๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มมนุษย์นิยม	๑๐
๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มจิตวิเคราะห์.....	๑๓
๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในทัศนะปรัชญาพุทธศาสนา	๑๕
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในพุทธศาสนา	๑๘

๒.๒.๑ พุทธศาสนากับการศึกษาสมัยพุทธกาล	๑๕
๒.๒.๒ พุทธศาสนากับการศึกษาสมัยหลังพุทธกาล	๒๐
๒.๒.๓ หลักการศึกษาตามแนวพุทธศาสนา.....	๒๔
๒.๓ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในประเทศไทย.....	๒๗
๒.๓.๑ พระพุทธศาสนากับการศึกษาไทยในอดีต	๒๘
๒.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาในปัจจุบัน	๓๐
๒.๓.๓ พัฒนาการของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๕
๒.๔ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๓
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๔๕
๒.๕.๑ ด้านปัจจัยนำเข้า.....	๕๒
๒.๕.๒ ด้านปัจจัยกระบวนการ	๕๖
๒.๕.๓ ด้านปัจจัยผลผลิต	๕๘
๒.๕.๔ ด้านปัจจัยผลกระทบ	๕๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๑
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๑
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๖๓
๓.๒.๑ กลุ่มประชากร.....	๖๓
๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง.....	๖๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๖
๓.๓.๑ ชนิดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๖
๓.๓.๒ การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ	๖๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย.....	๖๗
๓.๔.๑ ชั้นรวบรวมข้อมูล	๖๗
๓.๔.๒ ชั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล.....	๗๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๒
๔.๑ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๗๒
๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่เป็นเอกสาร	๗๒
๔.๑.๒ ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคล.....	๗๓

๔.๒	วิเคราะห์ด้านปัจจัยนำเข้า.....	๗๖
๔.๒.๑	กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน.....	๗๖
๔.๒.๒	กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม.....	๗๗
๔.๒.๓	คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม.....	๗๗
๔.๒.๔	ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม.....	๗๘
๔.๒.๕	งบประมาณสนับสนุนโครงการ.....	๗๙
๔.๒.๖	การตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน.....	๘๐
๔.๓	วิเคราะห์ด้านปัจจัยกระบวนการ.....	๘๔
๔.๓.๑	การประชาสัมพันธ์.....	๘๔
๔.๓.๒	การประสานงาน.....	๘๔
๔.๓.๓	การจัดปฐมนิเทศการสอน.....	๘๕
๔.๓.๔	การประชุม.....	๘๖
๔.๓.๕	การจัดอบรมสัมมนา.....	๘๗
๔.๓.๖	การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน.....	๘๗
๔.๔	วิเคราะห์ด้านปัจจัยผลผลิต.....	๘๘
๔.๔.๑	จำนวนพระสอนศีลธรรม.....	๘๘
๔.๔.๒	นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์.....	๙๐
๔.๔.๓	พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ.....	๙๑
๔.๔.๔	ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ.....	๙๑
๔.๕	วิเคราะห์ด้านปัจจัยผลกระทบ.....	๙๑
๔.๕.๑	ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน.....	๙๒
๔.๕.๒	คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่.....	๙๒
๔.๕.๓	หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม.....	๙๓

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... ๙๕

๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๙๕
๕.๑.๑	สรุปความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขตและวิธีการวิจัย.....	๙๕
๕.๑.๒	สรุปผลด้านปัจจัยนำเข้า.....	๙๕
๕.๑.๓	สรุปผลด้านปัจจัยกระบวนการ.....	๑๐๐
๕.๑.๔	สรุปผลด้านปัจจัยผลผลิต.....	๑๐๑
๕.๑.๕	สรุปผลด้านปัจจัยผลกระทบ.....	๑๐๓

๕.๒ อภิปรายผล	๑๐๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๓
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ	๑๑๓
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๑๑๔
บรรณานุกรม	๑๑๕
ภาคผนวก	๑๒๐
ประวัติผู้วิจัย	๑๒๖

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑.๑	ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย.....	๖
ตารางที่ ๒.๒	สถิติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามพื้นที่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	๔๐
ตารางที่ ๒.๓	สถิติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามส่วนงาน มจร ปี พ.ศ. ๒๕๕๓	๔๑
ตารางที่ ๒.๓	สถิติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดส่วนงาน มจร วิทยาเขตสุรินทร์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓.....	๔๒
ตารางที่ ๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	๖๔
ตารางที่ ๔.๑	จำนวนและร้อยละของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	๗๓
ตารางที่ ๔.๒	จำนวนและค่าร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในส่วนงาน วิทยาเขตสุรินทร์.....	๗๔
ตารางที่ ๔.๓	จำนวนและร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์	๗๔
ตารางที่ ๔.๔	จำนวนและร้อยละของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา.....	๗๕
ตารางที่ ๔.๕	จำนวนและร้อยละของสถานศึกษาที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรม	๗๖
ตารางที่ ๔.๖	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนต่อการรับสมัครคัดเลือกพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน.....	๗๗
ตารางที่ ๔.๗	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนต่อคู่มือการปฏิบัติงานพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน.....	๗๘
ตารางที่ ๔.๘	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนต่อการเบิกจ่ายค่าตอบแทนโครงการ พระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน.....	๗๙
ตารางที่ ๔.๙	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยนำเข้า.....	๘๐
ตารางที่ ๔.๑๐	แผนปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรม ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๔.....	๘๓
ตารางที่ ๔.๑๑	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการประชาสัมพันธ์.....	๘๔
ตารางที่ ๔.๑๒	จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการประสานงาน.....	๘๕

ตารางที่ ๔.๑๓ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดปฐมนิเทศการสอน.....	๘๖
ตารางที่ ๔.๑๔ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดอบรมสัมมนา.....	๘๗
ตารางที่ ๔.๑๕ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยกระบวนการ.....	๘๘
ตารางที่ ๔.๑๖ จำนวนและค่าร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในสำนักงาน วิทยาเขตสุรินทร์.....	๘๙
ตารางที่ ๔.๑๗ จำนวนและร้อยละของประสบการณ์พระปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรม ในโรงเรียน.....	๘๙
ตารางที่ ๔.๑๘ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนด้านทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์.....	๙๐
ตารางที่ ๔.๑๙ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรม.....	๙๒
ตารางที่ ๔.๒๐ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของ ผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรม.....	๙๓
ตารางที่ ๕.๑ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระ ประจำศูนย์ประสานงานและพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยนำเข้า.....	๑๐๐
ตารางที่ ๕.๒ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระ ประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยกระบวนการ	๑๐๑
ตารางที่ ๕.๓ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของผู้บริหาร และครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อปัจจัยผลผลิต.....	๑๐๒
ตารางที่ ๕.๔ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของ ผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อปัจจัยผลกระทบ.....	๑๐๓

สารบัญตาราง

หน้า

แผนผังที่ ๒.๑ ลำดับความต้องการของมนุษย์ ทั้ง ๕ ชั้น	๑๓
แผนผังที่ ๒.๒ โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคล ๓ ชั้น.....	๑๔
แผนผังที่ ๒.๓ แรงจูงใจที่เกิดจากค้นหาภัยกับอันตราย	๑๖
แผนผังที่ ๒.๔ แรงจูงใจที่พัฒนาตามภูมิ	๑๘
แผนผังที่ ๒.๕ กระบวนการจัดการศึกษาแบบพุทธตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงผลสัมฤทธิ์ของการศึกษา..	๒๖
แผนผังที่ ๒.๖ โครงสร้างการบริหาร โครงการพระสอนศีลธรรม	๓๘
แผนผังที่ ๒.๗ การถ่ายโอนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๓๙
แผนผังที่ ๒.๘ โครงสร้างการบริหารงานของวิทยาเขตสุรินทร์	๔๒
แผนผังที่ ๒.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย	๕๐
แผนผังที่ ๒.๑๐ กรอบแนวคิดการศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อโครงการฯ	๕๑
แผนผังที่ ๒.๑๑ กรอบแนวคิดการศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อโครงการฯ	๖๐
แผนผังที่ ๓.๑ แผนปฏิบัติการวิจัย	๖๒
แผนผังที่ ๔.๑ โครงสร้างการบริหาร โครงการพระสอนฯ (วิทยาเขตเชียงใหม่/ขอนแก่น)	๘๑
แผนผังที่ ๔.๒ โครงสร้างการบริหาร โครงการพระสอนฯ วิทยาเขตสุรินทร์	๘๒

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ ๓.๑ แผนที่การลงเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดสุรินทร์.....	๖๘
ภาพที่ ๓.๒ แผนที่การลงเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดบุรีรัมย์.....	๖๙

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในภาวะที่โลกตกอยู่ภายใต้การครอบงำของแนวคิดวัตถุนิยม และกระแสทุนนิยม มนุษย์ถูกผลักดันให้ห่างออกจากหลักธรรมทางศาสนาไปเรื่อยๆ ขณะเดียวกันกับปัญหาการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นเงาตามตัว สังคมไทยซึ่งมีรากฐานของวิถีชีวิตมาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็ถูกกระแสวัตถุนิยมทุนนิยมพัดพาไปโดยไม่รู้ตัว และก็เกิดปัญหาทางสังคมมากมายตามมาเช่นเดียวกัน ดังปรากฏว่าคุณธรรม ศีลธรรม ความถูกต้องดีงามตามหลักพระพุทธศาสนา เลื่อนถอยไปจากจิตใจชาวพุทธไทยอย่างน่าใจหาย สภาพการณ์เช่นนี้ก็กำลังเป็นอยู่เชิงประจักษ์ มีผู้ประมวลรวบรวมตัวอย่างปัญหาลักษณะนี้ไว้มากมาย ขอนำตัวอย่างปัญหาที่นายปรีชา กันธิยะได้สะท้อนปัญหาความรู้ศีลธรรมในปัจจุบัน ว่า

“สภาพสังคมไทยปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญด้านวัตถุได้พัฒนากว้างไกล แต่วิถีชีวิตประจำวันของคนในสังคมมีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย มีความย่อหย่อนในศีลธรรมอันดีงาม ไม่เคารพกฎเกณฑ์และกฎหมาย อาชญากรรมมากขึ้นที่เป็นเมืองพุทธ ซึ่งเป็นสังคมแห่งความเมตตากรุณา มีการทุจริตคอร์รัปชัน ลักขโมย มีปัญหายาเสพติด แหล่งอบายมุข แหล่งเริ้งรมย์ มีโสเภณีเด็ก มีการใช้แรงงานเด็ก และละเมิดสิทธิเด็ก¹

จากสภาพปัญหาดังที่กล่าวมามีการเรียกร้องให้พระสงฆ์ซึ่งเดิมเคยเป็นครูให้กับสังคม ให้หันกลับมาช่วยแก้ปัญหาทางสังคม ทางรัฐบาลก็มองเห็นความจำเป็นที่ต้องให้พระเข้ามาทำหน้าที่การสอนในโรงเรียนเป็นบทบาทเดิมที่พระเคยทำ หล่นหายไปเมื่อ ๕๐ ปีที่ผ่านมา เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กและเยาวชน แนวคิดนี้เริ่มเป็นรูปธรรมขึ้น ดังที่พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการพระสอนธรรมในโรงเรียนสรุปสาระได้ว่า

¹ ปรีชา กันธิยะ. การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม. วิทยานิพนธ์คุุณบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑, หน้า ๑.

ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ รัฐบาลมอบหมายให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมและกระทรวงศึกษาธิการ ร่วมดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยจัดสรรงบประมาณอุดหนุนพระสอนฯ รูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน จำนวน ๔,๐๐๐ รูป และมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนฯ ให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมาย ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาดำเนินการต่อ เมื่อ มจร. ได้รับช่วงต่อก็ได้จัดการกิจนี้นำเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้ (๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว (๒) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา/โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนฯ (๓) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการ ฯ มาแต่เริ่มแรก (๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนฯ ที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน (๕) ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอน ฯ ทั่วประเทศ^๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อได้รับมอบโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนพร้อมทั้งงบประมาณมาแล้ว เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพระสอนฯ มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อันพึงประสงค์คือนักเรียนได้รับการปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจากพระสอน ฯ โดยตรง และคุ้มค่างบประมาณที่ได้รับ จึงได้เตรียมแผนปฏิบัติการรองรับการดำเนินการโครงการ ฯ อย่างเป็นระบบ และได้ดำเนินการประสานงานกับคณะสงฆ์ สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้มีการประชาสัมพันธ์โครงการ ฯ และจัดอบรมถวายความรู้เพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อสร้างศักยภาพในการทำงานให้เป็นที่ยอมรับของสถานศึกษา และเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับนักเรียนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องพร้อมทั้งมีความประพฤติที่ดีงาม โดยได้จัดแผนการดำเนินการโครงการซึ่งมีกระบวนการบริหารโครงการดังนี้ (๑) จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๒) จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ/ผู้อำนวยการโครงการพระสอน ฯ

^๒ พระธรรมโกศาจารย์. <http://www.krupra.net/v1๒/main.php?url=about>. (วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ทั่วประเทศ (๓) การปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ (๔) การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๕) การอบรมพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๖) การจัดทำคู่มือหนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๔ และพัฒนาเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๗) การวิจัย (๘) การนิเทศ การติดตามประเมินผล (๙) การจัดถวายค่าตอบแทน (๑๐) การรับสมัคร/การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ

สถิติพระสอนศีลธรรมในปัจจุบันทั่วประเทศมีจำนวนถึง ๑๖,๕๒๗ รูป มีรายละเอียดดังนี้ “กรุงเทพมหานคร/ปริมณฑล จำนวน ๑,๔๑๘ รูป ภาคเหนือ จำนวน ๒,๕๖๑ รูป ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๖,๓๘๕ รูป ภาคกลาง จำนวน ๓,๕๓๔ รูป ภาคตะวันออก จำนวน ๑,๐๗๖ รูป ภาคตะวันตก จำนวน ๕๔๕ รูป ภาคใต้ จำนวน ๑,๑๕๓ รูป”^๓ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจากบัญชีรายชื่อของพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ยืนยันว่า “มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ จำนวนทั้งหมด ๕๑๐ รูป ซึ่งกระจายสอนอยู่ในสถานศึกษา กว่า ๔๐๐ แห่ง”^๔ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีศูนย์ประสานงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

การดำเนินงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ – ๒๕๕๒ ที่ผ่านมา โดยได้ดำเนินงานตามภารกิจหลัก คือ จัดประชุมคณะกรรมการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการ/อำนวยการโครงการพระสอนฯ จัดปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเข้มข้นวิทยากรแกนนำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จัดอบรมพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สร้างเว็บไซต์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน การนิเทศติดตามประเมินผล จัดถวายค่าตอบแทน รับสมัคร/การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในภารกิจทั้งหมดที่กล่าวมา วิทยาเขตได้ดำเนินการทุกประการ ก็เหลือแต่ด้านการวิจัยตรวจสอบความพึงพอใจของชุมชนอัน

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^๔ บัญชีรายชื่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, บัญชีรายชื่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.

เนื่องมาจากโครงการพระสอนฯ เท่านั้น ดังนั้น จึงถือเป็นภาระงานเร่งด่วนที่ศูนย์ประสานงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาเขตสุรินทร์ ต้องรีบดำเนินงานเพื่อหาคำตอบว่าการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการฯ ประสบผลสำเร็จ ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร

การประเมินความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนนอกจากจะเป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งของโครงการพระสอนศีลธรรมแล้ว ผลของการปฏิบัติภารกิจด้านนี้ยังได้สะท้อนผลการดำเนินงานของโครงการฯ ได้อีกด้วย อันจะส่งผลให้มีการปรับปรุงการดำเนินงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมฯ ตลอดถึงการปรับกลยุทธ์ของโครงการฯ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ด้าน ได้แก่

๑.๒.๑ ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ มีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม มีคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม มีงบประมาณสนับสนุนโครงการ และมีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน

๑.๒.๒ ด้านปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การปฐมนิเทศ การสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน

๑.๒.๓ ด้านปัจจัยผลผลิต ได้แก่ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ

๑.๒.๔ ด้านปัจจัยผลกระทบ ได้แก่ ระดับความพึงพอใจของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษาที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปสอน

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ มีขอบเขตศึกษาวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ๑) กลุ่มประชากร ได้แก่ (๑) กลุ่มเอกสารวิชาการที่เป็นองค์ความรู้หรือหลักการที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ การศึกษาพระพุทธศาสนา โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เอกสารการศึกษาพระพุทธศาสนา เอกสารแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยม เอกสารแนวคิดกลุ่มจิตวิเคราะห์ เอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น (๒) กลุ่มบุคคล ได้แก่ (ก) กลุ่มพระภิกษุที่ผ่านการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรมส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ จำนวน ๕๑๐ รูป (ข) ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาทำการสอนในเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวน ๘๔๖ คน รวมทั้งหมดจำนวน ๑,๓๕๖ รูป/คน (๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ตัวแทนของพระสงฆ์จำนวน ๕๑๐ รูป และตัวแทนของผู้บริหารและครูในสถานศึกษาจำนวน ๘๔๖ คน

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา ได้กำหนดกรอบของเนื้อหาไว้ ๔ ด้าน ตามทฤษฎีเชิงระบบ คือ

๑) ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ มีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม มีคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม มีงบประมาณสนับสนุนโครงการ มีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน

๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การปฐมนิเทศการสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน

๓) ด้านปัจจัยผลผลิต ได้แก่ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ

๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ ได้แก่ ระดับความพึงพอใจของหน่วยงานต่อไปนี้เป็นผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปสอน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาวิจัยในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓.๔ ด้านระยะเวลา กำหนดกรอบของการศึกษาระยะเวลา ๑ ปี โดยดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยดำเนินการตามกรอบเวลาดังนี้

ตารางที่ ๑.๑

ระยะเวลาทำการวิจัยและแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

แผนการดำเนินงาน	ระยะเวลา (ปีงบประมาณ ๒๕๕๔)												
	ค.ค	พ.ย	ธ.ค	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย.	ก.ค	ส.ค	ก.ย	
๑. ศึกษาสำรวจข้อมูลเบื้องต้น - ศึกษาเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง - จัดทำเครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกและแบบสอบถาม - ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ			→	→									
๒. จัดเก็บรวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบ - เก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ภาคสนามเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์						→							
๓. วิเคราะห์ข้อมูล							→						
๔. เขียนรายงานผลการวิจัย - เขียนรายงานการวิจัยฉบับร่าง - ส่งให้ที่ปรึกษาโครงการฯ ตรวจสอบ - แก้ไขปรับตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษา - จัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์								→	→	→	→		
๕. พิมพ์เผยแพร่													→

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในทางที่ดีของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในทางที่ดีของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเข้าไปสอน

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

หลังจากการศึกษาวิเคราะห์ครบทุกประเด็นแล้ว จะได้อธิบาย ดังนี้ ๑) ผลโดยตรง การทำหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ เป็นที่พึงพอใจของชุมชนมากน้อยเพียงใด อันจะสะท้อนความสำเร็จของโครงการได้ด้วย ดังนั้นงานวิจัยนี้น่าจะเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของโครงการได้เป็นอย่างดี เอกสารวิจัยนี้นอกจากจะได้รับตีพิมพ์เผยแพร่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์โดยตรงแล้ว ยังเผยแพร่ไปยังหน่วยงานหลักและหน่วยงานในเครือข่ายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีอยู่ทั่วประเทศ ตลอดจนหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น ย่อมสามารถนำเอาผลการศึกษานี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ๒) ผลโดยอ้อม นอกเหนือจากผลโดยตรงที่กล่าวมา ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับคือสถานการณ์โลกปัจจุบันที่ความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ศาสนาพุทธได้รับการยอมรับในแง่ของความเป็นศาสนาแห่งสันติภาพที่โดดเด่น แต่ความอ่อนแอทางเหตุผลของชาวพุทธก็ปรากฏให้เห็นอยู่ หากปล่อยให้สภาพการณ์ดังกล่าวเป็นไปเรื่อย ๆ ศาสนาพุทธก็จะไม่อยู่ในฐานะที่เป็นที่พึ่งของชาวโลกได้ ดังนั้น การนำพระสงฆ์เข้าไปสร้างความเข้มแข็งให้กับเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาจะทำให้ชาวพุทธสามารถนำหลักพุทธธรรมออกเผยแพร่ทั่วโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประชากรโลกก็จะหวังพึ่งอุดมการณ์สันติภาพจากศาสนาพุทธได้ การวิจัยนี้มุ่งสร้างองค์ความรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางการให้บริการของโครงการที่นำพระสงฆ์เข้าไปฝึกฝนคนในสถานศึกษาและในชุมชน ดังนั้น ผลที่เกิดจากการวิจัยครั้งนี้จึงไม่เพียงแต่ได้ทราบทัศนคติของชุมชนต่อการทำบทบาทด้านนี้ของพระสงฆ์เท่านั้น หากแต่จะเป็นกุญแจสำคัญในการเปิดประตูพุทธธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของมวลมนุษยชาติอีกด้วย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นกรอบแนวคิดวิจัย ดังนี้ ๑) แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ ๒) แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในพุทธศาสนา ๓) ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในประเทศไทย ๔) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ๕) กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ในงานวิจัยนี้ นำเอาแนวคิด ทฤษฎีแรงจูงใจ หรือความพึงพอใจมาเป็นพื้นฐานในศึกษา ๔ ประการ คือ ความหมายของความพึงพอใจ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มมนุษย์นิยม แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มจิตวิเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในพุทธศาสนา มีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานไม่ได้ให้ความหมายศัพท์นี้ตรงๆ แต่น่าจะอนุมานจากศัพท์ว่า “พอใจ ซึ่งมีความหมายว่า สมใจ ชอบใจ เหมาะ”^๕ ในพจนานุกรมอังกฤษ-ไทยใช้คำว่า “satisfy มีความหมายว่า ทำให้พอใจ ถูกใจหรือสมใจ เอาใจ มีหรือให้สิ่งที่ต้องการ ทำให้หรือชวนให้เชื่อ สนองความต้องการ ทำให้แน่ใจหรือมั่นใจ ชำระจนหมด ปฏิบัติตาม ข้อตกลง”^๖

นักวิชาการได้ให้ความหมาย “ความพึงพอใจ” ไว้หลายประการดังนี้ วอลเลอร์สไตน์ (Wallerstein) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่า “ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับผลสำเร็จ ตามความมุ่งหมาย ความพึงพอใจ เป็นกระบวนการทางจิตวิทยา ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน แต่สามารถคาดคะเนได้ว่ามีหรือไม่มี จากการสังเกตพฤติกรรมของคนเท่านั้น การที่จะทำให้เกิดความ

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๕.

^๖ พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย & ไทยอังกฤษ ฉบับทันสมัย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดดูเคชัน จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕), หน้า ๔๔๘.

พึงพอใจจะต้องศึกษาปัจจัยและองค์ประกอบที่เป็นสาเหตุแห่ง ความพึงพอใจ”⁷ มอร์ซ (Morse) และ เดวิส (David) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์เมื่อความต้องการพื้นฐานทั้งร่างกายและจิตใจได้รับการตอบสนองและสามารถลดความตึงเครียดความกระวนกระวาย หรือภาวะไม่สมดุลทางร่างกาย ของมนุษย์ให้น้อยลงหรือหมดไปทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจ”⁸ อคลุย์ศักดิ์ สุนทรโรจน์ ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน หมายถึง “ความรู้สึกที่ชอบ หรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบและสิ่งจูงใจในด้านต่างๆของงานและผู้ปฏิบัติงาน ได้รับการตอบสนองความต้องการ ซึ่งจะมีผลทำให้ผู้ปฏิบัติงาน นั้นๆ มีการเสียสละอุทิศแรงกายแรงใจและสติปัญญาให้แก่งานอย่างเต็มความสามารถจากความหมายของความพึงพอใจของบุคคลต่างๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก และเจตคติของบุคคลอันเนื่องมาจากสิ่งเร้า และแรงจูงใจ ซึ่งจะปรากฏออกมาทางพฤติกรรมและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคล”⁹ วิรุฬ พรรณเทวี ให้ทัศนะเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า “ความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์ที่ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าจะคาดหวังกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร ถ้าคาดหวังหรือมีความตั้งใจมากและได้รับการตอบสนองด้วยดีจะมีความพึงพอใจมาก แต่ในทางตรงกันข้ามอาจผิดหวังหรือไม่พึงพอใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ตนตั้งใจไว้ว่ามีมากหรือน้อย”¹⁰ คณิต ดวงหัตถ์ ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจว่า “ความรู้สึกชอบ หรือพอใจของบุคคลที่มีต่อการทำงานและองค์ประกอบหรือสิ่งจูงใจอื่น ๆ ถ้างานที่ทำหรือองค์ประกอบเหล่านั้นตอบสนองความต้องการของบุคคลได้ บุคคลนั้นจะเกิดความพึงพอใจในงานขึ้นจะอุทิศเวลา แรงกาย แรงใจ รวมทั้งสติปัญญาให้แก่งาน

⁷ อ่างใน นารีรัตน์ กว้างขวาง. ความพึงพอใจของประชาชนต่อประสิทธิภาพในการ ให้บริการของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหาร, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๔๗. หน้า ๒๔.

⁸ อ่างใน เจริญศรี พันปี. ความพึงพอใจของครูต่อพฤติกรรมคุณธรรมและการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. ๒๕๔๖, หน้า ๑๓.

⁹ อคลุย์ศักดิ์ สุนทรโรจน์. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาการบริหารการศึกษา, สถาบันมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ๒๕๔๖, หน้า ๑๕.

¹⁰ วิรุฬ พรรณเทวี, ๒๕๔๒, หน้า ๑๑๑.

ของตนให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีคุณภาพ”¹¹ กูด(Good) ให้ทัศนะความพึงพอใจว่า “สภาพคุณภาพ หรือระดับความพึงพอใจซึ่งเป็นผลมาจาก ความสนใจต่างๆและทัศนคติที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น”¹² วรูม(Vroom)ให้ทัศนะว่า “ความพึงพอใจกับทัศนคติเป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมากจนสามารถใช้แทนกันได้โดยให้คำอธิบายความหมายของทั้งสองคำนี้ว่า หมายถึง ผลจากการที่บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในสิ่งนั้นและทัศนคติด้านลบจะแสดงให้เห็นสภาพความไม่พึงพอใจ”¹³ อาจสรุปได้ว่า ความพึงพอใจคือความรู้สึกหรือทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นไปในด้านบวกซึ่งบุคคลจะมีความรู้สึก รัก ชอบยินดี และมีความสุขเมื่อได้รับผลจากกิจกรรมนั้นหรือเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ บรรลุเป้าหมายตามความต้องการของตนเอง อาจสรุปได้ว่าความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของมนุษย์ต่อสถานการณ์ เหตุการณ์บางอย่างในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขแห่งกาลเวลา สถานที่ และบุคคล

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มมนุษยนิยม

แนวคิดความพึงพอใจที่เป็นที่นิยมทั่วไปของนักวิชาการจิตวิทยา คือทฤษฎีจูงใจ(motivation theory) ของ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow)¹⁴ หรือทฤษฎีทั่วไปเกี่ยวกับการจูงใจ (Maslow's general theory of human motivation) มาสโลว์เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นจำนวนมากสามารถอธิบายโดยใช้แนวโน้มของบุคคล ในการค้นหาเป้าหมายที่จะทำให้ชีวิตของเขาได้รับความต้องการ ความปรารถนา และได้รับสิ่งที่มีความหมายต่อตนเอง เป็นความจริงที่จะกล่าวว่าการะบวนการของแรงจูงใจเป็นหัวใจของทฤษฎีบุคคลิกภาพของ มาสโลว์ โดยเขาเชื่อว่ามนุษย์เป็น “สัตว์ที่มีความต้องการ” (wanting animal) และเป็นการยากที่มนุษย์จะไปถึงขั้นของความพึงพอใจอย่างสมบูรณ์ มาสโลว์อธิบายลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ว่า เมื่อบุคคลปรารถนาที่จะได้รับความพึงพอใจ และเมื่อบุคคลได้รับความพึงพอใจในสิ่งหนึ่งแล้ว ก็ยังคงเรียกร้องความพึงพอใจสิ่งอื่นๆ ต่อไป ซึ่งถือเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความต้องการจะได้รับสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ ความปรารถนาของมนุษย์นั้นติดตัวมาแต่กำเนิดและความปรารถนา เหล่านี้จะเรียงลำดับขั้นของความปรารถนา ตั้งแต่ขั้นแรกไปสู่ความปรารถนา ขั้นสูงขึ้นไปเป็นลำดับคือ ความต้องการ

¹¹ คณิต ดวงหัตถ์. (2537). *สุขภาพจิตกับความพึงพอใจในงานของข้าราชการตำรวจชั้น ประทวนในเขตเมืองและเขตชนบท ของจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

¹² Good, c. V. (Ed.). (1973). *Dictionary of education* (3rded.). New York: McGraw-Hill. 1973,p.320)

¹³ Vroom, V. H. (1990). *Manage people not personnel: Motivation and performance appraisal*. Boston: Harvard Business School Press. p. 90)

¹⁴ <http://th.wikipedia.org/wiki> ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

ทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง¹⁵ ลำดับชั้นความต้องการของมนุษย์มีรายละเอียดดังนี้

๑) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มีอำนาจมากที่สุดและสังเกตเห็นได้ ชัดที่สุด จากความต้องการทั้งหมดเป็นความต้องการที่ช่วยการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ออกซิเจน การพักผ่อนนอนหลับ ความต้องการ ทางเพศ ความต้องการความอบอุ่น ตลอดจนความต้องการที่จะถูกกระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส แรงขับของร่างกายเหล่านี้จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับความอยู่รอดของร่างกายและของอินทรีย์ ความพึงพอใจที่ได้รับในขั้นนี้จะกระตุ้นให้เกิดความต้องการในขั้นที่สูงกว่าและถ้าบุคคลใดประสบความสำเร็จล้มเหลวที่จะสนองความต้องการพื้นฐานนี้ก็จะได้ไม่ได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการในระดับที่สูงขึ้นอย่างไรก็ตาม ถ้าความต้องการอย่างหนึ่งยังไม่ได้รับความพึงพอใจ บุคคลก็จะอยู่ภายใต้ความต้องการนั้นตลอดไป ซึ่งทำให้ความต้องการอื่นๆ ไม่ปรากฏหรือกลายเป็นความต้องการระดับรองลงไป

๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) หรือความรู้สึกมั่นคง (safety or security) ความต้องการความปลอดภัยนี้จะสังเกตได้ง่ายในทารกและในเด็กเล็กๆ ซึ่งต้องพึ่งพ้อาศัยผู้อื่นและต้องการความช่วยเหลือ ตัวอย่างทารกจะรู้สึกกลัวเมื่อถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพังหรือเมื่อเขาได้ยินเสียง ดังๆ หรือเห็นแสงสว่างมาก ๆ แต่ประสบการณ์และการเรียนรู้จะทำให้ความรู้สึกกลัวหมดไป พ่อแม่ที่เลี้ยงดูลูกอย่างไม่กวัดจันและตามใจมากเกินไป การให้นอนหรือให้กินไม่เป็นเวลา สัมพันธภาพของพ่อแม่ที่ไม่ดีต่อกัน ไม่เพียงแต่ทำให้เด็กสับสนเท่านั้นแต่ยังทำให้เด็กรู้สึกไม่มั่นคงในสิ่งแวดล้อม รอบๆ ตัวเขา และนำไปสู่ความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความต้องการความปลอดภัยจะยังมีอิทธิพลต่อบุคคลแม้ว่าจะผ่านพ้นวัยเด็กไปแล้ว แม้มัน บุคคลที่ทำงานในฐานะเป็นผู้คุ้มครอง ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาลเพื่อความปลอดภัยของผู้อื่น แม้กระทั่งคนชรา บุคคลทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเฝ้าหาความปลอดภัยด้วยกันทั้งสิ้น ศาสนาและปรัชญาที่มนุษย์ยึดถือทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เพราะทำให้บุคคลได้จัดระบบของตัวเองให้มีเหตุผลและวิถีทางที่ทำให้บุคคลรู้สึก “ปลอดภัย” ความต้องการความปลอดภัยในเรื่องอื่นๆ จะเกี่ยวข้องกับการเผชิญกับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ สงคราม อาชญากรรม น้ำท่วม แผ่นดินไหว การจลาจล ความสับสนไม่ เป็นระเบียบของสังคม และเหตุการณ์อื่นๆ ที่คล้ายคลึงกับสภาพเหล่านี้ มาสโลว์ ได้ให้ความคิดต่อไปว่าอาการโรค

¹⁵ Maslow, A.H., **Motivation and personality**. (New York: Harper & Row Publishers, 1970), pp. 80-81.

ประสาทในผู้ใหญ่ โดยเฉพาะโรคประสาทชนิดย้ำคิด - ย้ำทำ (obsessive-compulsive neurotic) เป็นลักษณะเด่นชัดของการค้นหาความรู้สึกปลอดภัย ผู้ป่วยโรคประสาทจะแสดงพฤติกรรมว่าเขากำลังประสบเหตุการณ์ ที่ร้ายกาจและกำลังมีอันตรายต่างๆ เขาจึงต้องการมีใครสักคนที่ปกป้องคุ้มครองเขาและเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็งซึ่งเขาสามารถจะพึ่งพาอาศัยได้

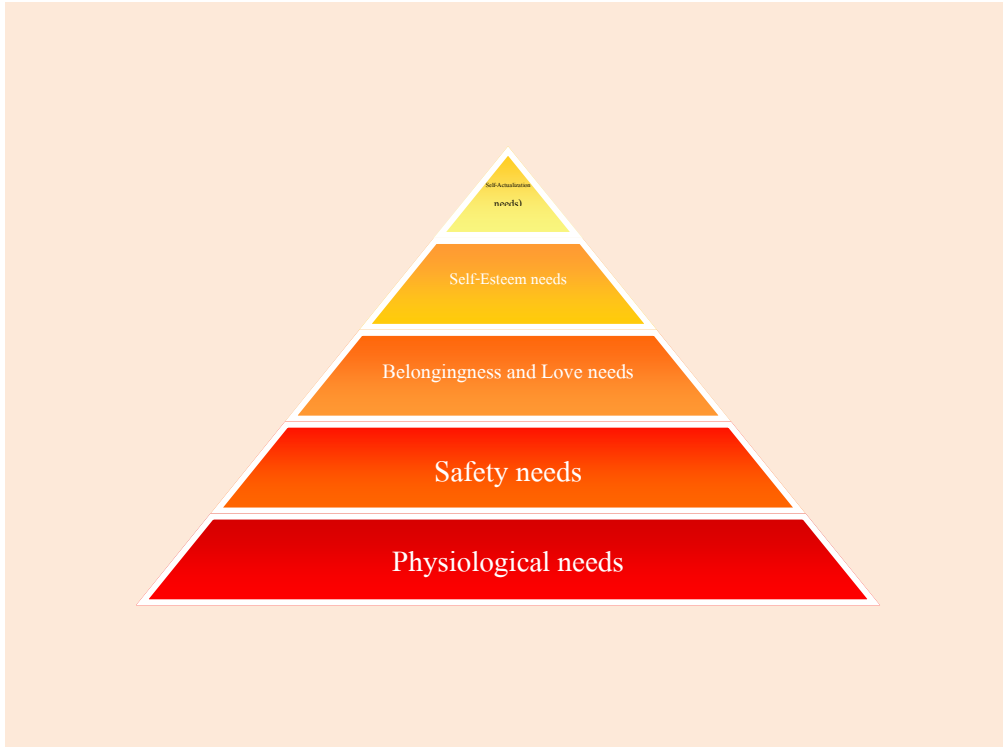
๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love needs) บุคคลต้องการได้รับความรัก และความเป็นเจ้าของ โดยการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น มาสโลว์คัดค้านกลุ่ม Freud ที่ว่าความรักเป็นผลมาจากการทดแทนสัญชาตญาณทางเพศ (sublimation) เขามองว่าความรักไม่ใช่สัญลักษณ์ของเรื่องเพศ (sex) ความรักที่แท้จริงจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่ดี ความสัมพันธ์ของความรักระหว่างคน ๒ คน จะรวมถึงความรู้สึกนับถือซึ่งกันและกัน การยกย่องและความไว้วางใจแก่กัน บุคคลต้องการความรักและความรู้สึก เป็นเจ้าของ และการขาดสิ่งนี้มักจะ เป็นสาเหตุให้เกิดความขงคับใจและทำให้เกิดปัญหาการปรับตัวไม่ได้ และความยินดีในพฤติกรรมหรือความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจในลักษณะ ต่างๆ สิ่งที่ควรสังเกตประการหนึ่งก็คือมีบุคคลจำนวนมากที่มีความลำบากใจที่จะเปิดเผยตัวเองเมื่อมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเพศตรงข้ามเนื่องจากกลัวว่าจะถูกปฏิเสธ ความรู้สึกเช่นนี้ สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก การได้รับความรักหรือการขาดความรักในวัยเด็ก ย่อมมีผลกับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะและการมีทัศนคติในเรื่องของความรัก มาสโลว์ เปรียบเทียบว่าความต้องการความรักก็เป็นเช่นเดียวกับรถยนต์ที่สร้างขึ้นมาโดยต้องการก๊าซหรือน้ำมันนั่นเอง

๔) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Self-Esteem needs) มนุษย์ต้องการที่จะได้ ได้รับความนับถือยกย่องออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นความต้องการนับถือตนเอง (self-respect) ส่วนลักษณะที่ ๒ เป็นความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ จากผู้อื่น (esteem from others) (๑) ความต้องการนับถือตนเอง คือ ความต้องการมีอำนาจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความแข็งแรง มีความ สามารถในตนเอง มีผลสัมฤทธิ์ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และมีความเป็น อิสระ ทุกคนต้องการที่จะรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในงานภารกิจต่างๆ และมีชีวิตที่เด่นดัง (๒) ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น คือ ความต้องการมีเกียรติยศ การได้รับ ยกย่อง ได้รับการยอมรับ ได้รับความสนใจ มีสถานภาพ มีชื่อเสียงเป็นที่กล่าว ขาน และเป็น ที่ชื่นชมยินดี มีความต้องการที่จะได้รับความยกย่องชมเชยในสิ่งที่เขากระทำซึ่งทำให้รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าว่าความสามารถของเขาได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ความต้องการได้รับความนับถือ ยกย่อง ก็เป็นเช่นเดียวกับธรรมชาติของลำดับชั้นในเรื่องความต้องการด้านแรงจูงใจในเรื่องอื่นๆ มาสโลว์ กล่าวว่ามันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ที่บุคคลจะย้อนกลับ จากระดับขั้นความต้องการในขั้นที่ ๔

กลับไปสู่ระดับขั้นที่ ๓ อีกถ้าความต้องการระดับขั้นที่ ๓ ซึ่งบุคคลได้รับไว้แล้วนั้นถูกระทบกระเทือนหรือสูญสลายไป

๕) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง(Self-Actualization needs) เป็นความปรารถนาในทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งบุคคลสามารถจะได้รับอย่างเหมาะสม บุคคลที่ประสบผลสำเร็จในขั้นสูงสุดนี้จะใช้พลังอย่างเต็มที่ในสิ่งที่ท้าทาย ความสามารถและศักยภาพของเขาและมีความปรารถนาที่จะปรับปรุงตนเอง พลังแรงขับของเขาจะกระทำพฤติกรรมตรงกับความสามารถของตน กล่าวโดยสรุปการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของบุคคลที่จะบรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพ ด้านที่ดีที่สุดความสามารถพิเศษ สิ่งที่ดีงามที่สุด พลังความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ เช่น “นักดนตรีก็ต้องใช้ความสามารถทางด้านดนตรี ศิลปินก็ต้องวาดรูป กวีจะต้องเขียนโคลงกลอน ถ้าบุคคลเหล่านี้ได้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ก็เชื่อได้ว่าเขาเหล่านั้นเป็นคนที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะดำเนินไปอย่างง่ายหรือเป็นไปโดยอัตโนมัติ มาสโลว์ สรุปว่าการรู้ถึง ศักยภาพของตนนั้นมาจากพลังตามธรรมชาติ มีประชากรเพียง ๑ % เท่านั้นที่เข้าถึงจุดนี้ได้ การนำศักยภาพของตนออกมาใช้เป็นที่ยากมาก บุคคลมักไม่รู้ว่าตนเองมีความสามารถและไม่ทราบว่าคุณภาพนั้นจะได้รับการส่งเสริมได้อย่างไร มนุษย์ส่วนใหญ่ยังคงไม่มั่นใจในตัวเองหรือไม่มั่นใจในความสามารถของตนจึงทำให้หมดโอกาสเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง และยังมีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มาบดบังพัฒนาการทางด้านความต้องการของบุคคล ลำดับความต้องการของมนุษย์ ทั้ง ๕ ชั้นแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนผังที่ ๒.๑
ลำดับความต้องการของมนุษย์ ทั้ง ๕ ชั้น

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มจิตวิเคราะห์

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)¹⁶ เป็นนายแพทย์ จิตแพทย์ และนักจิตวิทยาชาวออสเตรีย เป็นผู้ที่สร้างทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีทางด้านการพัฒนา Psychosexual โดยเชื่อว่าเพศหรือกามารมณ์ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของมนุษย์ แนวคิดดังกล่าวเกิดจากการสนใจศึกษา และสังเกตผู้ป่วยโรคประสาทด้วยการให้ผู้ป่วยเล่าเรื่องเท่าที่จำได้ และคอยบันทึกสิ่งที่ผู้ป่วยเล่าอย่างละเอียด เป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้รักษาได้ข้อมูลที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของผู้ป่วย และทำให้ฟรอยด์สร้างทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นคนแรก ฟรอยด์ เชื่อว่า โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคล(The personality structure)มี ๓ ประการ คือ สัญชาตญาณ อัตตา และอภิปัตตา ดังนี้

๑) สัญชาตญาณ (id) ฟรอยด์เชื่อว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณติดตัวมาแต่กำเนิด พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากแรงจูงใจหรือแรงขับพื้นฐานที่กระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรม คือ สัญชาตญาณทางเพศ (sexual instinct) ๒) ตักขณะคือ (๑) สัญชาตญาณเพื่อการดำรงชีวิต (eros = life

¹⁶ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud), IPA: [ˈziː kmʊ nt ˈfrɔ̯ Y ʁt], 6 พ.ศ. 2399—23 ก.ย. 2482.

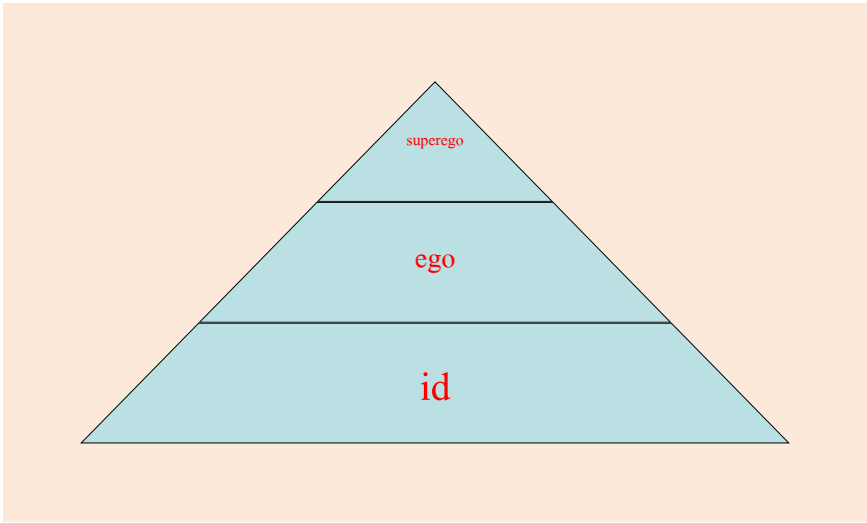
instinct) (๒) สัญชาตญาณเพื่อความตาย (thanatos = death instinct) พรอยด์อธิบายว่าสัญชาตญาณ ทั้ง ๒ ลักษณะมีความต้องการทางเพศเป็นแรงผลักดัน ซึ่งบุคคลไม่กล้าแสดงออกมาโดยตรง จึงเก็บ กดไว้ในระดับจิตไร้สำนึก (จิตใต้สำนึก-unconscious mind) และได้ตั้งสมมติฐานว่า มนุษย์มี พลังงานอยู่ในตัวตั้งแต่เกิดเรียกว่า “Libido” ซึ่งทำให้บุคคลอยากมีชีวิต อยากสร้างสรรค์และอยากมี ความรัก มีแรงขับทางด้านเพศหรือกามารมณ์ (sex) เป็นเป้าหมายคือความสุขและความพอใจ โดยมี อวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่ไวต่อความรู้สึก เช่น บริเวณปาก ทวารหนัก อวัยวะสืบพันธุ์ เรียกว่า อีโรจีเนียสโซน (erogenous zone) ซึ่งความพึงพอใจในส่วนต่าง ๆ ของร่างกายจะเป็นไปตามวัย เริ่ม ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยผู้ใหญ่ ที่อยู่ในจิตไร้สำนึก เป็นพลังที่ติดตัวมาแต่กำเนิด มุ่งแสวงหา ความพึง พพอใจ (pleasure seeking principles) และเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองเท่านั้น โดย ไม่คำนึงถึงเหตุผล ความถูกต้อง และความเหมาะสม ประกอบด้วยความต้องการทางเพศและความ ก้าวร้าว เป็นโครงสร้างเบื้องต้นของจิตใจ และเป็นพลังผลักดันให้ ego ทำในสิ่งต่าง ๆ ตามที่ id ต้องการ

๒) อีตตา (ego) คือพลังแห่งการใช้หลักของเหตุและผลตามความเป็นจริง (reality principle) เป็นส่วนของความคิด และสติปัญญา คนปัจจุบันจะอยู่ในโครงสร้างของจิตใจทั้ง ๓ ระดับ

๓) อภีอีตตา (superego) คือส่วนที่ควบคุมการแสดงออกของบุคคลในด้าน คุณธรรม ความดี ความซื่อ ความถูกต้อง มโนธรรม จริยธรรมที่สร้างโดยจิตใต้สำนึกของบุคคลนั้น ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ คนในคุณธรรมจะทำงานอยู่ใน โครงสร้างของจิตใจทั้ง ๓ ระดับ การทำงานของคนทั้ง ๓ ประการจะพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล ให้เด่นไปด้านใดด้านหนึ่งของทั้ง ๓ ประการนี้ แต่บุคลิกภาพที่พึงประสงค์ คือ การที่บุคคลสามารถใช้พลังอีโก้เป็นตัวควบคุมพลังอิด และซูเปอร์อีโก้ให้อยู่ในภาวะที่สมดุลได้

แผนผังที่ ๒.๒

โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคล ๓ ชั้น

๒.๑.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในทัศนะปราชญ์พุทธศาสนา

ในหัวข้อนี้ได้้นำเอาทัศนะของพระภิกษุที่เป็นปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ๒ ท่านคือ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)¹⁷ และท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งทั้งสองท่านได้รับการยกย่อง เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือโดยทั่วไป ทัศนะเกี่ยวกับแรงจูงใจหรือความพึงพอใจมีรายละเอียดดังนี้

๑) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความพึงพอใจในหนังสือพุทธธรรมว่า คำศัพท์ที่มีความหมายครอบคลุมความอยากในแง่ต่างๆ ได้แก่ “ฉันทะ” ซึ่งโดยทั่วไปแปลกันว่า ความพอใจ แต่ความจริงแปลได้อีกหลายอย่างเช่น ความชอบใจ ความอยาก ความยินดี ความรักใคร่ ความต้องการ เป็นต้น เมื่อถือตามพระอรธกถาจารย์จัดแยกไว้ พอสรุปได้ว่า ฉันทะมี ๓ ประเภท คือ (๑) ตัณหาฉันทะ ฉันทะคือตัณหา หรือฉันทะที่เป็นฝ่ายชั่ว หรืออกุศล (๒) กัตตุกัมย ตานันตะ ฉันทะคือความใคร่เพื่อจะทำ ได้แก่ ความต้องการทำหรืออยากทำ เป็นฝ่ายกลางๆ คือใช้ งานในทางดีก็ได้ ชั่วก็ได้ แต่ท่านมักจัดรวมเข้าเป็นฝ่ายดี(๓) กุศลธรรมฉันทะ ฉันทะในกุศลธรรม หรือธรรมฉันทะที่เป็นกุศล เป็นฝ่ายดีงามหรือกุศล มักเรียกสั้นๆ เพียงว่า กุศลฉันทะ(ความรัก ความใฝ่ดี) หรือธรรมฉันทะ(ความรักธรรม หรือความใฝ่ธรรม)¹⁸

...เพื่อสะดวกในการศึกษาฉันทะฝ่ายชั่วเรียกว่า “ตัณหา” ส่วนฉันทะฝ่ายดีเรียกว่า “ฉันทะ” ในพุทธธรรมถือว่าแรงจูงใจในการกระทำของมนุษย์แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้ (๑) ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยาก รักใคร่ ต้องการ ที่ไม่ดี ไม่สบาย ไม่เกื้อกูล เป็นอกุศล เรียกว่าตัณหา (๒) ความพอใจ ชอบใจ ยินดี อยาก รักใคร่ ต้องการ ที่ดีงาม สบาย เกื้อกูล เป็นกุศล เรียกว่า ฉันทะ

ตัณหา แปลว่า ความกระหาย ความทะยาน ความอยาก ความเส่นหา ความร่น ความร่าน ความกระสับกระส่าย ความกระวนกระวาย ไม่รู้อิ่ม เกิดจากเวทนาเป็นปัจจัย มีอวิชชาเป็นมูลราก¹⁹ ตัณหาแยกออกเป็น ๓ ด้าน คือ (๑) ความกระหายอยากได้อารมณ์ที่น่าชอบใจมาเสพเสวยปรนเปรอตนหรือความอยากในกามเรียกว่ากามตัณหา (๒) ความกระหายอยากในความถาวรมั่นคง มีความคงอยู่ตลอดไป (รวมถึงใหญ่โต โดดเด่น)ของตน หรือความทะยานอยากในภพ เรียกว่า ภวตัณหา (๓) ความกระหายอยากในความดับสิ้นขาดสูญ (รวมทั้งพราศพื้น บั่นรอน) แห่งตัวตน หรือความอยาก

¹⁷ ปัจจุบันมีสมณศักดิ์ว่าที่ พระพรหมคุณาภรณ์

¹⁸ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๔๘๖.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๐.

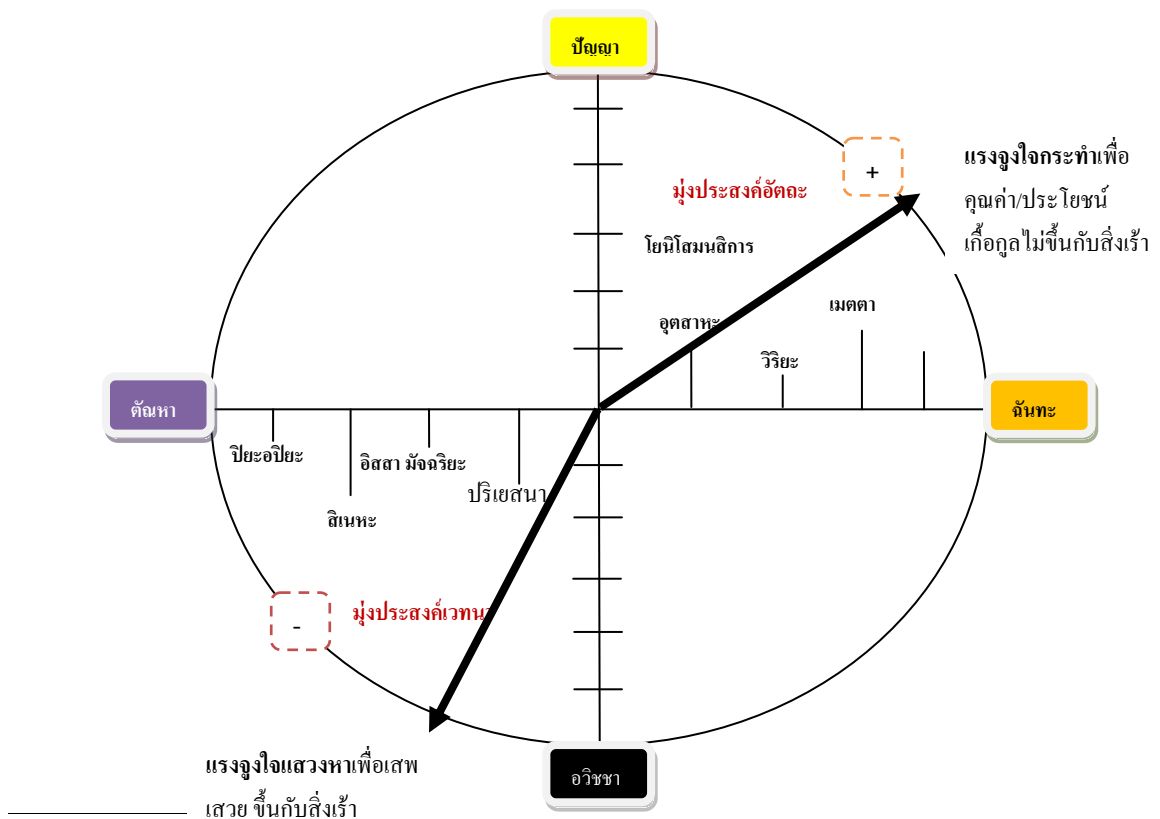
ในวิกิพี เรียกว่า วิกิทัศนะ... ตามกฎแห่งกระบวนธรรม ตัณหานำไปสู่การแสวงหาที่เรียกว่า “ปริเยสนา” (เอสนา) คือ ไปหา ไปเอา หรือรับเอา หรือหาทางอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะให้ได้สิ่งที่ต้องการนั้นๆ มาเสพเสวย²⁰...

สรุปได้ว่า ตัณหามุ่งประสงค์เวทนา และจึงต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพเสวยเวทนา หรือสิ่งปรนปรือตัวตน ตัณหาทาศัยอวิชชาคอยหล่อเลี้ยงและให้โอกาส พัวพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับเรื่องตัวตน เอาอัตตาเป็นศูนย์กลาง และนำไปสู่ปริเยสนา คือการแสวงหา

กุศลธรรมฉันทะ แปลว่า ฉันทะในกุศลธรรม คือ ความพอใจ ความชอบ ความอยากในสิ่งที่ดีงาม ฉันทะนำไปสู่อุตสาหะ มีโยนิโสมนสิการสมุฐาน อยู่ในกระบวนธรรมฝ่ายปัญญา กล่าวโดยสรุปได้ว่า ฉันทะ มุ่งประสงค์อตัละคือตัวประ โยชน์ (หมายถึงสิ่งที่มีคุณค่าแท้จริงแก่ชีวิต/คุณภาพชีวิต) และจึงต้องการความจริง สิ่งที่ดีงาม หรือภาวะที่ดีงาม ฉันทะก่อตัวจากโยนิโสมนสิการ คือ ความรู้จักคิดหรือคิดถูกวิธี คิดตามภาวะและเหตุผล เป็นภาวะกลางๆ ของธรรม ไม่ผูกพันกับอัตตา และนำไปสู่อุตสาหะหรือวิริยะ คือทำให้เกิดการกระทำ²¹

แผนผังที่ ๒.๓

แรงจูงใจที่เกิดจากตัณหากับฉันทะ

²⁰ เรื่องเดิยวทน, หน้า ๔๕๒.

²¹ พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๔๕๔.

การศึกษาแนวคิดในประเด็นนี้พระราชวรานุกรณ์(ประยูรช ษุชุตโต) อธิบายไว้มีความละเอียด
ลุ่มลึกมาก ผู้วิจัยสรุปมาเพียงแง่มุมของความพึงใจหรือการเกิดแรงจูงใจเท่านั้น เพื่อนำไปวิเคราะห์
ประเด็นความพึงพอใจของงานวิจัย หากสนใจในรายละเอียดเพิ่มกั้นคว่ำตามเอกสารอ้างอิงไว้นี้

๒) พุทธทาส ให้ทัศนะว่า “เด็กๆ เกิดมาก็รู้แต่เรื่องกินกับเรื่องเล่น จนกระทั่งเป็นเด็กวัยรุ่น
ครันเป็นหนุ่มมันก็เลื่อนขึ้นไปเรื่องทรัพย์สินสมบัติพัสถาน บ้านช่องเงินทองอะไรต่างๆ เป็นสิ่งสูงสุด
ถ้าก้าวหน้าต่อไปกว่านั้นต้องไปหาเรื่องความสงบทางจิตใจ เรื่องบุญ กุศล สมาธิ ภาวนา
เข้าวัดเข้าวา ก้าวไปไกลกว่านั้นก็สอนผู้อื่น เป็นคนแก่ที่มีความรู้มาก สอนคนทั้งหลายได้ ถ้าเป็นไป
อย่างถูกต้อง มันเลื่อนชั้นสูงขึ้นๆ มีความรู้ มีความฉลาดสามารถ มีประโยชน์มากขึ้น เรียกว่าใกล้
นิพพานมากขึ้น มีความสงบมากขึ้น”²² ในเรื่องนี้ท่านพุทธ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าได้ประมวลมาจาก
ภูมิของจิต ๔ ชั้น คือ

กามาวจร มันก็ชอบของน่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจ เอรีดอรรอย สนุกสนาน สวยงาม นี่เป็น
กามาวจรภูมิ ซึ่งก็เป็นกันมาแล้วตั้งแต่เด็กจนวัยรุ่นจนหนุ่มสาว เรียกว่าภูมิกามาวจรคือจิตพอใจใน
กาม

รูปาวจร คือรูปธรรมที่ไม่เกี่ยวกับกาม คือเรื่องกามเรื่องเพศนั้นซาไปแล้ว ก็มาเอาแต่เรื่อง
ไม่เกี่ยวกับกาม เช่น จะเป็นวัตถุสิ่งของ แก้วแหวนเงินทองอะไรก็ได้ไม่เกี่ยวกับกามแต่เป็นรูปวัตถุ
แต่ถ้าเรื่องทางจิตใจก็พอใจในรูปฌานคือความสุขเกิดจากสมาธิที่มีรูปเป็นอารมณ์ สมาธินั้นมี
รูปธรรมล้วนๆ เป็นอารมณ์ ได้ความสงบสุขจากรูปฌานก็พอใจ

อรุปาวจร คือ ไม่มีรูป ถ้าจะพูดอย่างคนธรรมดาสามัญก็ไปชอบบุญกุศล เกียรติยศ ชื่อเสียง
ไม่ได้ชอบตัววัตถุข้าวของเงินทองอะไรแล้ว เลื่อนไปชอบไอ้ที่ไม่มีรูป ถ้าเป็นเรื่องทางจิตใจ ก็ชอบ
ความสุขที่เกิดมาจากสมาธิที่มีรูปธรรมเป็นอารมณ์ เป็นอากาศ เป็นวิญญูณ เป็นความไม่มีอะไร
เป็นแนวสัจญานาสัจญายตนะในที่สุด

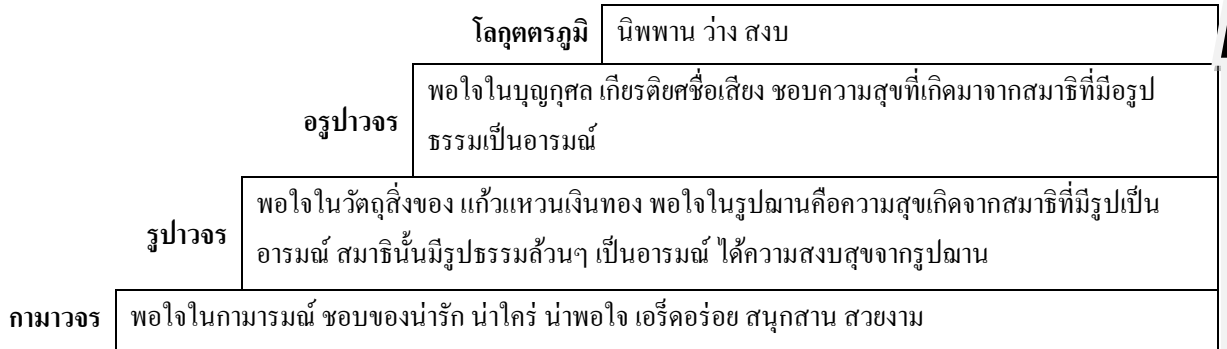
โลกุตตรภูมิ สรุปความสั้นๆ ว่าเราเคยชอบเรื่องวัตถุ ทางเอรีดอรรอยสวยงามสนุกสนาน
เป็นกามารมณ์ จนกว่าจะหมดเขตของหนุ่มสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือนก็ชอบเงินทองข้าวของ ทรัพย์สิน

²² พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ ใน ถนนมใจวัยชราธรรมกถาของสองศรีพระศาสนา, (กองทุน
ศูนย์สืบอายุพระพุทศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์, กองทุนห้องสมุดศาลาจำปรีรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์,
กองทุนเสถียรธรรม

สมบัติพิสดาน วัฏควาย ไร่นา เลยนั่นขึ้นไปมันเบืออย่างนั้น ก็ขึ้นไปหาบุญกุศล หาสิ่งที่สูงขึ้นไป ถ้ามันไปไกลกว่านั้นก็เป็นครุบาอาจารย์สอนคน ถ้ายังมีสูงขึ้นไปกว่านั้นมันคือว่าง คือนิพพาน ไม่มี ความรบกวน ไม่มีอะไรปรุงแต่งชั่วๆ จะหาความสงบได้ลึกซึ้งถึงจิตใจ²³ ภูมิชั้นนี้เป็นอยู่ที่เหนือ บาปบุญ เหนือศีลชั่ว เหนือกุศลอกุศล เหนือทุกข์สุข ไม่มีความวุ่นวายเหมือน โลกียภูมิสามชั้นที่ว่ามา จะพบว่าความสนใจของคนตามธรรมชาติของพุทธศาสนั้นขึ้นอยู่กับวัยเป็นส่วนมาก แต่ท่านก็เข้ม ให้เห็นว่าบางคนก็แก่เสียเปล่า

²³ อ่างแก้ว, ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ ใน ถนอมใจวัยชราธรรมกถาของสองศรีพระศาสนา, หน้า ๕-๑๒.

แผนผังที่ ๒.๔
แรงจูงใจที่พัฒนาตามภูมิ

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกสองแบบของมนุษย์ คือความรู้สึกในทางบวกและ ความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกทางบวกเป็นความรู้สึกที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความสุข ความสุขนี้เป็นความรู้สึกที่แตกต่างจากความรู้สึกทางบวกอื่น ๆ กล่าวคือ เป็นความรู้สึกที่มีระบบ ย้อนกลับ ความสุขสามารถทำให้เกิดความสุขหรือความรู้สึกทางบวกเพิ่มขึ้นได้อีกดังนั้น จะเห็นได้ ว่าความสุขเป็นความรู้สึกที่สลับซับซ้อน และความสุขนี้จะมีผลต่อบุคคลมากกว่าความรู้สึก ทางบวกอื่น ๆ ความรู้สึกทางลบ ความรู้สึกทางบวก และความสุขมีความสัมพันธ์กันอย่าง สลับซับซ้อนและระบบความสัมพันธ์ของความรู้สึกทั้งสามนี้เรียกว่า ระบบความพึงพอใจ โดย ความพึงพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความพึงพอใจมีความรู้สึกทางบวกมากกว่าทางลบ สิ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจของมนุษย์มักจะได้แก่ ทรัพยากร (Resources) หรือ สิ่งเร้า(Stimuli) การวิเคราะห์ระบบการพึงพอใจคือ การศึกษาว่าทรัพยากรหรือสิ่งเร้าแบบใดเป็นสิ่งที่ต้องการที่จะ ทำให้เกิดความพอใจ และความสุขแก่มนุษย์ ความพอใจจะเกิดขึ้นได้มากที่สุดเมื่อมีทรัพยากรทุก อย่างที่เป็นที่ต้องการครบถ้วนจากที่กล่าวมาข้างต้นแม้ว่าจะมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ความพึง พอใจ” ต่าง ๆ กันไปแต่พอสรุปได้รวมกันว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ในเชิงการประเมินค่า ซึ่งจะเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจนี้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับ ทักษณคติอย่างแยกกันไม่ออก

จากทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดอาจสรุปได้ว่า ความพึงพอใจเป็นปฏิกิริยาความรู้สึก ต่อสิ่ง เร้าหรือสิ่งกระตุ้น ที่สามารถประเมินได้ว่าเป็นในลักษณะทิศทางบวกหรือ ทิศทางลบ หรือไม่มี ปฏิกิริยา คือ เฉยๆ ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นนั้น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในพุทธศาสนา

งานสอนเป็นภารกิจหลักของชีวิตพระสงฆ์ในพุทธศาสนา คู่กับการฝึกหัดขัดเกลาดนเอง กล่าวคือในวิถีชีวิตประจำวัน กิจกรรมหลักของพระสงฆ์คือการขัดเกลาดนเอง ฝึกฝนอบรมตนในทุกขณะจิต ชีวิตภายในวัดหรือในสำนักหรือในที่ที่ลึกลับเร้นก็เพื่อฝึกจิตปัญญาเป็นหลักสำคัญ นอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ พระสงฆ์ต้องพึ่งพาชุมชนในด้านความจำเป็นทางกายภาพคือ อาหารบิณฑบาต ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัยตลอดถึงเครื่องนุ่งห่มสิ่งเหล่านี้ชีวิตพระสงฆ์ถูกออกแบบให้ต้องพึ่งพาชุมชน สังคม ไม่ต้องเสียเวลาเสียแรงงานในการแสวงหา ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องมีการกิจเชิงปฏิสัมพันธ์กับฆราวาสในความจำเป็นด้านนี้ พระสงฆ์ถูกยกให้เป็นนาบุญที่ดีที่สุดในการให้ทาน แต่พระสงฆ์ก็ไม่พึ่งพาชาวบ้านในการเป็นอยู่โดยที่ไม่มีสิ่งใดตอบแทน การเทศนา บรรยาย อธิบายปรัชญาธรรมเพื่อชี้ช่องทางสำหรับชีวิตที่ดีงามให้กับผู้ที่เข้ามาหา ในมิตินี้พระสงฆ์จึงเป็นที่หวังพึ่งของชุมชนได้ สภาพการณ์เช่นนี้เป็นมาตั้งแต่เริ่มต้นพระพุทธศาสนา

หัวข้อนี้แบ่งประเด็นศึกษา ๓ ประการ คือ พุทธศาสนากับการศึกษาสมัยพุทธกาล พุทธศาสนากับการศึกษาสมัยหลังพุทธกาล และหลักการศึกษิตตามแนวพุทธศาสนา มีรายละเอียดดังนี้

๒.๒.๑ พุทธศาสนากับการศึกษาสมัยพุทธกาล

ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาที่ผ่านมา พันธกิจ ๒ ประการคือกิจกรรมในการฝึกหัดขัดเกลาดนเองและภารกิจในการเทศนาสั่งสอนคนของพระสงฆ์มีพัฒนาการมาตามลำดับวัดกลายเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคนไปโดยปริยาย วิถีชีวิตของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในวัดประจำคือพระภิกษุสามเณรมีวัตรปฏิบัติขัดเกล่าเข้มงวดกับตนเองเนื่องด้วยอยู่ในวัด ส่วนคนที่ไม่ได้ใช้ชีวิตภายในวัดคือกลุ่มฆราวาส ชุมชนที่อยู่รอบนอกก็พึ่งพาวัดเป็นสถานที่ทำบุญ ฟังธรรมจากพระสงฆ์พัฒนาจิตปัญญาเป็นครั้งคราว ในระยะต่อมาวัดได้พัฒนามาเป็นสถาบันทางการศึกษา ในหนังสือจากนาลันทาถึงมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยการศึกษาในพระพุทธศาสนาดังเดิมไว้ดังนี้

.... ชีวิตของพระภิกษุสามเณรจึงอยู่ด้วยการศึกษามาแต่ครั้งพุทธกาล วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษามาแต่ครั้งพุทธกาลเป็นการศึกษาของมวลชนอย่างแท้จริง... การศึกษาทั้งหมดอยู่ในความดูแลของพระสงฆ์ซึ่งได้รับความเคารพสูงส่งเป็นบุชนิยบุคคลตั้งแต่ต้น กิจกรรมการศึกษาของพระสงฆ์มีพื้นฐานอยู่บนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่จะให้พระสงฆ์จาริกออกไปในโลกภายนอก เพื่อแสดงธรรมแก่ชาวโลก ปรัชญา วัตถุประสงค์ อุดมการณ์ด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา เห็นได้จากพระพุทธรูปในคราวส่งพระอรหันต์ ๖๐ รูปไปประกาศศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ

จงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์...” จากพระพุทธดำรัสนี้ ทำให้เห็นวิถีชีวิตของพระองค์ต้องเที่ยวจาริกไปเพื่อสั่งสอนประชาชนตลอดเวลา ก่อนที่จะมีการสร้างวัดเป็นที่อยู่อาศัย พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่สั่งสอนอาศัยอยู่ตามโคนไม้บ้าง กลางแจ้งบ้าง เมื่อมีการสร้างวัดถวายเป็นที่พักแก่พระสงฆ์อย่างแพร่หลาย การศึกษาพระพุทธศาสนายังเจริญมากขึ้น ... สังคมสังฆะเริ่มต้นโดยการรวมกัน (union) ของครูกับศิษย์ และความสัมพันธ์นี้เป็นไปอย่างใกล้ชิดตลอด ๕ ปีแรก แห่งการบวช ศิษย์ต้องถือนิสัย... ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์อยู่ในฐานะเหมือนบิดากับบุตร การศึกษาในพระพุทธศาสนาดั้งเดิมแบ่งเป็น ๒ ฝ่าย คือ (๑) คันถธุระ และ (๒) วิปัสสนาธุระ แต่ส่วนที่เป็นหลักสูตรจริงๆ เน้นอยู่ ๓ เรื่อง คือ สीलสิกขา สมาธิสิกขา และ ปัญญาสิกขา... วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเพื่อให้ผู้ศึกษาบรรลุนิพพาน ภาวะบริสุทธิ์แห่งจิตซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด ประเด็นนี้เห็นได้จาก การแบ่งบุคคลผู้เข้ามาสู่พระพุทธศาสนาเป็น ๒ กลุ่ม คือ (๑) ผู้มีภารกิจยังต้องศึกษาเรียกว่า เสาะ (๒) ผู้สำเร็จการศึกษาแล้วเรียกว่า อเสะ ทั้งพระเสาะและอเสะล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์บุคคล มีภูมิธรรมสูงส่ง... การศึกษาพระพุทธศาสนาดั้งเดิมไม่ได้ขึ้นอยู่กับข้อเขียนตำรา แต่เน้นความทรงจำ ถ่ายทอดกันปากต่อปาก(มุขปาฐะ) ในวัดหนึ่งต้องมีภิกษุอย่างน้อยหนึ่งรูปทรงจำพระปาติโมกข์ได้ รูปแบบการเรียนการสอนเน้นการ ได้วาทีและอภิปราย ... ปรัชญาชีวิตตามหลักพุทธศาสนาทำให้สตรีถูกกำหนดบทบาทให้อยู่ในฐานะเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์มากกว่าที่จะให้เข้ามาเป็นนักบวช วิถีชีวิตของสมณะต้องจาริกไปในโลกกว้าง ต้องอดทนต่อความลำบาก ต้องต่อสู้กับสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย ข้อนี้ น่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบวชให้สตรีในยุคแรก อีกอย่าง น่าจะเป็นเพราะ ไม่ประสงค์จะให้ภิกษุใกล้ชิดกับสตรีมากเกินไป ดังมีบทบัญญัติแห่งพระวินัยหลายข้อที่สะท้อนพุทธประสงค์นี้²⁴

๒.๒.๒ พุทธศาสนากับการศึกษาสมัยหลังพุทธกาล

ระบบการศึกษาพระพุทธศาสนายุคแรก เป็นการศึกษาเฉพาะภายในวัดระหว่างครูกับศิษย์เน้นพระธรรมวินัยเป็นหลัก หลังพุทธปรินิพพาน มีความคิดเห็นแตกแยกมากขึ้นในหมู่ภิกษุ

²⁴ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จากนิตยสารถึงมหาจุฬาฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๓

ด้วยตนเอง รวมกับความขัดแย้งทางแนวความคิดกับลัทธิร่วมสมัยอื่น ทำให้วัด(วิหาร) พัฒนาเป็นสถานศึกษาวิชาการในวงกว้างมากขึ้น เพื่อตอบสนองความสนใจใคร่ศึกษาของคนภายนอกวัด และเพื่อพัฒนาความสามารถเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ของพระภิกษุเอง ประมาณ พ.ศ. ๔๐๐ ได้มีการเขียนตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนา สมณะชาวจีนบันทึกไว้ว่า “มหาวิทยาลัยต่างๆ มิได้เปิดรับเฉพาะพระภิกษุในนิกายต่างๆ ของพระพุทธศาสนาเท่านั้น แม้คฤหัสถ์ผู้สนใจในพระพุทธศาสนาก็อาจเข้าเรียนได้ ยิ่งกว่านั้น นักบวชในศาสนาอื่นก็อาจเรียนได้เช่นเดียวกันแต่การศึกษาแยกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ภิกษุฝ่ายหนึ่ง คฤหัสถ์และคนนอกฝ่ายหนึ่ง

รัชสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นยุคที่การศึกษาเชิงคันถธุระเจริญมาก เห็นได้จากการที่มีกลุ่มความคิดเกิดขึ้นมาก ปากฐี้อธิบายในสมันตปาสาทิกาอรรถกถาพระวินัย ๑๑ กลุ่ม คือ (๑) สัสตวาทิ – เห็นว่าโลกเที่ยง (๒) เอกัจจสัสตวาทิ – เห็นว่าเที่ยงบางอย่าง (๓) อันตานั้นติกะ – เห็นว่าโลกมีที่สูงสุดและไม่มีที่สูงสุด (๔) อมราวิกเขปิกะ – เห็นไม่แน่นอน (๕) อธิจจมุขปัน – เห็นว่าไม่มีเหตุปัจจัย (๖) สัจญิวาทิ – เห็นว่าอัตตามีสัจญิ (๗) อัสนัญญิวาทิ – เห็นว่าอัตตาไม่มีสัจญิ (๘) เนวสัจญินาสัจญิวาทิ – เห็นว่าอัตตามีสัจญิกี่ไม่ใช่ ไม่มีสัจญิกี่ไม่ใช่ (๙) อุจเจทวาทิ – เห็นว่าโลกขาดสูญ (๑๐) ทิฏฐธรรมนิพพานวาทิ – เห็นว่านิพพานมีในปัจจุบัน (๑๑) วิภังชวาทิ – เห็นแยกประเด็น กลุ่มความคิดเหล่านี้ไม่ใช่มาจากบุคคลนอกพระพุทธศาสนาทั้งหมด บางกลุ่มเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเอง แต่แสดงความเห็นหลากหลายแตกต่างกัน เพราะผลจากการศึกษาเชิงคันถธุระซึ่งเป็นการศึกษาเชิงปริยัติล้วน

รัชสมัยของพระเจ้ากนิษกะ (ประมาณพ.ศ. ๖๔๓) ซึ่งครองอำนาจอยู่ในอินเดียภาคเหนือได้มีการสังคายนาของนิกายสัพพัตถิกวาท (สรวาสติวาทิน, หรือไวภวีกะ) ณ เมืองลันธร (หรือกษมิระ) สมณะเขียนจึง บันทึกไว้ว่า “พระเจ้ากนิษกะหันมาสนใจพระพุทธศาสนาและตำรับตำราแห่งศาสนานี้ จึงอาราธนาภิกษุหนึ่งรูปให้สอนทุก ๆ วัน และเนื่องจากภิกษุแต่ละรูปที่ไปสอนก็สอนต่าง ๆ กันออกไป บางครั้งถึงกับขัดกัน พระเจ้ากนิษกะจึงเลสงสัย จึงปรึกษากับพระปาร์สวะ และพระเถระแนะนำให้อัดพิธิสังคายนา...” วิเคราะห์ได้ว่า สาเหตุแห่งสังคายนาครั้งนี้คือการศึกษพระพุทธศาสนาเชิงวิชาการนั่นเอง แม้จุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาจะเป็นเรื่องความหลุดพ้นจากกิเลส แต่ในระดับวิถีชีวิตทั่วไป การศึกษาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์พระพุทธศาสนาอื่น ๆ ยังมีความจำเป็น ยิ่งมีความเชื่อมั่นในจุดหมายสูงสุดมากเท่าใด บุคคลยิ่งศึกษาปริยัติให้มากขึ้นเท่านั้น

เนื่องจากประสงค์จะรู้ให้ชัดว่า ภาวะสูงสุดอย่างที่ว่านี้เป็นอย่างไร เพราะจุดเริ่มต้นของการศึกษาคือ ความเชื่อมั่นในหลักแห่งเหตุผลและมีแรงใจจูงใจใฝ่ต่อสัจธรรมและวิธีการที่จะเข้าถึงสัจธรรมนั้น²⁵

จากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาทำให้เชื่อได้ว่าศาสนาพุทธได้รับการพัฒนาอย่างมาก จากพระเจ้าอโศกตั้งหลักฐานที่ว่า “พระเจ้าอโศกทรงทำศึกสงครามเพื่อขยายจักรวรรดิของพระองค์ เป็นเวลาถึง ๑๑ ปี ในการรบครั้งหนึ่งมีผู้คนล้มตายจำนวนมาก พระองค์จึงตัดสินใจตัดสินพระทัยนับถือ พระพุทธศาสนา²⁶ และเลิกทำสงคราม ทรงสัญญาว่าจะปกครองประชาชนด้วยความเมตตาและ โปรดให้จาริกคำสัญญาของพระองค์ไว้บนเสาหินทั่วจักรวรรดิ ในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมีการ สร้างวัดและศาสนสถานในพุทธศาสนาหลายแห่งมีการสร้างโดมหินขนาดใหญ่เรียกว่าสถูป(stupas) ตามสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า”²⁷ ช่วงตั้งแต่ยุคพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา วัด ในพระพุทธศาสนาได้พัฒนาเป็นสถาบันการศึกษาดังพระธรรมปิฎกให้ทรงทราบว่า “...ถึงยุคหนึ่ง หลังพุทธกาล อาจจะใกล้ๆ กับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ได้มีการรวมวัด(วิหาร)ประมาณ ๖ วัดเข้าด้วยกัน โดยล้อมกำแพง ๖ วัดให้อยู่ในเขตเดียวกันทำให้วัดกลายเป็นวัดใหญ่เรียกว่ามหาวิทยาลัย มีสถานะเป็นแหล่งศึกษาสำคัญ ทั้งนี้เพราะว่าวัดในพระพุทธศาสนาทั้งหมดนั้นเป็นที่ฝึกฝนอบรม บุคคลให้มีความเจริญงอกงามเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนาก็เป็นการศึกษาอยู่แล้ว²⁸ ...ชีวิต ของพระเป็นการศึกษาทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นวัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางศึกษา...ต่อมาพระพุทธศาสนา เจริญขึ้นอีก การศึกษาก็เจริญขึ้นด้วย จนพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยนาลันทาอันเป็นต้นกำเนิด มหาวิทยาลัยของโลก จากหลักฐานที่ดารานานักประวัติศาสตร์ชาวทิเบตเขียนไว้ว่านาคารชุน ปราชญ์คนสำคัญของมหายาน ผู้ตั้งปรัชญามัชยิมิกะได้อยู่ที่นาลันทานี้มาก ก็แสดงว่าในสมัยของ นาคารชุน(ราวพ.ศ.๖๑๓ –๗๑๓) นาลันทามหาวิหารได้เกิดมีอยู่แล้ว...จนถึงยุคหนึ่งเมื่อมีพระมาเล่า เรียนกันอยู่มาก พระมหากษัตริย์ที่นับถือพระพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์บำรุง โดยให้อาภาณีที่เก็บ จากหมู่บ้านจำนวนหนึ่งแถบใกล้เคียงมหาวิทยาลัยนั้น มาบำรุงมหาวิทยาลัยนาลันทา พระที่มาเรียน ก็สะดวกสบาย ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนกันได้เต็มที่ มหาวิทยาลัยนาลันทาก็ขยายใหญ่โต จนกระทั่งเป็น

²⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จากนาลันทาถึงมหาจุฬาฯ, , หน้า ๕-๖.

²⁶ มีข้อสังเกตว่ากษัตริย์สมัยโบราณบางพระองค์แถบยุโรปหันนับถือศาสนาเหตุผลเพราะศาสนาทำให้รบ ชนะสงคราม

²⁷ Fiona Chandler. “ANCIENT WORLD โลกยุคโบราณ”, แปลโดย ลอองทิพย์ อัมรินทร์รัตน์และ วิมลวรรณ กัทโรดม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปาเจรา, ๒๕๔๘), หน้า ๗๑.

²⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “จาริกบุญ จาริกธรรม”, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๕๐-๕๑.

สถาบันการศึกษานานาชาติ พระสงฆ์จากอาณาจักรหรือดินแดนอื่น เช่น อาณาจักรศรีวิชัย จีน ทิเบต มาเรียนที่นาลันทา²⁹... ต่อมา พ.ศ. ๑๐๐๐ เศษ มหากษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต้องการสนับสนุนการศึกษา ก็ได้สร้างมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาคณะหลังขึ้นมาอีกหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยวิกรมศิลา โอทันตปุรี ชคัททะเลหรือวเรนทรี และโสมปุระ เป็นต้น...มีมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งอยู่ริมทะเลแถวอ่าวแคมเบย์ (Gulf of Cambay) ชื่อว่า วลภี เป็นมหาวิทยาลัยที่เน้นทางเถรวาท³⁰...การศึกษาในนาลันทานั้นเน้นหนักไปในการศึกษาพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน แต่ก็ไม่ได้เรียนเฉพาะวิชาพระพุทธศาสนาเท่านั้น ยังให้การศึกษาวิชาทั่วไปด้วย เช่น ดาราศาสตร์ การแพทย์ กฎหมาย เป็นต้นและมีการรับคฤหัสถ์เข้ามาเรียนด้วย”³¹ ในช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ วัดเป็นสถาบันการศึกษาพระเป็นครูสอนดั่งนักประวัติศาสตร์ตะวันตกให้หลักฐานว่า “กษัตริย์อินเดียในอินเดียตอนใต้ประทับอยู่ในพระราชวังสวยงามซึ่งแวดล้อมไปด้วยวัดวาอารามขนาดใหญ่ โดยมีนักบวชหรือพราหมณ์(Brahmans) ช่วยเหลือพระองค์ในการปกครองราชอาณาจักร นอกจากนี้พระองค์ยังมีคนเป็นจำนวนหลายร้อยคนทำงานรับใช้อยู่ในพระราชวังและตามวัดวาอารามต่างๆ แม้ว่ากษัตริย์ในอินเดียตอนใต้จะนับถือศาสนาฮินดู แต่ก็ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ในพุทธศาสนาตั้งมหาวิทยาลัยและทำการสอนศาสนาได้ ศาสนาพุทธได้แพร่หลายจากอินเดียไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธจำนวนมากก็ได้เดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาในอินเดีย”³²

ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในอินเดียสูญสลายลงอันเนื่องมาจากความอ่อนแอของชาวพุทธในด้านการธำรงพระพุทธศาสนาและประภักดิ์สังคราม ซึ่งเริ่มต้นจากความรุ่งเรืองของพุทธแบบมหายานและพัฒนาเป็นพุทธตันตระแบบลัทธิลัทธิและจบลงด้วยกองทัพมุสลิมเตอร์กที่ฆ่าและทำลายอย่างอำมหิต ดัง พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) ให้ทรรศนะเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า “การศึกษาในมหาวิทยาลัยพุทธศาสนานั้นแบ่งได้เป็น ๒ ระยะ คือ ระยะแรกราว พ.ศ. ๑๐๐๐ ถึง ๑๔๐๐ เป็นระยะที่มีการศึกษาวิชาการต่างๆ กว้างขวาง ทั้งทางวิชาศาสนาและวิชาสามัญ แต่ครั้นถึงระยะหลังพ.ศ. ๑๔๐๐ เป็นต้นมา การที่พระสงฆ์หันมานิยมศึกษาและใช้ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาวิชาการได้กลายเป็นการจำกัดวงการศึกษาให้แคบเข้าอย่างเดิมอีก ที่นาลันทาและมหาวิทยาลัย

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓-๕๔.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

³² Jane Bingham. “MEDIEVAL WORLD โลกยุคกลาง”. แปลโดย , ลอองทิพย์ อัมรินทร์รัตน์และ วิมลวรรณ กัทโรดม. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ป่าเจรา, ๒๕๔๘), หน้า ๖๗.

อื่นๆ ที่เหลือ ก็ปรากฏว่าพุทธศาสนายาน ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ นำมาผสมผสานกันมาก จนกลายเป็นนิกายตันตระ หรือวัชรยานขึ้น ภายใต้นี้ก็หันไปนิยมชื่นชมกับผลงานเก่าๆ ที่สร้างสมกันมา ยุคนี้เป็นระยะของการเขียนอรรถกถา และอรรถาธิบายต่างๆ พร้อมกันมีความรู้สึกหึงงำพองในความรู้ ใจแคบ และลำเอียง นอกจากนี้ความถือเรื่องวรรณะก็เหมือนจะรุนแรงขึ้น วิธีการเรียนการสอนก็เป็นแบบประเพณีตายตัว โดยนัยนี้ การศึกษาในชมพูทวีปก็เสื่อมถอย และยังไม่ทันรู้ตัวที่จะรื้อฟื้นแก้ไข ก็ประสบเหตุให้พินาศเสียก่อน สาเหตุที่ทำให้พินาศนั้น ก็คือ การเข้ารุกรานยึดครองของต่างชาติ เริ่มด้วยชาวเตอร์กยกทัพเข้ามา และทำลายมหาวิทยาลัยพุทธศาสนาหมดสิ้น ทำลายวัดส่วนมากพระสงฆ์ที่ไม่ถูกฆ่าหนีไปต่างประเทศอันเป็นเหตุการณ์ในราว พ.ศ. ๑๗๐๐ ตามปกติการใช้อำนาจเข้ากดขี่บีบบังคับไม่ถึงกับทำลายให้สูญสิ้นเสียทีเดียวหรือให้เปลี่ยหมดกำลังจริงๆ แล้ว ย่อมเป็นทางให้เกิดการดิ้นรนต่อสู้ ให้เกิดความเข้มแข็งและการกลับฟื้นตัวได้ แต่เหตุการณ์ครั้งนี้เป็นแบบทำลายโดยสิ้นเชิง พุทธศาสนาจึงไม่มีโอกาสคืนชีวิตได้อีกเป็นอันจบสิ้นยุคความเจริญในอดีต³³

สรุปประเด็นได้ว่าวัดเป็นสถาบันทางการศึกษามาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล มิใช่เป็นสถานสำหรับประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนาเท่านั้น ทั้งนี้เพราะกิจกรรมทั้งหมดของคนที่เข้ามาอยู่ในวัดไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุหรือฆราวาสก็ล้วนแล้วแต่มาเพื่อฝึกฝนอบรมตนเอง ระยะเวลาเริ่มต้นก็เป็นแหล่งรวมผู้รู้ที่มีการแลกเปลี่ยนความรู้กัน มีกฎระเบียบการควบคุมแนะนำสั่งสอนกันเองในกลุ่มพระสงฆ์ ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญเติบโตขึ้นวัดก็พัฒนามาเป็นสถาบันทางการศึกษา ปัจจุบันวัดพระพุทธศาสนาก็ยังดำรงสถานะเช่นนี้อยู่คือเป็นสถานศึกษาสำหรับฝึกหัดขัดเกลามนุษย์

³³พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖-๒๓.

๒.๒.๓ หลักการศึกษาแนวพุทธศาสนา

หัวข้อนี้แบ่งประเด็นศึกษาเป็น ๒ ประการ คือ หลักการศึกษาที่สมบูรณ์และถูกต้อง และการประเมินผลการศึกษาตามหลักภาวิต ๔ ดังนี้

๑) **หลักการศึกษาที่สมบูรณ์และถูกต้อง** พุทธศาสนามีทรรศนะว่าการศึกษาที่สมบูรณ์ตามกระบวนการแห่งสังฆธรรม ๓ ประการคือปริยัติ คือ การเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ ลงมือกระทำ ปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผล สามอย่างนี้เป็นวงจรของการศึกษาที่สมบูรณ์ พุทธทาสภิกขุให้ทัศนะต่อหลักการการศึกษาที่สมบูรณ์ว่า “๑) มีความฉลาด หรือสติปัญญาในขั้นพื้นฐานที่พอตัว และพอแก่ความต้องการ (เรียนหนังสือ) ๒) มีความรู้เรื่องวิชาซีพออย่างพอตัวและปฏิบัติได้ (วิชาชีพ) ๓) มีมนุษยธรรมมีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องและพอดี (อภยาคมวิทยา)”³⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ทัศนะว่า การศึกษาต้องพัฒนา ๓ ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่าไตรสิกขา ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้ ๑) ด้านพฤติกรรม (ศีล) คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนาพฤติกรรม ทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องมีผลดี³⁵ ๒) ด้านจิตใจ (สมาธิ) หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งเป็นฐานของพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจหรือเจตนา และเป็นไปตามเจตจำนงและแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง การพัฒนาจิตใจนี้ มีสมาธิเป็นแกน หรือเป็นศูนย์กลาง อาจแยกออกได้เป็นการพัฒนาคุณสมบัติของจิตใจในด้านต่าง ๆ คือ ด้านคุณธรรม ด้านความสามารถของจิต และด้านความสุขและภาวะที่เกื้อหนุนสุขภาพของจิตใจ ๓) ด้านปัญญา (ปัญญา) หมายถึง สึกขาหรือการศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักคิดพิจารณา การรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ทอดลอง ตรวจสอบ ความรู้ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การเข้าถึงความจริง การนำความรู้มาใช้แก้ไขปัญหา และคิดการต่าง ๆ ในทางเกื้อกูลสร้างสรรค์³⁶ พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) ให้ทัศนะว่า...ถ้าเรามุ่งจัดการศึกษาเพื่อรับใช้นโยบายทางเศรษฐกิจอย่างนี้ เราจะพลาดเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาอย่างน่าเสียดาย และในที่สุดการปฏิรูปการศึกษาไทยในปัจจุบันก็จะหลงทางอีกเช่นเคย คนเป็น

³⁴ พุทธทาส ภิกขุ. เป้าหมายของการศึกษา. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิพนพาน, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓-๒๕.

³⁵ ปัจจัยปฏิเสวนา หมายถึง การใช้ปัญญาทำความเข้าใจแล้วบริ โภคปัจจัยทั้งหลายให้ได้ผลตรงพอดีตามคุณค่าแท้ที่เป็นจุดหมายของการบริ โภคสิ่งนั้น ๆ

³⁶ พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต). พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, ๒๕๔๐, หน้า ๗.

ศูนย์กลางของการพัฒนา มนุษย์ที่สมบูรณ์จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ศาสนา และวัฒนธรรมต่อไป คำถามตามมาคือเราจะสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างไร การศึกษาเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป้าหมายของการศึกษาไทยจึงอยู่ที่การพัฒนาคณาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การสร้างระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ควรถือเป็นเป้าหมายรองของการศึกษา³⁷ ในเอกสารเล่มเดียวกันท่านให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า การศึกษาเพื่อสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์เปรียบเหมือนเก้าอี้ครบทั้ง ๔ ขาจึงจะใช้งานได้ การศึกษาที่แท้จริงต้องมีครบทั้ง ๔ สดมภ์ได้แก่ ๑) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ(Learning to know) เรียนเพื่อรู้ มุ่งภาคทฤษฎี ๒) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ (Learning to do) เรียนเพื่อใช้ทำงาน มุ่งภาคปฏิบัติ ๓) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to live together) เรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร ๔) การเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษยภาพ (Learning to be) พัฒนาคณาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้ที่จบการศึกษาต้องเป็นอะไรมากกว่าทรัพยากรมนุษย์หรือสัตว์เศรษฐกิจ การศึกษาต้องพัฒนาคณาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามศักยภาพทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์และทางปัญญา³⁸

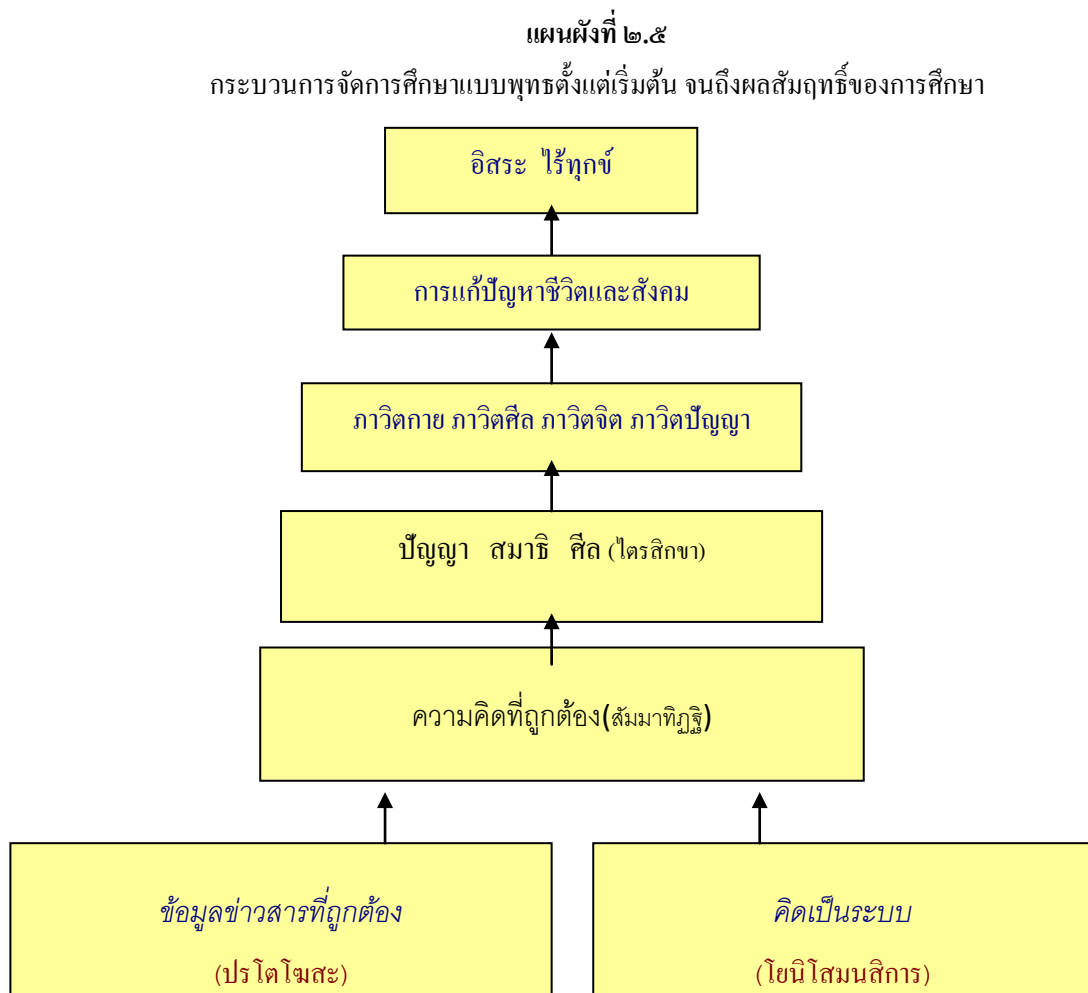
๕) การประเมินผลทางการศึกษาตามหลักภาวิต ๔ กระบวนการไตรสิกขาเป็นกระบวนการฝึกฝนมนุษย์ให้ไปสู่เป้าหมายสูงสุด เมื่อมนุษย์ได้รับการฝึกศึกษาตามระบบไตรสิกขา แล้ว มีหลักสำหรับใช้วัดผลของการศึกษาเรียกว่า ภาวิต ๔ ได้แก่ (๑) ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว (มีกายภาวนา) คือมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตา - หู - ฟัง อย่างมีสติ เป็นต้น นั่นคือ ดูเป็น ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยี อย่างฉลาด ได้ผลตรงเต็มตามคุณค่า (๒) ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว (มีศีลภาวนา) คือมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนวุ่นวาย ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุข (๓) ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว (มีจิตภาวนา) คือมีจิตใจที่ฝึกอบรมดีแล้ว สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิตคือ ประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีเมตตา กรุณา เอื้ออาทร มีมุทิตา มีความเคารพอ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง มีความเพียรพยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น และสมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือมีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เอิบอím ผ่องใส และสงบ เป็นสุข (๔) ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว (มีปัญญาภาวนา) คือรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่างๆ

³⁷ พระเทพโสภณ (ประจักษ์ ธรรมจิตโต). *ทิศทางการศึกษาไทย*. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓-๑๘.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๓๑.

ด้วยปัญญาที่บริสุทธิ์ ซึ่งมองดูเข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติและแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทัน โลกและชีวิต เป็นอิสระ ไร้ทุกข์³⁹

กระบวนการแห่งไตรสิกขาเชื่อมโยงกันมีความเป็นเอกภาพไม่แยกส่วน การศึกษาตามระบบไตรสิกขาต้องฝึกฝนอบรมทั้งสามด้าน คือ ปัญญา จิต และพฤติกรรม การจัดการศึกษาตามแนวพุทธจึงหมายถึงการจัดการศึกษาฝึกฝนทั้งภายในและภายนอกไปพร้อมๆ กัน มีความสมดุลกัน หลักการจัดการศึกษากล่าวนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักมัชฌิมาปฏิปทาอันได้แก่ทางสายกลาง⁴⁰ ดังแผนผังที่ ๒.๕ ดังนี้

³⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ 23 (คุณทวิช ชุนหษา พิมพ์เป็นธรรมทาน, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗๓.

⁴⁰ บรรจง โสคติ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธศาสนากับการศึกษา, (สุรินทร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๘๘.

กระบวนการจัดการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา มีกระบวนการเริ่มต้นจาก การรับเอา ข้อมูล ข่าวสาร คำอธิบายชี้แจง การแนะนำชักจูงที่ถูกต้องจากภายนอก (ปรโตโฆสะ) ผนวกกับ ความคิดที่เป็นระบบระเบียบ การรู้จักพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า การรู้จักคิดสืบสาวตลอดสาย (โยนิโสมนสิการ) ปัจจัยทั้งสองอย่างสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ด้วยดีแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่มีความคิดที่ ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะเกิดจากสองอย่างช่วยสนับสนุนกัน ส่งผลไปสู่กระบวนการฝึกศึกษาตาม หลักไตรสิกขา คือ ศีล เป็นการฝึกหัดให้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้านกายภาพ ด้านสังคม พฤติกรรมทาง กายวาจาให้มีระเบียบแบบแผนอันดีงามไม่เบียดเบียนข่มเหง เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม ศีลหรือ วินัยเป็นการฝึกอบรมที่เน้น ไปในด้าน กฎ ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน ในการจัดระเบียบสังคม ภายนอกเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี สร้างสันติภาพให้กับสังคม การไม่ทำร้ายเบียดเบียนกันทั้งทาง ชีวิตด้านร่างกาย ทรัพย์สิน สิ่งหวงแหนด้วยกาย ด้วยวาจา และให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมาธิ เป็นการฝึกศึกษาพัฒนาด้านจิตใจให้มีคุณธรรมต่างๆ มีสรรรภาพและคุณภาพของจิต เช่น มีความ รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว มีมโนธรรมสำนึกชั่วดี ชั่วสัดย์ กตัญญูรู้คุณ มีสติ สมาธิ มีสันติภาพภายในหรือความสงบใจ เป็นต้น ส่วนปัญญาเป็นกระบวนการพัฒนา ความคิดอ่าน วิเคราะห์วิจารณ์ การรู้จักมองโลกตามที่เป็นจริงและปล่อยวาง รู้จักจัดระเบียบ ความคิด จัดระบบความรู้ ยอมรับความจริง เป็นต้น กระบวนการที่เกิดต่อเนื่องเป็นสายนี้ย่อมส่งผล ไปสู่การแก้ปัญหาชีวิตปัญหาสังคมที่เป็นอยู่ได้อย่างมีเหตุผล มีความสุขความสมบูรณ์ในตัวเอง ตลอดถึงสังคมส่วนรวม จุดสูงสุดในกระบวนการนี้คือ การหลุดพ้น

๒.๓ ความเป็นมาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในประเทศไทย

พระพุทธศาสนาเถรวาทที่รุ่งเรืองในประเทศไทยนับเอาตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ชาติไทย สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา เป็นพุทธศาสนาที่พัฒนาการจากลังกาที่เข้ามาสู่สุโขทัยในสมัยพ่อขุน รามคำแหงมหาราช จากนั้นก็ขยายออกไปยังอาณาจากต่างๆ ในประเทศไทยและมีความเจริญมั่นคง สืบมาจวบจนปัจจุบัน ย้อนหลังไปประมาณ ๘๐๐ ปี สถาบันให้การศึกษาเล่าเรียนมีอยู่ ๒ แห่งคือ วัดกับวัง สถาบันทั้งสองแห่งเป็นสถาบันหลักในการฝึกหัดเกล้าของคนไทยจวบจนล่วงถึงสมัย รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตน โกสินทร์ พระองค์เริ่มปฏิรูปการศึกษาแนวใหม่ แต่การดำเนินการทาง การศึกษายังคงอยู่ในวัด ยุคต้นๆ กำหนดให้พระสงฆ์รับสนองงานการศึกษาทั้งในกรุงและตามหัว เมืองต่างๆ ชื่อโรงเรียนก็ใช้ชื่อวัด หน่วยงานรัฐที่ดูแลงานการศึกษาชาติก็สังกัดเดียวกันคือกระทรวง ธรรมการ ก่อนที่จะเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกระทรวงศึกษาธิการ บรรจง โสคติ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับ พัฒนาการของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยว่า

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นการรักษาคำสอนดั้งเดิมของฝ่ายเถรวาท ข้อขัดแย้งกันมักจะเกิดจากข้อหยาบหยาบในการปฏิบัติพระวินัย ขอบเขตของการศึกษาปริยัติธรรมนั้นประกอบด้วยการศึกษาบาลี ไวยากรณ์ อรรถกถา ชาติค ตลอดถึง โหราศาสตร์และตำรายา วัดและชีวิตของพระสงฆ์ในประเทศไทยจัดได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่คือ วัดบ้านกับวัดป่า วัดบ้านเป็นวัดที่ตั้งอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านหรือในเมือง เป็นศูนย์กลางของชุมชน ชีวิตของพระสงฆ์เน้นการฝึกฝนด้านคันถธุระศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก อยู่ใกล้ชิดกับประชาชน จึงเป็นการสะดวกสำหรับการทำหน้าที่ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างคฤหัสถ์และพระสงฆ์ ส่วนวัดป่าจะตั้งอยู่นอกชุมชนออกไปห่างไกลจากบ้านเมืองพอสมควร บางวัดก็ตั้งอยู่ในป่าเขาห่างไกลชีวิตพระป่ามักอยู่อย่างอิสระ โดดเดี่ยว ไม่คลุกคลี ฝึกปฏิบัติขัดเกลาในด้านวิปัสสนาธุระ ทำคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนไม่ย่อหย่อนไปกว่าพระที่อยู่ในชุมชนพระพุทธศาสนาได้กลายเป็นพลังแห่งอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่สำหรับชีวิตของชาวไทย เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตแบบไทย ช่วยลดความสำคัญของฐานะทางเศรษฐกิจและชาติชั้นวรรณะลง พระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมให้คนไทยเป็นคนสุภาพ เป็นมิตร เอื้ออาทร เมตตาอารี เห็นอกเห็นใจกัน ตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ชาติไทย (สมัยสุโขทัย) เป็นต้นมาได้มีการนำเอาพระพุทธศาสนาแบบลังกาเข้ามาและรุ่งเรืองมาโดยตลอดจนกระทั่งถึงยุคกรุงเทพฯ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ วัฒนธรรมไทยทั้งหมดเป็นสิ่งที่ผูกโยงไว้กับพระพุทธศาสนา ที่สำคัญพระพุทธศาสนามีคุณค่าและความหมายต่อวิถีชีวิตคนไทยมาโดยตลอดจนปัจจุบัน⁴¹

ในหัวข้อนี้แบ่งประเด็นศึกษาเป็น ๓ ประการ คือ พระพุทธศาสนากับการศึกษาไทยในอดีต บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษา และพัฒนาการของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีรายละเอียดดังนี้

๒.๓.๑ พระพุทธศาสนากับการศึกษาไทยในอดีต

หัวข้อนี้แบ่งประเด็นศึกษา ๖ ประการ คือ พระพุทธศาสนากับการศึกษาสมัยสุโขทัย พระพุทธศาสนากับการศึกษาสมัยล้านนา พระพุทธศาสนากับการศึกษาสมัยอยุธยา พระพุทธศาสนากับการศึกษาสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น และพระพุทธศาสนากับการศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ยุคใหม่ ดังนี้

⁴¹บรรจง โสคติ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธศาสนากับการศึกษา, หน้า ๑๐๖.

๑) พระพุทธศาสนากับการศึกษามัยสุโขทัย มีประเด็นที่จะศึกษาคือ(๑) วัด บุคลากรที่ทำหน้าที่ในด้านการถ่ายทอดคือพระ หลักรัฐ ได้แก่ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา ลักษณะของวัดและพระสงฆ์ในสมัยสุโขทัยมี ๒ ลักษณะคือ ก. พระป่า (อรัญวาสี/คณะลังกา) วิปัสสนาธุระเน้นปฏิบัติมุ่งความสงบทางจิตใจ ผีก่อบรมคน ข. พระบ้าน (คามวาสี/คณะเดิม) เน้น ปริยัติ (ทฤษฎี) การเรียนรู้จจำวิเคราะห์ วิจารณ์ พุทธพจน์ คัมภีร์ สร้างศาสนทายาท (๒) วัง มี พระมหากษัตริย์นักปราชญ์ราชบัณฑิต เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาของหลักสูตรเช่น ความรู้ทาง พุทธศาสตร์/โหราศาสตร์/รัฐศาสตร์ ฯลฯ ลักษณะการศึกษาผ่านทางวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต เช่น งานบุญ เทศกาล การดำเนินชีวิตประจำวัน ฯลฯ ผลงานทางวิชาการ ยุคนี้มี สุภายิตพระร่วง ไตรภูมิพระร่วง(เตภูมิกถา)

๒) พระพุทธศาสนากับการศึกษามัยล้านนาไทย⁴² สถานศึกษาอยู่ในวัด บุคลากร ทางการศึกษาคือพระภิกษุสงฆ์ หลักรัฐ ได้แก่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา รวมถึงวิชาการด้านอื่นๆ เช่น ตำราพิชัยสงคราม ประวัติศาสตร์ เป็นต้น เช่นเดียวกับสุโขทัย เป็นที่สังเกตว่าในยุคนี้ พระสงฆ์มีบทบาททางการศึกษาสูงมาก เป็นผู้คงแก่เรียน เป็นนักปราชญ์ เป็นครูของชุมชน โดดเด่นกว่ายุคใด ๆ ในสมัยอาณาจักรไทย เช่น พระสิริมังคลาจารย์ พระรัตนปัญญา พระนันทาจารย์ เป็นต้น มีผลงานทางวิชาการมากมาย เช่น มังคลัตถทีปนี จามเทวีวงศ์ เป็นต้น

๓) พระพุทธศาสนากับการศึกษามัยอยุธยา (พ.ศ.๑๕๐๐ - ๒๓๐๐) (๑) วัดและวัง ยังคงมีบทบาทต่อการศึกษาของคนในชาติเช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัยและล้านนา พระมหากษัตริย์ พระสงฆ์ และนักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้มีภูมิความรู้ ผู้ชำนาญการเฉพาะด้าน ยังเป็นผู้มีบทบาททางการศึกษาอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น ครู เป็นผู้บริหาร/จัดการ (๒) ประเพณีบวชเรียน ในแผ่นดินพระเจ้าบรมไตรโลกนาถเกิดประเพณีบวชเรียน และในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการสอบความรู้พระเณรเรียกว่า “สอบไล่” (๓) หลักสูตรปริยัติธรรม มีรูปแบบการดำเนินการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ได้แก่ บาเรียนตรี (เรียนพระสูตร), บาเรียนโท (เรียนพระวินัย), บาเรียนเอก(เรียนพระอภิธรรม)

๔) พระพุทธศาสนากับการศึกษามัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (ร. ๑-๔) พระพุทธศาสนากับการศึกษามัยกรุงธนบุรี การศึกษาในสมัยกรุงธนบุรียังคงรูปแบบเดิม

⁴² มีงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาจากระบบดั้งเดิมเป็นระบบการศึกษาแบบใหม่ใน ล้านนา โดยชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาแบบใหม่ได้ดึงคนออกนอกวิถีชีวิตดั้งเดิมดำเนินวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง ไม่ประสานประโยชน์ระหว่างสิ่งเก่า-ใหม่ แต่เป็นการทำลายของเก่าแล้วรับเอาสิ่งใหม่

สมัยอยุธยา อันเนื่องมาเป็นระยะเวลาอันสั้นจึงไม่ทราบว่ามีการจัดการศึกษาอย่างไร ในสมัยนี้ พระมหากษัตริย์พระองค์ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาอย่างมาก จึงได้ไปอันเชิญพระไตรปิฎกจาก นครศรีธรรมราชมาคัดลอก และได้ทรงปวารณาภิกษุสามเณร รูปใดที่เรียนพระไตรปิฎกได้มากก็ ทรงถวายไตรจีวรผ้าเทศเนื้อละเอียดแล้วทรงถวายปัจจัยแก่พระภิกษุและสามเณร ตามที่ได้เล่าเรียน มามากและน้อย⁴³ พระพุทธศาสนากับการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ ๑-๔ ในยุคนี้พระสงฆ์ยังเป็นผู้มีความสำคัญต่อการศึกษาของชาติ เป็นครูของประชาชน เป็นผู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้ชาติบ้านเมือง ในสมัยรัชกาลที่ ๒ มีการปรับโครงสร้างระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ใหม่จากระบบบาเรียน ตรี-โท-เอก เป็น เปรียญธรรม ๙ ประโยคดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้มีคณะสงฆ์ใหม่ เกิดขึ้นคือธรรมยุติกนิกาย และในยุคนี้อารยธรรมตะวันตกแพร่หลายเข้ามา ทำให้กิจการหลายอย่าง เปลี่ยนแปลงไป มีระบบการศึกษาแบบใหม่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันคณะสงฆ์ที่กำลังเกิดปัญหา ภายในขัดแย้งกันในเรื่องลัทธินิกายจนเป็นสาเหตุให้ภารกิจด้านการศึกษาอ่อนแอลง การศึกษาของ พระสงฆ์จำกัควงแคบอยู่เฉพาะภายในกำแพงวัดเท่านั้น ขาดการศึกษาเรียนรู้สิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลง ไปอย่างรู้เท่าทันเพื่อจัดการได้อย่างเหมาะสม การเป็นผู้นำทางการศึกษาของพระสงฆ์ได้รับการ กระทบโดยตรงตั้งแต่บัดนั้น

๕) พระพุทธศาสนากับการศึกษามัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคใหม่ (ร.๕-๗) (๑) ยุค ล่าอาณานิคม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นช่วงของการล่าอาณานิคมจากโลกตะวันตก ดังนั้น การศึกษาระบบที่เรามีอยู่ใช้อยู่ เริ่มต้นจัดขึ้นเพื่อความมุ่งหมายแก้ปัญหาคูกคามของลัทธิล่า อาณานิคมจากประเทศตะวันตก เพื่อเป็นเครื่องมือให้ผู้นำสร้างคุณภาพคนในชาติ (ผลิตคนให้เก่ง/ คุณภาพ) เร่งปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ในเวลารวดเร็ว ทำให้คน รวมเป็นระบบเดียวกัน จัดระบบการศึกษาที่จะเป็นฐานให้แก่ผู้ปกครอง สร้างกำลังคนให้แก่รัฐ เตรียมคนเป็นข้าราชการ เพราะข้าราชการเป็นฐานสำคัญที่จะรวมกำลังคนได้ และเป็นแหล่งแรกที่จะ เสริมคุณภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาช่วงนี้จึงสรุปเป็นประเด็นหลักดังนี้ (ก) จัดระบบการศึกษา แบบรวมศูนย์ เอื้อ/สอดคล้องกับระบบปกครอง แต่ระบบนี้ไปทั่วประเทศให้เข้ามาอยู่ในแบบ แผนการปกครองอันเดียวกัน กิด/พูด/ทำแบบเดียวกัน (ข) จัดหลักสูตรให้พลเมืองได้เรียนวิทยาการ สมัยใหม่ เร่งรัดให้ประเทศทันสมัย เน้นวิชาชีพชั้นสูง เช่น กฎหมาย การปกครอง การพานิช การ ฝึกหัดครูฯลฯ เพื่อเตรียมคนให้มีคุณภาพ (ค) จัดการศึกษาระดับสูงในสวนกลาง เช่น ร.ร.มหาดเล็ก ต่อมาเป็น ร.ร.ข้าราชการพลเรือน และดำเนินการศึกษาระดับพื้นฐานให้ทั่วถึงทั้งประเทศ (ง) วัด

⁴³เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย.

เป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา พระเป็นผู้นำภูมิปัญญาทุกระดับชั้นในสังคม เมื่อพระทำหน้าที่ทางการศึกษาก็นำชนบทเข้าสู่ส่วนกลาง จึงเป็นประโยชน์ทั้งรัฐทวยราษฎร์ พระทำหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับรัฐ ร.ศ. ๑๑๗ โปรดให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระราชาคณะ เจ้าคณะใหญ่ เป็นผู้รับผิดชอบจัดดำเนินการศึกษาในชนบททั่วประเทศ โปรดให้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยฝ่ายปกครองเป็นผู้เกี่ยวพัน ต่อมาปีอีก ๔ ปี ตรีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ขึ้น เมื่อ วันที่ ๑๖ มิ.ย. ร.ศ.๑๒๑ โดยสรุปการจัดการศึกษาช่วงนั้นมีจุดมุ่งหมายหลักๆ คือ เพื่อเอาตัวรอดจากลัทธิดำอาณานิคม และเพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทันสมัยทางวัดอุทยานการและระบบการที่ทันสมัยแบบ ตะวันตก (๒) พระพุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา เส้นทางการศึกษาเดิมของไทย ได้แก่ วัด วังและบ้าน ถ่ายทอดความรู้โดยผ่านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ระบบปรีดิธรรมทาง พระพุทธศาสนา หลักสูตรที่ศึกษามีหลากหลายได้แก่ พุทธศาสตร์ ศิลปะการปกครอง(ตำราพิชัยสงคราม) วรรณกรรม นิรุกติภาษา ไสยศาสตร์ และวิชาชีพ เป็นต้น ตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา คนไทยได้เปลี่ยนการศึกษาเป็นระบบใหม่เส้นทางการศึกษาสายใหม่เปลี่ยนจากวัด วัง และบ้านเป็น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ด้านหลักสูตรเปลี่ยนเป็นเปลี่ยนเป็นสรรพวิชาดังที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน เช่น วิทยาศาสตร์ กฎหมาย การเมือง การบริหาร การแพทย์ ประวัติศาสตร์เทคโนโลยี เป็นต้น⁴⁴

๒.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาในปัจจุบัน

วัด และพระสงฆ์ในประเทศไทยมีบทบาทหลายประการ แต่บทบาทของพระสงฆ์ อ่อนตัวลงในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ดังที่พระไพศาล วิสาโลให้ทัศนะว่า “การที่ผู้คนปัจจุบันศรัทธา ในสถาบันสงฆ์น้อยลง แต่หันไปให้ความสนใจในพระเป็นรูปๆ แทน ย่อมมีผลให้สถาบันสงฆ์หรือ พระสงฆ์โดยทั่วไปมีอิทธิพลต่อสังคมน้อยลงไป⁴⁵...การปรับตัวในด้านบทบาททางสังคมชาวพุทธ โดยเฉพาะพระสงฆ์ในช่วง ๒ ทศวรรษที่ผ่านมา เราได้เห็นพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการ สงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชนมากขึ้น แทนที่จะจำกัดตัวเองอยู่กับการเทศน์ การสอน และการสวด เท่านั้น...หลายท่านได้เริ่มช่วยเหลือชาวบ้านด้วยกิจกรรมอื่นๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์เด็กในวัด การ อบรมเยาวชน โครงการฝึกอาชีพ ธนาคารข้าว ธนาคารควย สหกรณ์ร้านค้า...”⁴⁶ แต่สถานการณ์

⁴⁴บรรจง โสคติ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธศาสนากับการศึกษา, หน้า ๑๐๖-๑๑๐.

⁴⁵พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗๕-๑๗๘.

⁴⁶ พระไพศาล วิสาโล, พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, หน้า ๔๕๘-๔๖๒.

ปัจจุบันคณะสงฆ์เริ่มมีบทบาทด้านเป็นผู้นำทางการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพบว่าระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นปัญหา การศึกษาระบบพุทธได้ถูกชูขึ้นเพื่อเป็นทางออกทางหนึ่งให้กับระบบการศึกษาไทย ปรีชา กันธิยะ ได้ศึกษาและสรุปแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการจัดการศึกษา ไว้ ๗ ประการ คือ ๑) บทบาทวัดและพระสงฆ์เพื่อการปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ ๒) บทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย ๓) บทบาทที่พึงประสงค์ของสังคมและครอบครัว ๔) บทบาทของวัดในการพัฒนาสังคมไทย ๕) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทย ๖) ยุทธศาสตร์ที่วัดและพระสงฆ์สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมไทย ๗) บทบาทพระสงฆ์ในการปฏิรูปการศึกษาในฐานะครูวิชาชีพ⁴⁷ การนำเอาหลักการพุทธมาเป็นสาระสำคัญในวงการศึกษามิว่าจะเป็นระดับนโยบายตลอดถึงกำหนดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในโรงเรียนย่อมเป็นนิมิตหมายว่าทำให้ความสำคัญแก่พระพุทธศาสนาย่อมหมายถึงการให้ความสำคัญแก่บุคลากรทางพระพุทธศาสนาด้วย พระสงฆ์เริ่มเข้ามามีบทบาททางการศึกษาทุกระดับ ไม่ว่าจะระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติการเป็นครูสอนตามสถาบันทางการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนทางการศึกษาด้านอื่นๆ พระมหาชายอากาศโร เสนอว่าพระสงฆ์ควรมีบทบาทการศึกษา ดังต่อไปนี้ ๑) บทบาทในด้านการสอน พระสงฆ์ควรมีโอกาสได้สอนตามโรงเรียนต่าง ๆ อย่างกว้างขวางและวิชาที่สอนก็ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะวิชาศีลธรรมเท่านั้น ๒) พระสงฆ์ควรจัดการศึกษาสำหรับเยาวชน พระสงฆ์จะต้องมีส่วนร่วมมากขึ้นในการบริหารโรงเรียน โรงเรียนประเภทนี้ควรเป็นของวัดและอยู่ในวัด ควรให้ความสำคัญแก่วิชาศาสนา และศีลธรรมในระดับสูงกว่าโรงเรียนทั่ว ๆ ไป และควรเก็บค่าเล่าเรียนต่ำกว่าด้วย ๓) ในระดับนโยบาย พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษาของชาติ จะช่วยให้เรามองเห็นทางได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ในปัจจุบันและอนาคตเราต้องการคนประเภทไหน เราจะสร้างคนของเราอย่างไรจึงจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาในภายหลัง ในหัวข้อนี้แบ่งประเด็นศึกษา ๓ ประการ คือ บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการสอน บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการจัดการศึกษา บทบาทของพระสงฆ์ในด้านกำหนดนโยบายและทิศทางการศึกษา ดังนี้

๑) **บทบาทในด้านการสอน** การจัดการศึกษาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ หมวดที่ ๓ มาตรา ๑๕ การจัดการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ ๑) การศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษาที่

⁴⁷ ปรีชา กันธิยะ. การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม, หน้า ๑๔-๑๘.

แน่นอน ๒) การศึกษานอกระบบ (Non – formal Education) เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดผลและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มชน ๓) การศึกษาตามอัธยาศัย (In formal Education) เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งความรู้อื่น ๆ การศึกษาบทบาทของสงฆ์ในปัจจุบันศึกษาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ คือ (๑) การศึกษาในระบบ (Formal Education) ๑) การศึกษาที่เรียกว่า ปริยัติธรรมแผนกธรรม คือ นักธรรม มี ๓ ชั้น ได้แก่ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก โดยเนื้อหาหลักสูตร ได้แก่ วิชาพุทธประวัติ ธรรมะ วินัย ศาสนพิธี และกระฎุขธรรม ๒) การศึกษาที่เรียกว่า ปริยัติธรรมแผนกบาลี คือ เรียกว่า ประโยค มีตั้งแต่ ประโยค ๑ – ๕ เป็นการศึกษาภาษาบาลี โดยเนื้อหาหลักสูตร ได้แก่ หลักไวยากรณ์ การแปล การแต่งประโยค เป็นต้น ผู้ได้ประโยค ๓ ขึ้นไปเรียกว่า มหา และเมื่อสอบได้ถึงประโยค ๕ คือการศึกษาที่สูงสุดในระบบนี้ เทียบเท่าปริญญาตรีในปัจจุบัน ๓) การศึกษาที่คณะสงฆ์จัดให้สอดคล้องกับระบบรัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นการจัดหลักสูตรระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยรวมหลักสูตรทั้งวิชาทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน ๔) การศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ม.๑ – ๖) โดยจัดหลักสูตรสามัญกับพระพุทธศาสนา (๒) การศึกษานอกระบบ (Non formal Education) พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบของพระสงฆ์เป็นการจัดการศึกษาที่วัดจัดขึ้นเป็นอิสระจากระบบคณะสงฆ์และระบบรัฐ ซึ่งการจัดการศึกษานอกระบบ ได้พบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ ๑) กิจกรรมด้านการให้การศึกษและกิจกรรมเผยแผ่ธรรมะ อบรมธรรมะในวัด ๒) กิจกรรมด้านการให้การศึกษแก่เด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การจัดการอบรมค่ายคุณธรรม ๓) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ๔) กิจกรรมในการให้การศึกษอบรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การออกเยี่ยมชาวบ้าน การจัดอบรมนอกวัด ๕) กิจกรรม การจัดสอนวิชาชีพ ๖) การจัดห้องสมุดและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน (๓) การศึกษาตามอัธยาศัย (In formal Education) การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยของสงฆ์เป็นการศึกษาที่วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่ครบวงจร วัด และพระสงฆ์มีบทบาทในการให้ความรู้ด้านการเผยแผ่ธรรมะ ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน พระสงฆ์บางรูปมีความรู้ในด้านสมุนไพร การรักษาพยาบาลด้วยการใช้สมุนไพร เช่น หลวงพ่อเมี่ยง แห่งสำนักสงฆ์โคกกระเพา หลวงพ่อนาน วัดท่าสว่าง สูตรการทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดป่ามีบทบาทในด้านการรักษาป่าไม้ วัดเขตชนบทมักจะมีป่าไม้ในบริเวณวัด ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง การประพาศิพรหมจรรย์ตามธรรมวินัย เสขียวัตรของพระสงฆ์ การดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย พอดี พอเพียงของพระสงฆ์ เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งจัดเข้ากับการศึกษาตามอัธยาศัย โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง จากการสังเกตนำไปเป็นแบบอย่าง การศึกษาตามหลักไตรสิกขาเป็นการศึกษา ๓ ด้าน คือ สิล (พฤติกรรม) สมาธิ (จิตใจ) ปัญญา (ความรู้) การศึกษาตามแนวทางนี้เป็นการศึกษาโดยการเรียนรู้ตนเอง การรู้จักตัวตนของตนได้เป็นอย่างดี

ฉวีวรรณ สุวรรณภา ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการให้การศึกษาแก่ชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ว่า

การให้การศึกษาครอบคลุมทั้ง ๓ ระบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้มีการพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาตนเอง การยึดมั่นในหลักการของศาสนา ยึดกระบวนการกลุ่ม ยึดการมีส่วนร่วมในชุมชน การพัฒนาจิตใจเป็นวิธีการหนึ่งที่จะประยุกต์หลักการทางศาสนาใช้ในการพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในการให้การศึกษา พัฒนาจิตใจเพื่อพัฒนาชุมชนนี้ พระสงฆ์แต่ละรูปจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความสามารถของบุคคล บ้างก็เน้นที่การเทศน์การอบรม บ้างก็เน้นการเข้าไปเป็นผู้นำด้านสาธารณูปโภค บ้างก็ให้ความรู้ในด้านการศึกษาในระบบ บ้างก็สอนวิชาชีพให้แก่ประชาชนในชุมชนและบทบาทของพระสงฆ์นี้จะกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมเดิมของชาวพุทธ เพราะในอดีตวัดและบ้านสัมพันธ์กันเป็นหนึ่งอันเดียวกัน พระสงฆ์เป็นทั้งผู้นำจิตใจให้ความรู้และปกครองสังคม ฉะนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน⁴⁸

๒) บทบาทด้านจัดการศึกษา ระบบการศึกษาในปัจจุบันที่พระสงฆ์เกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นผู้บริหารจัดการเพื่อให้เกิดคุณค่าต่อประชาชนและพระพุทธศาสนา จัดเป็น ๒ ด้าน คือ

๑) ด้านศาสนศึกษา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ โรงเรียนการกุศล โรงเรียน

⁴⁸ฉวีวรรณ สุวรรณภา, บทบาทพระสงฆ์: กับการให้การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, นิตยสารสารวิชากรธรรมทรรศน์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓. ขอนแก่น. คลังนาโนวิทยา, ๒๕๔๖. หน้า ๑๐๓-๑๐๕.

เด็กก่อนเกณฑ์ การศึกษาสงเคราะห์อื่นๆพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๑ มาตรา ๖ กำหนดชัดเจนว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าว สอดคล้องกับหลักไตรสิกขาในพุทธปรัชญาการศึกษา และหลักการทางพุทธมีสาระเพียงพอที่จะ นำมาดำเนินทางการศึกษาให้บรรลุตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและแก้ไขปัญหาทางการ ศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นได้

๓) บทบาทด้านกำหนดนโยบาย/ทิศทางการศึกษา พระสงฆ์ไทย สองรูปได้รับ เลิกเข้าไปเป็นคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกำหนดทิศทางและนโยบายทางการศึกษาของชาติ นอกจากนี้พระสงฆ์ทั่วทุกภูมิภาคทั่วประเทศได้ร่วมเป็นคณะกรรมการในสถานศึกษาระดับต่าง ตั้งแต่ระดับชุมชนหมู่บ้าน ระดับตำบล ระดับจังหวัด จนถึงระดับชาติ ในกระบวนการที่สนับ สนองการศึกษาทำให้เราเป็นทาสทางปัญญาของฝรั่ง ไม่สามารถเป็นสถาบันที่สร้างความเข้มแข็ง ทางความคิดและภูมิคุ้มกันสำหรับเยาวชนไทยได้อย่างน่าพอใจ ซ้ำร้ายในสถาบันก็มีปัญหาภายใน มากมาย จึงอาจสรุปได้ว่าระบบการศึกษาของไทยในปัจจุบันไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ก่อให้เกิด ปัญหาทางสังคมทำให้คนเกิดความทุกข์ ไม่ก่อให้เกิดอิสระและสันติสุข พระธรรมปิฎกให้ทัศนะว่า “ปัจจุบันมีแต่บทเรียนไม่มีแบบอย่าง สังคมไทยควรหันกลับมาศึกษาฐานเดิมและทิศทางในการ สร้างสรรค์ปัญญา ต้องใช้ข้อมูลข่าวสารเพื่อช่วยเสริมปัญญาไม่ใช่ล่อเหยื่อ”⁴⁹ ทั้งนี้การศึกษาต้อง เป็นอุปกรณ์สำหรับสร้างสรรค์ชีวิตที่สมบูรณ์ มิใช่เพื่อเป็นเพียงแค่ทรัพยากรที่ดี จัดสรรเพื่อให้เป็น สังคมแห่งการเรียนรู้สู่จุดหมายอันดีงาม พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต) ให้ทัศนะว่า

จากการที่เรามุ่งดำเนินตามนโยบายเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge – based Economy) ตามที่เอเปคกำหนดไว้มากเกินไป อาจทำให้พลาดเป้าหมายที่แท้จริง ของการศึกษา ทั้งนี้เพราะเอเปคถือว่าการศึกษามีไว้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีไว้เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ นั่นแสดงว่า การศึกษาประเภทนี้มีไว้เพื่อรับใช้เศรษฐกิจ คือเขาจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนรู้มี ความรู้สำหรับทำมาหากินเท่านั้น วิชาใดที่ส่งเสริมให้คนทำงานเก่งขึ้นจนสามารถ ผลิตสินค้าแข่งขันกับตลาดโลกได้ เขาจะสอนเฉพาะวิชานั้น แต่วิชาใดที่ส่งเสริม

⁴⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) . ปฏิรูปการศึกษา : การสร้างภูมิปัญญา.(กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้น ดิงแอนด์พับลิชิ่ง. ๒๕๓๕), หน้า ๗- ๑๓.

ให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีความสุข เช่น วิชาพระพุทธศาสนา วิชาอื่นอาจจะไม่จำเป็นเท่าไรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อาจลดฐานะมนุษย์ให้เป็นเพียง “ทรัพยากร” อย่างหนึ่งที่เป็นต่อการผลิตสินค้าและบริการ ในมุมมองนี้การจัดการศึกษาถูกถือว่เป็นการลงทุนทางธุรกิจนั่นคือ เมื่อรัฐจ่ายเงินเพื่อจัดการศึกษาก็ต้องหวังว่าจะคุ้มกับการลงทุน รัฐหวังจะได้ทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ดีเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้สูงขึ้น มุมมองนี้ถือว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเมื่อรัฐลงทุนให้เด็กเรียนฟรี ๑๒ ปี รัฐก็คาดหวังว่าจะคุ้มกับการลงทุน นั่นคือที่มาของคำถามที่ว่าเมื่อปฏิรูปการศึกษาแล้วรัฐจะได้อะไร ถ้าเรามุ่งจัดการศึกษาเพื่อรับใช้นโยบายทางเศรษฐกิจอย่างนี้เราจะพลาดเป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาไปอย่างน่าเสียดาย และในที่สุดการปฏิรูปการศึกษาไทยในปัจจุบันก็จะหลงทางอีกเช่นเคย” เป้าหมายที่แท้จริงของการศึกษาคืออะไร พุทธศาสนามีทัศนะว่า คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งหลาย หากคนได้รับการพัฒนาดีแล้วจะบรรลุถึงสภาวะที่เรียกว่า “มนุษย์ที่สมบูรณ์” เมื่อคนชนิดนี้เกิดขึ้นในสังคมก็จะพัฒนาสังคมในทุกด้าน คือมนุษย์ที่สมบูรณ์จะช่วยพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและวัฒนธรรมต่อไป ปัญหาต่อมาคือจะสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้อย่างไร คำตอบคือ “การศึกษาเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์” เป้าหมายหลักของการศึกษาไทยจึงอยู่ที่การพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การสร้างระบบ เศรษฐกิจฐานความรู้ควรเป็นเป้าหมายรอง การศึกษาไม่ควรเป็นไปเพื่อตอบสนองเป้าหมายทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แท้ที่จริง การศึกษาต้องนำหน้าเศรษฐกิจ ทิศทางการศึกษาไทยที่ถูกต้องคือต้องเข้าใจให้ชัดว่า “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนสมบูรณ์ต้องพัฒนาให้ครบ ๔ ด้านคือ เรียนเพื่อรู้ เรียนเพื่อใช้งาน เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันฉันญาติมิตร และพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”⁵⁰

๒.๓.๓ พัฒนาการของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเริ่มเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ โดยการร่วมมือหลายภาคส่วน ได้แก่ ๑) ภาคคณะสงฆ์ ๒๐ ก.ย.๔๗ ประกาศกระทรวงวัฒนธรรมมหาเถรสมาคมมีมติเห็นชอบการดำเนินงานของครูพระสอนศีลธรรม จัดตั้ง “ศูนย์ครูพระสอน

⁵⁰ พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย, หน้า ๑๕-๓๔.

ศีลธรรมแห่งประเทศไทย” ที่วัดยานนาวา และเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันส่งเสริมและเผยแพร่งานพระศาสนาแห่งประเทศไทย” ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๕/๒๕๕๗ วันที่ ๓๐ มี.ค.๒๕๕๗ แจ้งการอุดหนุนงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนา ให้ครูพระสอนศีลธรรม ประมาณ ๖๐๐ รูป โดยมีการจัดตั้งศูนย์ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่วัดยานนาวา ๒) ภาครัฐ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๕๘ รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณกลางอุดหนุน“โครงการเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาทั่วประเทศ งบกลางประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๘” หน่วยงานรับผิดชอบ : กรมการศาสนา สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อนุมัติงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๘ สนับสนุน ครูพระ จำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป ๒ ครั้งครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๖ เม.ย. ๕๘ งบประมาณงบกลาง อุดหนุนครูพระฯ ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พ.ย.๕๘ งบประมาณกลางพ.ศ.๒๕๕๘ เพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอีก ๖,๐๐๐ รูป (อนุมัติงบ ๑๓๒ ล้านบาท) เชื่อมโยง(MOU)ระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กับกระทรวงวัฒนธรรม ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานสถาบันอาชีวศึกษา ๒๘ แห่ง เข้ามาร่วมรับดำเนินการ ซึ่งหากจะนับเป็นบุคคลและส่วนงานอื่นที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าวนี้ ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด มจร. มมร. ผอ.เขตพื้นที่การศึกษา ผอ.วิทยาลัยอาชีวศึกษา ศึกษาธิการเขตพื้นที่การศึกษา และอาชีวศึกษา สถานศึกษาที่รับครูพระสอนศีลธรรม ครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ผอ.สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา หลักฐานเอกสารเกี่ยวกับพระสอนศีลธรรมยืนยันว่าปี พ.ศ. ๒๕๕๘ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดทำเป็นคู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน⁵¹ เพื่อสนับสนุนงานสอนของพระในโรงเรียน ซึ่งก่อนนั้นพระสงฆ์เข้าไปสอนตามโรงเรียนต่างๆ อยู่แล้วเพียงแต่ทำในนามส่วนตัวไม่เป็นกิจลักษณะหรือหน่วยงานใดรองรับ ขึ้นอยู่กับพระสงฆ์และสถานศึกษาจะสร้างปฏิสัมพันธ์กันเอง บางแห่งพระสงฆ์อาจทำเป็นหนังสือหรือโครงการขอสอน บางแห่งทางโรงเรียนก็ขออนุญาตพระเข้าไปสอน ตลอดถึงพระนิสิตที่เรียนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปทำการฝึกสอนตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กล่าวถึงความเป็นมาของโครงการพระสอนธรรมในโรงเรียนว่า

⁵¹สำนักงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, หน้า ๒๔-๖๐.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมได้ดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ โดยแรกเริ่มรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปสอนในสถานศึกษา ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ประมาณ ๖๐๐ รูป ภายหลังจากการที่กระทรวงวัฒนธรรมได้ทำข้อตกลงความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และมีการประชุมร่วมกัน พบว่ากระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระสอน ฯ ไปสอนในโรงเรียนเฉพาะที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ไม่น้อยกว่า ๕๘,๐๗๓ รูป โดยเฉพาะโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่า ๑๐,๐๐๐ แห่ง^{๕๒}

๑) แนวคิดการจัดการศึกษา แนวคิดที่จะนำพระสงฆ์ เข้ามาร่วมรับผิดชอบช่วยเยียวยาระบบการศึกษาไทย เกิดจากพระสงฆ์และนักวิชาการทางการศึกษาอย่างเช่น ท่านพุทธทาส พระธรรมปิฎก(ป.ปยุตฺโต) นายแพทย์ประเวศ วะสี ส.ศิวัรักษ์ เป็นต้น ได้สะท้อนความล้มเหลวทางการจัดการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่มุ่งสร้างคนให้ไปปรับใช้วัตถุหรือเศรษฐกิจ เด็กเยาวชนถูกสร้างให้เกิดการแข่งขันแบบแย่งชิงตามรูปแบบและกลไกของทุนนิยม ทุนนิยมวัตถุนิยม วิทยาศาสตร์แม้ว่าจะมีศักยภาพในการสร้างโลกให้เกิดความสะดวกสบายไปทุกอย่าง แต่ความทุกข์ใจของปัจเจกบุคคล ความทุกข์ของสังคมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ได้เสนอแนวทางใหม่ต่อปัญหาการศึกษาชาติ ในยุครัฐบาลของนายทักษิณ ชินวัตรที่ถือว่าเป็นรัฐบาลที่เข้มแข็งที่สุดในระบบปกครองแบบประชาธิปไตยในเมืองไทยที่เคยมีมา ได้ผลักดันให้รูปแบบการศึกษาแนวใหม่เกิดเป็นรูปร่างหลายรูปแบบ รูปแบบโรงเรียนแนวพุทธก็เกิดขึ้นคือ โรงเรียนวิถีพุทธ และได้นิมนต์พระสงฆ์เข้าร่วมคิดเชิงนโยบายรัฐและดำเนินการทางการศึกษาด้วย

๒) การบริหารจัดการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่เริ่มดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมเป็นแม่ข่ายหลัก ประสานกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอันเป็นส่วนงานในสังกัดรับดำเนินการร่วมกับ คณะสงฆ์ และโรงเรียน ปรากฏว่าในระยะเวลา ๓ ปีที่กรมการศาสนาดำเนินการ พบปัญหาหลายประการ เช่นการประสานงานพระสงฆ์ที่สอนตามโรงเรียน การเบิกจ่าย จำนวนบุคลากรของส่วนงานในการควบคุมดูแล เป็นต้น ดังนั้นกรมการศาสนาจึงถ่ายโอนงานนี้มาให้มหาวิทยาลัยสงฆ์สองแห่งคือ

^{๕๒} พระธรรมโกศาจารย์. <http://www.krupra.net/v2/main.php?url=about>. วันที่ ๒๒กรกฎาคม ๒๕๕๓.

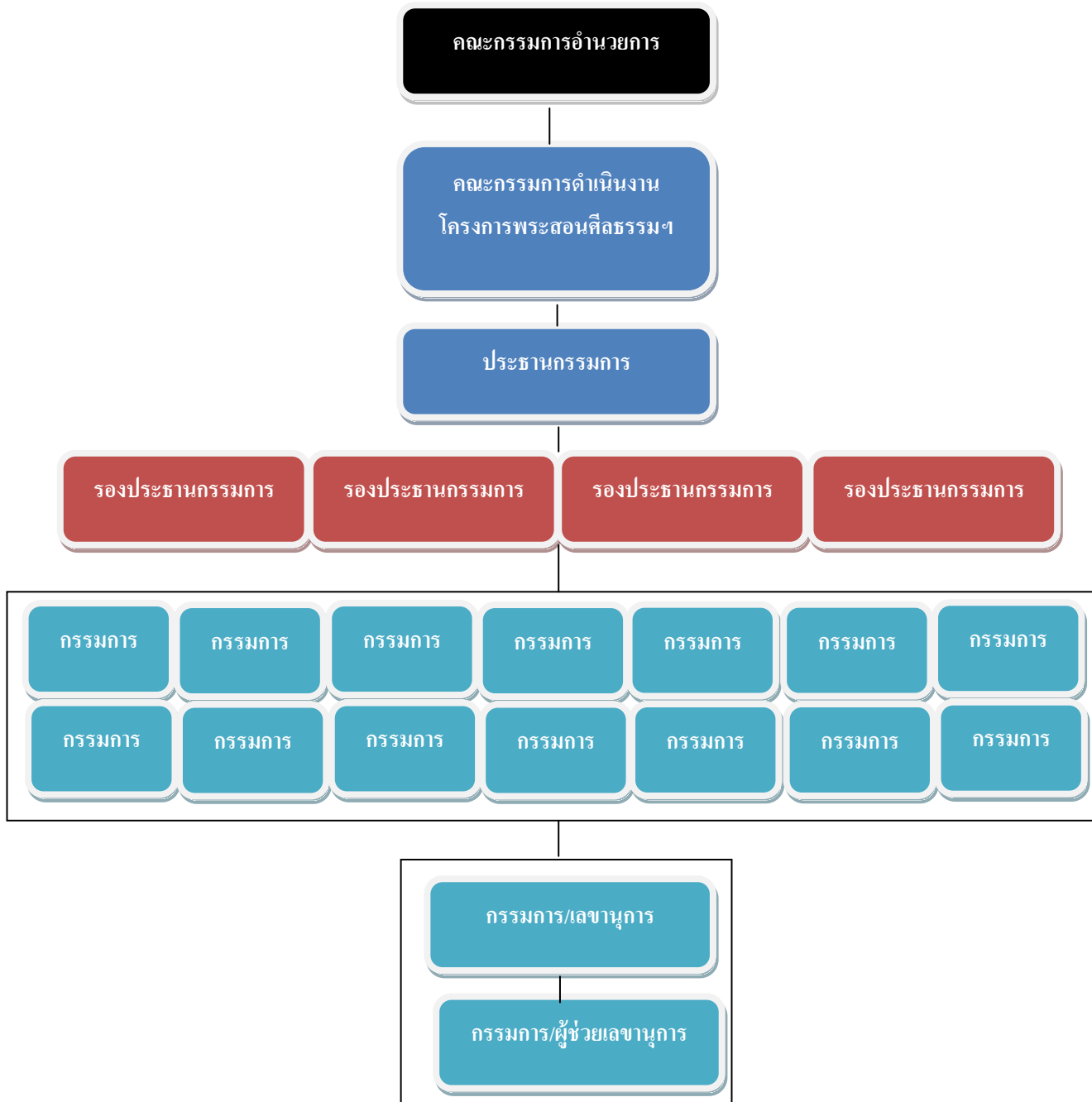
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รับผิดชอบดำเนินการ ตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ เป็นต้นมา ดังที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้กล่าวถึงความเป็นของโครงการพระสอนธรรมในโรงเรียนในตอน นี้ว่า “ดั่งนั้น กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้วิเคราะห์เหตุผลความจำเป็นและบริบทที่ เกี่ยวข้องทุกด้าน แล้วจึงได้มีแนวคิดว่าจะขยายพระสอนฯให้เข้าไปสอนโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้อง กับความต้องการของกระทรวงศึกษาธิการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ พระสอนฯ โดยมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนฯให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตาม เป้าหมาย ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหาร โครงการพระสอน ศิลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่นๆ โดยได้โอนภาระ งานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัยรับ โครงการพระสอนศิลปธรรมใน โรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจ ประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน”⁵³

ในส่วนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อรับงานนี้มาก็มีการจัดรูปแบบ บริหารจัดการโดยมอบให้ส่วนงานธรรมนิเทศเป็นแม่ข่ายหลักภายใต้การบริหารของ “คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศิลปธรรมในโรงเรียน” และ “คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการพระสอนศิลปธรรมในโรงเรียน”⁵⁴ คณะกรรมการดังกล่าวนี้มีรองอธิการบดีฝ่ายบริหารเป็น ประธานรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา รองอธิการบดีฝ่าย ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น เป็นรองประธาน ส่วนกรรมการ ประกอบด้วยผู้บริหารหรือตัวแทนของส่วนงานต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคโดยมี ผู้อำนวยการส่วนงานธรรมนิเทศเป็นกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่จัดทำ แผนปฏิบัติการ แผนงบประมาณค่าใช้จ่ายให้คณะกรรมการพิจารณาอนุมัติ แผนอัตรากำลัง พระสอนศิลปธรรมทั่วประเทศตามความต้องการของ โรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ จัดทำรายงานผลการดำเนินโครงการพระสอนศิลปธรรมในโรงเรียน โครงสร้างคณะกรรมการ ดำเนินงานโครงการพระสอนศิลปธรรมใน โรงเรียน เขียนเป็นแผนผังได้ดังนี้

⁵³ พระธรรมโกศาจารย์. <http://www.krupra.net/v2/main.php?url=about>. (วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๓).

⁵⁴ คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ ๖๒๔/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๒.

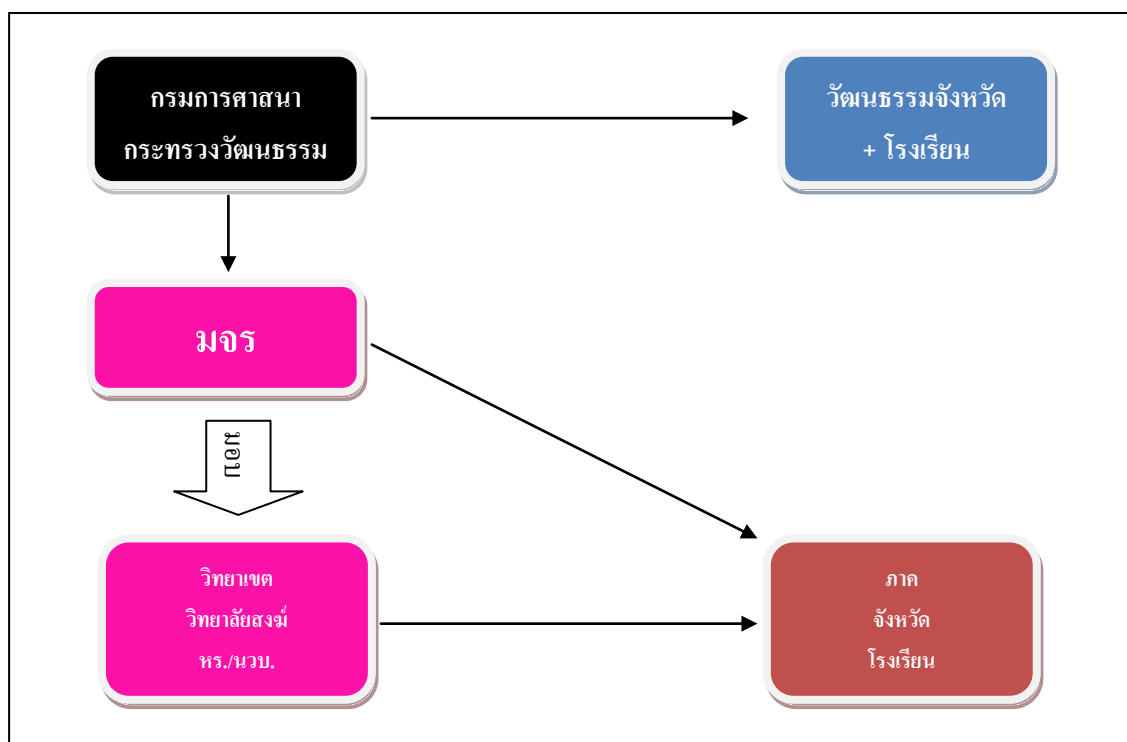
แผนผังที่ ๒.๖
โครงสร้างการบริหาร โครงการพระสอนศีลธรรม

พระมหาสมจินต์ สมมุปญโญ รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ “สรุปความเป็นมาของการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นแผนผัง”⁵⁵ ดังนี้

แผนผังที่ ๒.๗

การถ่ายโอนงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากแผนผังอธิบายได้ว่าโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เดิมขึ้นอยู่กับกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งได้มอบหมายให้หน่วยงานในสังกัดคือ วัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับโรงเรียน ดำเนินการ แต่เมื่อการดำเนินการพบปัญหาบางประการจึงโอนภารกิจนี้ให้กับหน่วยงานมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อันมีนัยสำคัญคือเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการทางการศึกษาของคณะสงฆ์และมีบุคลากรพร้อมกว่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้มอบหมายภาระงานไปตามส่วนงานต่างๆ ที่กระจายอยู่ในภูมิภาคทั่วประเทศ ซึ่งได้แก่ วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ หน่วยงานเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงานร่วมกับทางภาค(คณะสงฆ์) จังหวัด (วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงาน

⁵⁵ พระมหาสมจินต์ สมมุปญโญ รศ.ดร, โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เอกสารสรุปการจัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ คณะสงฆ์ภาค ๑๑, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๕๑.

พระพุทธศาสนา) และโรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่ โรงเรียน) งานนี้เป็นงานเดิมที่พระสงฆ์เคยดำเนินการกันอยู่แล้ว แต่เมื่อนำเข้าสู่ระบบก็ดูเป็นสิ่งใหม่ เป็นงานที่ท้าทายความสามารถของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก

ในด้านการบริหารงบประมาณ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับเอาภารกิจงานพระสอนศีลธรรมมาดำเนินการ รัฐบาลจัดงบประมาณสนับสนุนดังนี้ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จำนวน ๔๓๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ จำนวน ๔๓๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จำนวน ๔๖๖,๕๖๕,๐๐๐ บาท^{๕๖} ในด้านจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จำนวน ๑๘,๐๐๐ รูป จากข้อมูลดังกล่าวทำให้อนุมานได้ว่าภารกิจดังกล่าวมีการขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ ตามสัดส่วนที่ควรจะเป็นดังที่อธิการบดีตั้งเป้าหมายเอาไว้ ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ นี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับงบประมาณ สนับสนุน ๒๓,๔๕๒,๑๐๐ บาท มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๕๑๐ รูป

การบริหารด้านบุคคล สถิติพระภิกษุสามเณรในปัจจุบัน พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนทั่วประเทศ ที่สังกัดในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๑๘,๑๖๓ รูป^{๕๗} แบ่งเป็นกรุงเทพและเขตปริมณฑล จำนวน ๑,๓๕๗ รูป ภาคเหนือจำนวน ๒,๗๔๘ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน ๗,๐๘๖ รูป ภาคกลาง จำนวน ๓,๗๖๗ รูป ภาคตะวันออก ๕๓๗ รูป และภาคใต้ จำนวน ๑,๒๖๔ รูป เขียนเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑

สถิติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามพื้นที่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ที่	สถานที่	จำนวนพระสอนศีลธรรม	หมายเหตุ
๑	กรุงเทพ/ปริมณฑล	๑,๓๕๗	
๒	ภาคเหนือ	๒,๗๔๘	
๓	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๗,๐๘๖	
๔	ภาคกลาง	๓,๗๖๗	

^{๕๖}เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครั้งที่ ๑/๒๕๕๒.

^{๕๗} <http://www.krupra.net/v2/main.php>, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

๕	ภาคตะวันออก	๕๓๗	
๖	ภาคใต้	๑,๒๖๔	
	รวม	๑๘,๑๖๓	

จำนวนพระสงฆ์ที่สอน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำแนกตามส่วนงานของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๒

สถิติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามส่วนงานของ มจร ปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ที่	สถานที่	จำนวนพระสอนศีลธรรม	หมายเหตุ
๑	● มจร ส่วนกลาง	๕,๒๔๓	
๒	● วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์	๕๔๓	
๓	● วิทยาลัยสงฆ์พิษณุโลก	๗๗๐	
๔	● วิทยาเขตพะเยา	๘๕๕	
๕	● วิทยาเขตแพร่	๕๐๐	
๖	● วิทยาเขตเชียงใหม่	๗๘๗	
๗	● วิทยาเขตหนองคาย	๕๔๔	
๘	● วิทยาลัยสงฆ์เลย	๔๑๗	
๙	● วิทยาเขตขอนแก่น	๑,๕๔๗	
๑๐	● วิทยาเขตอุบล	๑,๓๒๐	
๑๑	● วิทยาลัยสงฆ์นครพนม	๔๗๘	
๑๒	● วิทยาเขตนครราชสีมา	๑,๐๓๐	
๑๓	● วิทยาเขตสุรินทร์	๕๑๐	
๑๔	● ห้องเรียนหลวงพ่อด	๖๕๔	
๑๕	● วิทยาเขตนครศรีธรรมราช	๔๒๐	
๑๖	● ห้องเรียนสุราษฎร์ธานี	๒๒๘	
๑๗	● ห้องเรียนสงขลา	๓๒๓	
๑๘	● ห้องเรียนปัตตานี	๑๕๑	

	รวม	๑๘,๑๖๓	
--	-----	--------	--

พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่สอนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของส่วนงานมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ จำนวน ๕๑๐ รูป ซึ่งปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน ๘๔๖ แห่ง ในจำนวนนี้สอนอยู่ในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ ๓๘๕ แห่ง จำนวน ๔๒๘ รูป^{๕๘} และสอนอยู่ในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ ๔๖๑ แห่ง จำนวน ๔๘๒ รูป^{๕๙}

ตารางที่ ๒.๓

สถิติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดส่วนงาน มจร วิทยาเขตสุรินทร์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๑

ที่	สถานที่	จำนวนพระสอนศีลธรรม	จำนวนโรงเรียน
๑	● จังหวัดสุรินทร์	๔๒๘	๓๘๕
๒	● จังหวัดบุรีรัมย์	๔๘๒	๔๖๑
	รวม	๕๑๐	๘๔๖

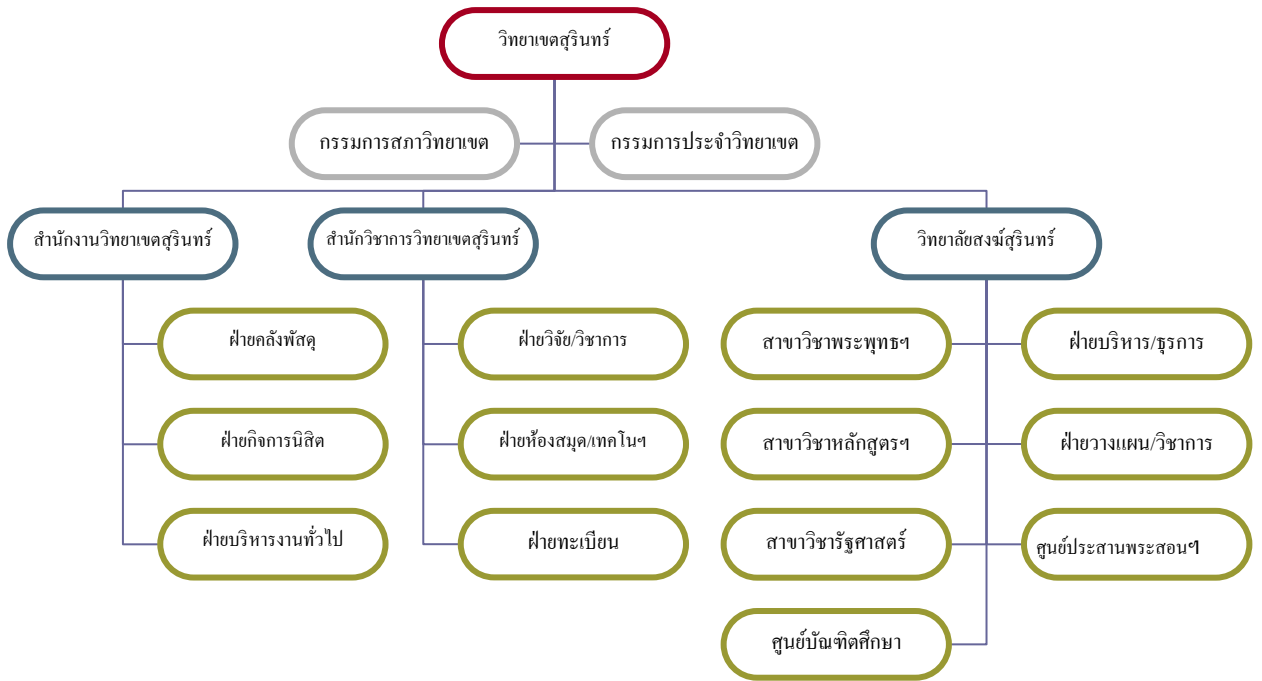
การบริหารของวิทยาเขตสุรินทร์แบ่งเป็น ๑ ส่วนงานหลัก คือ สำนักงานวิทยาเขตสุรินทร์ สำนักวิชาการสุรินทร์ และวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ โดยมีรองอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุด โครงสร้างส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์มีรูปแบบการบริหารจัดการ ดังนี้

แผนผังที่ ๒.๘

โครงสร้างการบริหารงานของวิทยาเขตสุรินทร์

^{๕๘} สรุปจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดวิทยาเขตสุรินทร์.จังหวัดสุรินทร์, มปป, (อัดสำเนา).

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, (อัดสำเนา).

๒.๔ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรีชา ก้นธิยะ ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม ผลการวิจัยพบว่า ๑) สภาพการบริหารโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม มีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายเน้นไปในด้านคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการระบบศาสนาวัฒนธรรมกับการศึกษาพัฒนาจิตใจ และมีข้อเสนอในการจัดการกับปัญหาด้านต่างๆ ว่า ควรบริหารจัดการบุคลากรอย่างเหมาะสม ควรวางแผนร่วมกันทั้งผู้สนับสนุนและผู้รับผิดชอบ ควรจัดการศึกษาหลักสูตร โดยใช้เทคนิคและวิธีการในรูปแบบต่างๆ โรงเรียนต้องการพระนิเทศโดยตรง ควรพัฒนาคุณภาพการสอน โดยการอบรมด้านกระบวนการและแนวทางในการเรียนการสอนให้แก่พระสอนศีลธรรม ควรจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมในวันสำคัญทางศาสนา ควรจัดงบประมาณให้เพียงพอ ควรประเมินทั้งการเรียนการสอน หลักสูตรและวิธีการสอน ควรจัดห้องจริยธรรมในโรงเรียน ๒) ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนศีลธรรมประกอบด้วย รูปแบบหลักของการบริหารจัดการและรูปแบบย่อย ๑๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบหลักการบริหารโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๒) รูปแบบการบริหารงานวิชาการโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๓) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๔) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๕) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการจัดสื่ออุปกรณ์และเทคโนโลยีของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๖) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการนิเทศการศึกษาของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๗) รูปแบบย่อยการบริหารงานวิชาการด้านการวัดและประเมินผลผู้เรียนของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๘) รูปแบบการบริหารบุคคลของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๙) รูปแบบการบริหารงานการเงินของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๑๐) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านงานความสัมพันธ์โรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๑๑) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านกิจกรรมนักเรียนของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๑๒) รูปแบบย่อยการบริหารงานทั่วไปด้านอาคารสถานที่ของโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน⁶⁰

⁶⁰ปรีชา ก้นธิยะ. การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มีพระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม. หน้า บทคัดย่อ.

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ มุ่งศึกษาความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ระดับความคิดเห็นของครูที่เลี้ยง ความคิดเห็นของนักเรียน และเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียน โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการในการพัฒนาสมรรถภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ระดับความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ระดับความคิดเห็นของครูที่เลี้ยงอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของนักเรียนอยู่ในระดับมาก และเปรียบเทียบความคิดเห็นผู้บริหารกับผู้เรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยครูมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการ โครงการพระสอนฯมากที่สุด รองลงมาคือนักเรียน และลำดับสุดท้ายผู้บริหารสถานศึกษา⁶¹

บุญหนา จิมานังและคณะ ศึกษาการประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ข้อมูลทั่วไป ใช้แบบสอบถามจำนวน ๔๑๔ ชุดจากกลุ่มตัวอย่างพระสอนศีลธรรมใน ๔ จังหวัดคือมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ศึกษาเปรียบเทียบด้านอายุ ด้านวุฒิการศึกษา และด้านนักเรียนที่สอน ๒) ประสิทธิภาพการสอน มีประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับมากถึงร้อยละ ๗๓ พระสอนศีลธรรมมีคุณธรรมสำคัญสะท้อนประสิทธิภาพการสอน เช่น มีความเมตตา กรุณา ความยุติธรรม ปราศจากอคติต่อผู้เรียน มีความประพฤติและปฏิบัติตนเป็นที่เคารพ มีความเต็มใจถ่ายทอดความรู้ เป็นต้น ๓) สถานศึกษามีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนหลังจากที่พระสอนศีลธรรมเข้าสอนมากกว่าร้อยละ ๘๐ พฤติกรรมดังกล่าว เช่น นักเรียนมีสุขภาพจิตดี ร่าเริงเบิกบาน มีความกตัญญูรู้คุณ ซื่อสัตย์ เป็นต้น ๔) เปรียบเทียบพระสอนศีลธรรมที่มีอายุ วุฒิกการศึกษาแตกต่างกันมีผลต่อประสิทธิภาพการสอน พระที่มีอายุ ๓๖-๔๐ มีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มอื่นๆ พระที่มีวุฒิ น.ธ.เอกสอนมีประสิทธิภาพกว่า น.ธ.โท-ตรี พระที่มีวุฒิ ป.ธ.๔ สอนมีประสิทธิภาพกว่า ป.ธ. อื่นๆ ส่วนการสอนต่างระดับชั้นกัน ผู้สอนมีวุฒิสามัญแตกต่างกัน มีประสิทธิภาพการสอนศีลธรรมไม่

⁶¹ พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ และคณะ. การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช), ๒๕๕๑, หน้า บทคัดย่อ.

แตกต่างกัน ๕) ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่มีความสัมพันธ์เชิงบวก คือ อายุกับพรรษา พรรษากับระยะเวลาที่สอน ระยะเวลาที่สอนกับความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนและประสิทธิภาพการสอน จำนวนชั่วโมงกับจำนวนนักเรียนและประสิทธิภาพการสอน⁶²

ปัญญา จอมนาสวน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริง และบทบาทที่คาดหวังของครูพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนในโครงการจริยศึกษา ศูนย์เผยแผ่ธรรม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ๑) ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ในโครงการจริยศึกษา ศูนย์เผยแผ่ธรรมจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง มีอายุระหว่าง ๑๐-๒๐ ปี มีวุฒิการศึกษาสูงสุดระดับมัธยมศึกษา ๒) ผู้บริหาร ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวังของครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สูงกว่าบทบาทที่เป็นจริง คือ ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเห็นค่าในการรักษาพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจริยธรรมของบ้าน วัด โรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้นักเรียนมีการอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข ส่งเสริมให้นักเรียนนั่งสมาธิก่อนเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์ รู้จักแสวงหาความรู้⁶³

พรชูลี อาชาวำรุง และคณะ “ศึกษาบทบาทของโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ด้านนโยบายระดับชาติ ให้จัดโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นวาระแห่งชาติ และบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องให้มีหน้าที่กำกับดูแลในรูปแบบทวิภาคี ไตรภาคี มีพันธกิจที่ชัดเจนตรวจสอบประเมินได้ เพื่อดำเนินงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ๒) กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม วิเคราะห์ค่าใช้จ่ายเพื่อกำหนดงบประมาณให้เหมาะสม คัดสรรครูพระ จัดหลักสูตรพัฒนาครูพระระยะยาว กำหนดหลักเกณฑ์คัดเลือกครูพระต้นแบบสนับสนุนให้มีการจัดกลุ่มครูพระ และสร้างระบบเต็มรูปแบบมีความชัดเจน ๓) กระทรวงศึกษาธิการ ปรับหลักสูตรทุกช่วงชั้น

⁶² บุญหนา จิमानัง และคณะ. การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตขอนแก่น), ๒๕๕๑, หน้า ๓๕-๔๒.

⁶³ ปัญญา จอมนาสวน. ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริง และบทบาทที่คาดหวังของครูพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนในโครงการจริยศึกษา ศูนย์เผยแผ่ธรรม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์การพัฒนาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๔๕. บทคัดย่อ.

จัดทำหลักสูตรแกนกลางที่เรียบง่าย กำหนดให้มีการนิเทศติดตามและพัฒนาครูพระ ๔) สำหรับผู้บริหาร โรงเรียนจัดสิ่งเอื้ออำนวยในการสอนแก่ครูพระ สนับสนุนการนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ จัดวิชาและเวลาให้แก่ครูพระอย่างเต็มที่ ให้ครูพระพัฒนาศีลธรรมแก่บุคลากรของโรงเรียน จัดกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันศุกร์ของสิ้นเดือน รายงานข้อมูลโครงการแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕) ครู อาจารย์ในโรงเรียน จัดครูที่เลี้ยงร่วมงานกับพระครูพระ จัดชมพุทธศาสนาศึกษาในโรงเรียน จัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาควบคุม ดูแลร่วมมือกับครูพระ สร้างสรรค์โครงการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาพุทธศาสนา ๖) ผู้ปกครอง รวมกลุ่มสนับสนุน โครงการร่วมกับโรงเรียน พัฒนาเครือข่ายผู้ปกครอง พาลูกหลานเข้าวัดปฏิบัติธรรม ๗) ครูพระ ให้มีพันธสัญญาในการปฏิบัติหน้าที่ ครูพระ ถือเป็นศาสนิกกิจสงฆ์ ศึกษาพัฒนาตนเองความรู้รอบด้าน สร้างศรัทธา ทำการสอนโดยไม่เห็นแก่เงินยภักตร์ ๘) นักเรียน ถือว่าการเรียนรู้ทางพุทธศาสนาเป็นการพัฒนาชีวิตที่สำคัญ อุบัติจากพระอาจารย์ มุ่งมั่นพัฒนาตนเอง⁶⁴

สุรเชษฐ์ เจริญสุข ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับมัธยมตอนต้น โรงเรียนวัดบ้านก้อง จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมผู้ปกครองมีระดับเจตคติที่ดีต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติตนตามบทบาทหน้าที่ของครูพระเองในด้านบุคลิกภาพ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม⁶⁵

ธนุ ศรีทองและคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑ พบว่า ๑. สภาพทั่วไปของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ มีข้อค้นพบ ดังนี้ ๑) ในด้านปัจจัยนำเข้า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ด้านพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีกำลังเผชิญกับสภาพปัญหาการดูแลความพร้อมของอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อบรรยากาศทางวิชาการ จำนวนนักเรียนเข้าสอบและนักเรียนที่สอบได้มีแนวโน้ม โดยเฉลี่ยลดลง ขาดแคลนครูสอนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ปัญหาการบริหารที่รับผิดชอบเฉพาะการวัดผลอย่างเดียวไม่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา งบประมาณไม่เพียงพอ หลักสูตรมุ่งในแนวตั้ง

⁶⁴ พรชูลี อาชาวาร์ุง และคณะ, ศึกษาบทบทวนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, รายงานการวิจัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๘, หน้า บทคัดย่อ.

⁶⁵ สุรเชษฐ์ เจริญสุข, “การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับมัธยมตอนต้น โรงเรียนวัดบ้านก้อง จังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘, หน้า บทคัดย่อ.

มากกว่าในแนวราบและขาดความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาของภาครัฐ ๒) ในด้านปัจจัยกระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอนขาดความต่อเนื่อง ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ๓) ในด้านปัจจัยผลผลิต สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีได้ผลิตพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความสามารถในการอ่านและการแปลความหมายภาษาบาลีเป็นอย่างดี ๔) ในด้านปัจจัยผลกระทบ คณะสงฆ์และชุมชนมีความพึงพอใจการสนองงานของพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาจากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ๒) แนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๑ มีข้อค้นพบ ดังนี้ ๑) ในด้านปัจจัยนำเข้า คณะสงฆ์พึงจัดระบบบริหารจัดการสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี โดยอาศัยแผนแม่บท แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ โครงสร้างการบริหาร บุคลากร งบประมาณและหลักสูตร เป็นต้น ๒) ในด้านปัจจัยกระบวนการ คณะสงฆ์พึงพัฒนาระบบกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจ และระบบการวัดผลให้หลากหลายรูปแบบโดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นสำคัญ และพึงดำเนินการให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา ๓) ในด้านปัจจัยผลผลิต คณะสงฆ์พึงกำหนดให้สำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีจัดทำบันทึกสถิติข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนอัตราการสูญเสียนักเรียนในระหว่างเรียน และจำนวนพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาแล้วยังคงอยู่ในสมณเพศเพื่อสนองงานคณะสงฆ์และบริการชุมชน ๔) ในด้านปัจจัยผลกระทบ คณะสงฆ์พึงกำหนดให้มีระบบประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการต่อพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาจากสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี^{๖๖}

ทวิศักดิ์ ทองทิพย์และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑ พบว่า ๑) สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑ พบว่า พ.ศ.๒๕๔๘ มีโรงเรียนรวมทั้งสิ้นจำนวน ๓๘ โรงเรียน จำนวนนักเรียนรวมทั้งสิ้น ๔,๗๓๑ รูป จำแนกเป็น ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งสิ้น ๓,๗๐๕ รูป ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งสิ้น ๑,๐๒๖ รูป จำนวนครูประจำ รวมทั้งสิ้น ๒๗๗ รูป/คน จำนวนครูพิเศษ รวมทั้งสิ้น ๑๗๘ รูป/คน จำนวนเจ้าหน้าที่รวมทั้งสิ้น จำนวน ๑๒๕ รูป/คน จำนวนห้องเรียนมีทั้งหมด ๒๗๑ ห้อง จำแนกเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๑๖๗ ห้อง ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๑๐๔

^{๖๖} ธนู ศรีทองและคณะ, การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,(มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์), ๒๕๔๘, หน้า บทคัดย่อ.

ห้อง สภาพทั่วไปพบว่าโรงเรียนได้มีการดำเนินการด้านปัจจัยหลักที่สำคัญซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน ๔ ด้าน โดยภาพรวมยังทำได้ในระดับค่อนข้างต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ ๑) ด้านปัจจัยนำเข้า คือ ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านระบบบริหารจัดการ ด้านนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ และด้านงบประมาณ ๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต และด้านระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ๓) ด้านปัจจัยผลผลิต คือ ด้านเกี่ยวกับประสิทธิผลของการผลิต ด้านคุณลักษณะนิสัยของผู้เรียน และด้านสนองงานของคณะสงฆ์ ๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ คือ ด้านความพึงพอใจของคณะสงฆ์ และด้านความพึงพอใจของชุมชน ๒) แนวทางพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑ พบว่า โรงเรียนควรได้รับการพัฒนา โดยพัฒนาปัจจัยหลักที่สำคัญซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน ๔ ด้านต่อไปนี้ ได้แก่ ๑) ด้านปัจจัยนำเข้า คือ ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านระบบบริหารจัดการ ด้านนักเรียน ด้านหลักสูตร ด้านแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ และด้านงบประมาณ ๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต และด้านระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา (๓) ด้านปัจจัยผลผลิต คือ ด้านเกี่ยวกับประสิทธิผลของการผลิต ด้านคุณลักษณะนิสัยของผู้เรียน และด้านสนองงานของคณะสงฆ์ ๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ คือ ด้านความพึงพอใจของคณะสงฆ์ และด้านความพึงพอใจของชุมชน ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาโรงเรียนทั้ง ๔ ประการนี้จะต้องมีแผนพัฒนาทั้งแผนในระยะสั้นและแผนพัฒนาในระยะยาวและพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

สำหรับการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ มีข้อเสนอแนะดังนี้ รัฐบาลควรมีนโยบายด้านการพัฒนาการศึกษาสงฆ์ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน สนับสนุนให้หน่วยงานภาครัฐนำนโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติให้เกิดผล โดยมีการกำหนดกรอบของระยะเวลาที่จะพัฒนาการศึกษาสงฆ์ในแต่ละด้านให้สำเร็จเห็นเป็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในเรื่องนี้รัฐบาลควรถือเป็นวาระสำคัญของชาติที่จะต้องนำไปปฏิบัติให้เกิดผลโดยเร็ว ด้านมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ควรมีนโยบายผ่านทางเจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และวัดต่างๆ ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ เพื่อพัฒนาการศึกษาสงฆ์ ด้านมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการฝึกอบรมและพัฒนาผู้บริหาร

ระดับสูง เพื่อให้ผู้บริหารระดับสูงที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมและพัฒนาแล้วนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น⁶⁷

ฉัฐพล ชันชไชย⁶⁸ ได้กำหนดแนวทางในการศึกษาวิจัย ในการทำงาน โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของความพึงพอใจในการทำงาน โดยศึกษาเพิ่มเติมจากแนวคิดของ David G. Moore และ Robert K. Burns ว่า ต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ คือ สภาพการปฏิบัติงาน ความพึงพอใจของรายได้ความร่วมมือของผู้ปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาการติดต่อสื่อสารอย่างเพียงพอ สถานภาพและการยอมรับนับถือ ความมั่นคงปลอดภัย การระบุดตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน โอกาสความก้าวหน้า ความสามารถของผู้ร่วมงาน ความสำเร็จของการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ความเป็นมิตรและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การอุทิศตนเพื่องานของบุคคลในหน่วยงาน สภาพความพึงพอใจในหน่วยงาน สภาพความพอใจในงาน ความสอดคล้องระหว่างงานกับความถนัด ความเหมาะสมของปริมาณงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ ความยุติธรรมในหน่วยงาน สวัสดิการในหน่วยงาน ดังนั้นสิ่งจูงใจในการปฏิบัติงานจะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ถ้าบุคลากรในองค์การมีความพึงพอใจในงานสูง ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติงาน อย่างมีประสิทธิภาพ จากแนวความคิดนี้ทำให้ผู้บริหารมุ่งให้ความสนใจที่จะปรับปรุง ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยจัดหาองค์ประกอบต่าง ๆ ของหน่วยสิ่งจูงใจ เช่น สภาพการปฏิบัติงาน สวัสดิการในหน่วยงาน ค่าจ้างค่าตอบแทน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงาน เกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน และเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๕ กรอบแนวคิดของการวิจัย

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ใช้ทฤษฎีเชิงระบบมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัย โดยแบ่งประเด็นศึกษา ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ศึกษาว่าโครงการพระสอนฯมีกระบวนการสรรหา คัดเลือกโรงเรียนและพระสอนฯ มีคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระ

⁶⁷ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์), ๒๕๔๘, หน้า บทคัดย่อ.

⁶⁸ ฉัฐพล ชันชไชย. การสร้างมาตรวัดกำลังขวัญ, บทความเสนอต่อคณะกรรมการ ส่งเสริมการวิจัยงานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖.

สอนศีลธรรม มีงบประมาณสนับสนุนโครงการฯ มีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงานและได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานในชุมชนหรือไม่ ๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ ศึกษาว่าโครงการพระสอนฯ มีการประชาสัมพันธ์ มีการประสานงาน มีการปฐมนิเทศการสอน มีการประชุม มีการจัดอบรมสัมมนา มีการนิเทศติดตามประเมินผล มีการวิจัยประเมินผล ความพึงพอใจของชุมชน มีการจัดซื้อวัสดุสำนักงาน เป็นอย่างไร ๓) ด้านปัจจัยผลผลิต ได้แก่ ศึกษาว่าโครงการพระสอนฯ มีจำนวนพระสอนเพียงพอ พฤติกรรมของนักเรียน มีศูนย์ประสานงานโครงการฯประจำอำเภอเพียงพอหรือไม่ ๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ ได้แก่ ศึกษาว่าโครงการพระสอนฯได้สร้างความพึงพอใจต่อชุมชน อันได้แก่ตัวแทนของหน่วยงานต่อไปนี้ คณะสงฆ์ สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา มากน้อยเพียงใด

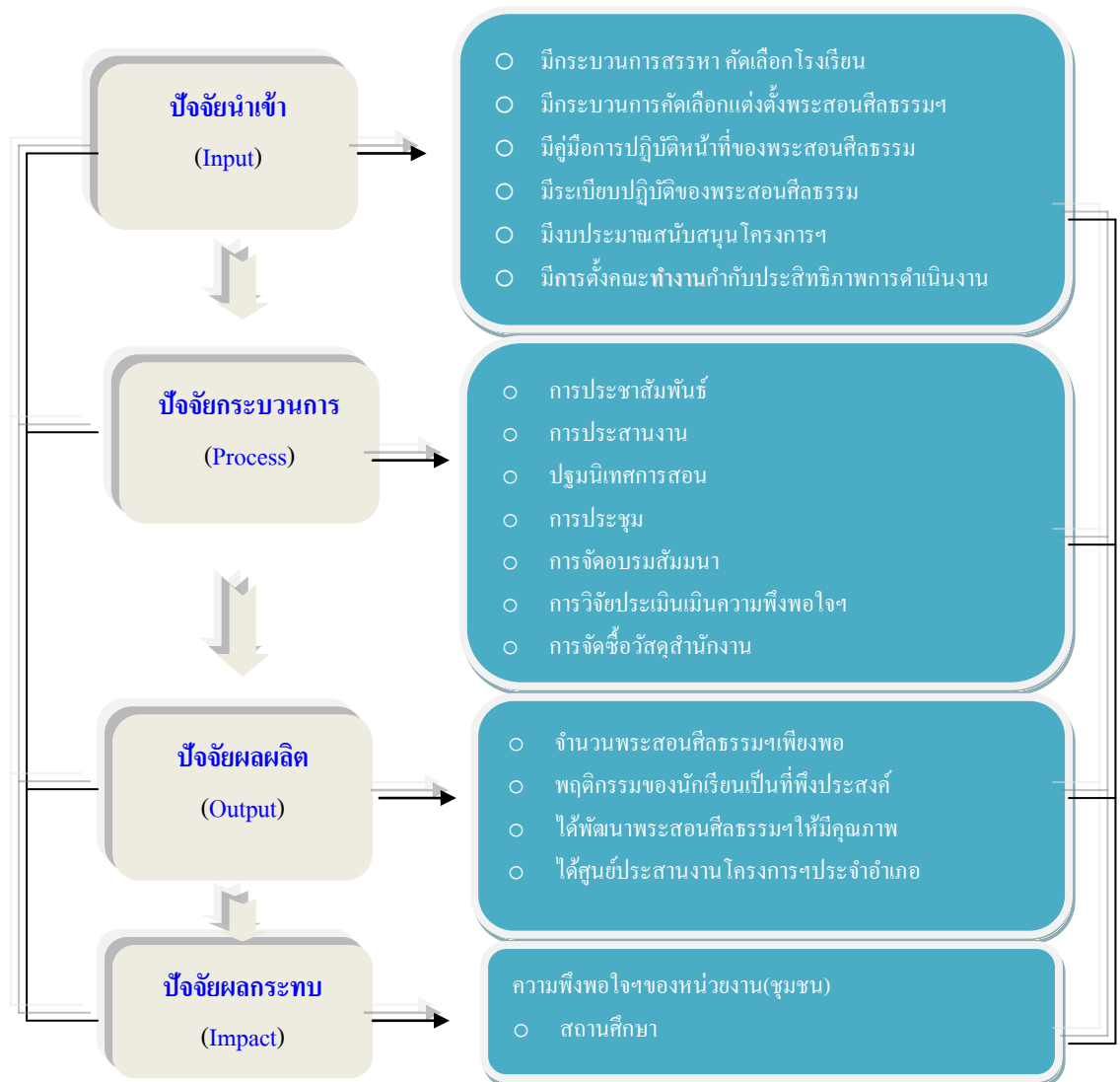
การศึกษาวิจัยนี้นอกจากจะทำให้ทราบว่าความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อการทำหน้าที่การสอนของพระเป็นอย่างไรแล้ว งานวิจัยนี้ยังจะสะท้อนกับการปฏิบัติงานสอนของพระสอนศีลธรรมได้ในหลายมิติและชัดเจนขึ้น ไม่เพียงแต่ทราบว่าชุมชนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อพระสอนศีลธรรมเท่านั้น หลังจากการศึกษาวิเคราะห์ครบทุกประเด็นแล้ว จะได้ข้อสรุปว่าการทำหน้าที่ของโครงการพระสอนศีลธรรมในส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์ เป็นที่พึงพอใจของชุมชนมากน้อยเพียงใด อันจะสะท้อนความสำเร็จของโครงการได้ด้วย ดังนั้นงานวิจัยนี้น่าจะเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของโครงการได้เป็นอย่างดี

ความพึงพอใจของชุมชน หมายถึงความพึงพอใจหรือทัศนคติด้านบวกของกลุ่มบุคคลที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้แก่ ๑) กลุ่มพระภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรมส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ๒) ผู้บริหารหรือครูในสถานศึกษาหรือโรงเรียนที่มีพระในโครงการฯมาทำการสอน ๓) ผู้บริหารส่วนงานราชการ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ดังนั้นคำว่าความพึงพอใจของชุมชนจึงหมายถึงความพึงพอใจของท่านเหล่านี้ว่ามีทัศนคติอย่างไรต่อการดำเนินงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์ คำว่าโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในความหมายกว้างหมายถึง โครงการที่ได้รับการอนุมัติงบประมาณแผ่นดิน โดยมอบหมายให้มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งเป็นผู้ดำเนินการ แต่คำว่าโครงการพระสอนธรรมในงานวิจัยนี้ หมายถึงโครงการพระสอนศีลธรรมที่ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์รับมอบหมายต่อจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ดำเนินการในเขตจังหวัด

สุรินทร์และบุรีรัมย์ ซึ่งมีรูปแบบดำเนินงานภายใต้โครงสร้างคณะกรรมการ โดยมีผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์เป็นเลขาธิการ ตั้งศูนย์กลางประสานงานด้านธุรการอยู่ที่วิทยาเขตสุรินทร์

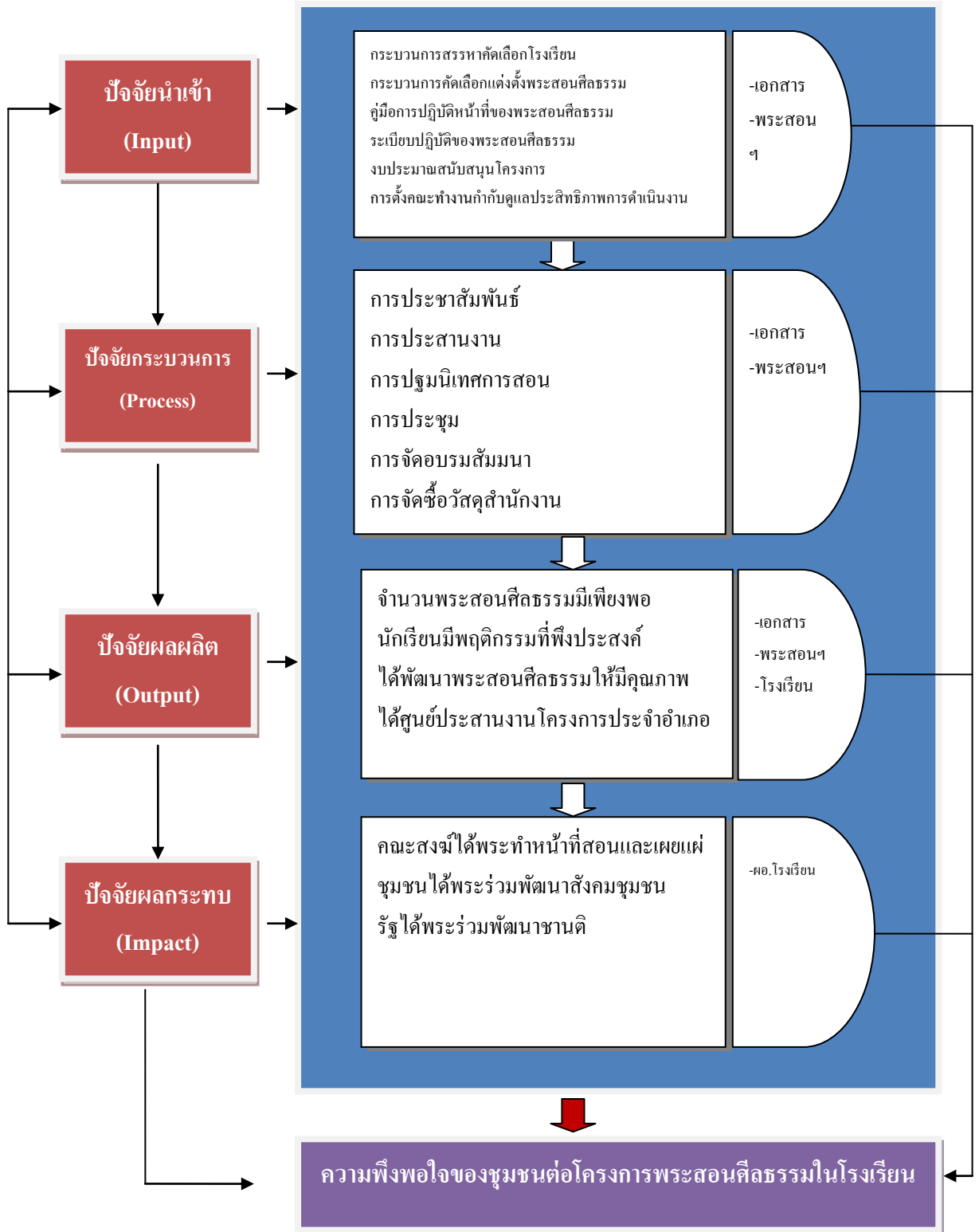
แผนผังที่ ๒.๘

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนผังที่ ๒.๑๐

กรอบแนวคิดการศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อโครงการฯ

ปัจจัยความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย ต้องการทราบทัศนคติของบุคคลที่เกี่ยวข้องโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกฝ่าย เพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ โดยมีกรอบการศึกษา ๔ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านปัจจัยกระบวนการ (Process) ด้านปัจจัยผลผลิต (Output) และด้านผลกระทบ (Impact) มีรายละเอียดดังนี้

๒.๕.๑ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ศึกษาความพร้อม การบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงอันได้แก่ ศูนย์ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตลอดจนการบริหารงานของคณะกรรมการในด้านต่างๆ โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในด้านปัจจัยนำเข้า แบ่งหัวข้อศึกษา ๖ ประการ คือ กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม งบประมาณสนับสนุนโครงการ และ การตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ดังนี้

๑) กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน เดิมเน้นกระบวนการคัดเลือกโรงเรียน และการกำหนดให้พระสอนในโรงเรียน โดยเจ้าคณะจังหวัด ร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานับจากเริ่มต้นของการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ได้กำหนดแนวทางในการคัดเลือกโรงเรียนสำหรับพระสอนศีลธรรม ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และศึกษานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบท โดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับ ดังนี้ (ก) เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิถีสอนในตำบล อำเภอ จังหวัดนั้นๆ (ข) เป็นโรงเรียนที่อยู่ในตำบล อำเภอ จังหวัดที่มีความเสี่ยงที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียน นักศึกษาสูง และหรือโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องร่วมแก้ปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา (ค) เป็นโรงเรียนที่มีห้องจริยศึกษาที่พระสามารถใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา สามารถจัดกิจกรรมที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต (ง) เป็นโรงเรียนที่พระสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก ขั้นตอนที่ ๒ เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรม ขั้นตอนที่ ๓ เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือก และชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดพระเข้าสอนในแต่ละช่วงชั้น ขั้นตอนที่ ๔ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งพระให้ปฏิบัติหน้าที่สอน

ในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของพระเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนที่ ๕ การจัดให้พระสอนในโรงเรียนสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจารณาตามความเหมาะสม โดยพระ ๑ รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงได้มากกว่า ๑ โรงเรียนขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของพระ อนึ่ง เมื่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้ปรับโอนให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ กำกับดูแลในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ จึงได้มีการปรับเพิ่มการรับสมัครและคัดเลือกสถานศึกษาในโครงการฯ ดังนี้ (๑) สำรวจสถานศึกษาในโครงการฯ ที่ยังคงมีพระสอนศีลธรรมปฏิบัติหน้าที่เพื่อจัดทำฐานข้อมูล (๒) ในกรณีที่ขาดพระสอน ศีลธรรม อันเนื่องจากการลาออก หรือการย้าย ให้มีการรับสมัครใหม่ โดยคำนึงถึงเกณฑ์ดังนี้ (ก) เป็นพื้นที่ซึ่งขาดแคลนและต้องการพระสอนศีลธรรม ทั้งสามารถคัดสรรพระสงฆ์ในพื้นที่ซึ่งมีคุณสมบัติตามกำหนดได้ (ข) การกำหนดสัดส่วนของพระสอนศีลธรรมต่อขนาดโรงเรียนดังนี้ - โรงเรียนขนาด ๐ - ๑๒๐ คน ควรมีพระสอนศีลธรรม ๑ รูป - โรงเรียนขนาด ๑๒๑ - ๔๕๕ คน ควรมีพระสอนศีลธรรม ๒ รูป - โรงเรียนขนาด ๕๐๐ - ๒๕๐๐ คน ควรมีพระสอนศีลธรรม ๓ รูป

๒) กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม ในคู่มือปฏิบัติงานโครงการฯ ของวิทยาเขตสุรินทร์ ไม่ได้ระบุกระบวนการหรือขั้นตอนการรับสมัครและคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน บอกรับเพียงคุณสมบัติพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน^{๖๙} แต่ในส่วนของวิทยาเขตเชียงใหม่อ้างถึงกระบวนการรับสมัครพระสอนศีลธรรมว่า การดำเนินการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ผ่านมาที่เริ่มในปีงบประมาณ ๒๕๔๘ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ กรมการศาสนากำหนดจำนวนพระในการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดและระดับการศึกษาในสถานศึกษา ขั้นตอนที่ ๒ กรมการศาสนาประกาศรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำปีงบประมาณ ขั้นตอนที่ ๓ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดทำใบสมัครตามที่แนบท้ายประกาศการรับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ขั้นตอนที่ ๔ สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ รับสมัครพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโดยร่วมมือกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ในการจัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการรับสมัคร เช่น เป็นเจ้าหน้าที่รับสมัคร ตรวจสอบ เอกสารการรับสมัคร รวบรวมรายชื่อพระสงฆ์ที่สมัครเพื่อรายงานเจ้าคณะจังหวัด ขั้นตอนที่ ๕ เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการพิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ เพื่อคัดเลือกเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยดำเนินการ ดังนี้(ก) คัดเลือกจากผู้สมัครที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามประกาศของกรมการศาสนา (ข) ในกรณีที่มี

^{๖๙} คู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, หน้า ๑๖.

ผู้สมัครเกินจำนวนที่กำหนดให้เจ้าคณะจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสสูงทางสมณศักดิ์ เป็นประธาน และเจ้าคณะจังหวัดที่มีอาวุโสรองลงมาเป็นรองประธาน ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาพิเศษผู้ทรงคุณวุฒิในเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนตามความเหมาะสม โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการ ให้คณะกรรมการดังกล่าวพิจารณา โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้ (๑) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ดำเนินการสอนอยู่ในสถานศึกษาในตำบล อำเภอ จังหวัด นั้นๆ ก่อน หากยังมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร (๒) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ คือ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร (๓) พิจารณาคัดเลือกผู้สมัครที่ผ่านการอบรมครูสอนพระพุทธศาสนาตามมติมหาเถรสมาคม ของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการหากมีจำนวนเกินให้พิจารณาจากผลงานและประสบการณ์ของผู้สมัคร (๔) เมื่อพิจารณาตามข้อ (๑) ถึง (๓) แล้วยังไม่ครบตามจำนวนที่ประกาศให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการฯ ขั้นตอนที่ ๖ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด จัดทำประกาศผลการคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของแต่ละจังหวัด ขั้นตอนที่ ๗ ผู้สมัครรายงานตัวโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำทะเบียนประวัติและแจ้งพระสงฆ์ที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ

๓) คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม หลังจากที่กระทรวงวัฒนธรรม โอนงานเข้ามาในการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ละหน่วยงานในเครือข่ายได้จัดทำคู่มือปฏิบัติงาน โครงการขึ้นเป็นของตนเอง ซึ่งในคู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ซึ่งได้กำหนดกระบวนการคัดเลือกและโรงเรียนไว้ แต่ไม่ได้ประเมินเนื่องจาก

๔) ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม ๑) พระสอนศีลธรรมที่ออกสอนในสถานศึกษาตาม โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ต้องได้รับการแต่งตั้งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒) พระสอนศีลธรรมต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล ทั้งในเวลาเดินทางไปสอนในขณะสอน และในเวลาเดินทางกลับวัด ๓) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ห้ามนำของฟ้ายา กฐิน หรือบอญญูเรียไว้ในโรงเรียน ๔) พระสอนศีลธรรมไม่ควรไปคลุกคลีหรือสนิทสนมกับคณะผู้บริหาร ครู อาจารย์ในโรงเรียนนั้นๆ มากเกินไป จนทำให้ทุกฝ่ายสูญเสียความเป็นกลาง ๕) พระสอนศีลธรรมต้องไม่ก้าวล่วงงานของคณะครู อาจารย์ หรือผู้บริหารของโรงเรียนนั้นๆ ๖) พระสอนศีลธรรม ต้องไม่นำวิชาโหราศาสตร์ หรือไสยศาสตร์ไปชี้แนะ หรือขยายผลอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการมอมเมาเยาวชน ๗) พระสอนศีลธรรมต้องไม่ชี้แนะให้นักเรียน ไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยือนที่วัดตามลำพัง หรือเป็นการเฉพาะยกเว้นแต่เป็นกลุ่ม เป็นคณะ หรือไปทั้งห้องเรียน ๘) ในการเข้าห้องเรียนให้

หัวหน้าบอกทำความเคารพ ดังนี้ (๑) ถ้าอยู่ในห้องเรียนให้หัวหน้าบอกทำความเคารพ โดยดูความเหมาะสมและระเบียบที่โรงเรียนนั้นๆ ปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว (๒) ถ้าอยู่ในห้องจริยะ ให้นักเรียนกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง ทั้งตอนเช้าเรียนและเลิกเรียน ขอให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกรูปได้ปฏิบัติตามระเบียบนี้อย่างเคร่งครัด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่คณะ เพื่อชื่อเสียงและเกียรติภูมิของพระสงฆ์ไทย และเพื่อความดำรงตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาสืบไป⁷⁰

๕) งบประมาณสนับสนุนโครงการ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐอนุมัติงบประมาณกลาง ๑๓๒ ล้านบาท สนับสนุนโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป⁷¹ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ กระทรวงวัฒนธรรมถ่ายโอนงานให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยรับดำเนินการต่อ มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวนเกือบ ๒๐,๐๐๐ รูป นับเป็นปีแรกที่ส่วนงานต่างๆ ของ มจร เข้ามาดำเนินงานตามนโยบายของมหาวิทยาลัย ซึ่งในส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับงบประมาณ สนับสนุนจำนวน ๑๕,๗๔๘,๒๕๐ บาท⁷² ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ในส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์ ได้รับงบประมาณ จำนวน ๒๓,๔๕๒,๑๐๐ บาท ซึ่งกำหนดค่าใช้จ่ายเป็น ๒ หมวดใหญ่ คือ ๑) ค่าตอบแทน ใช้สอย วัสดุ จำนวน ๒๒,๘๔๖,๐๐๐ บาท ๒) ค่าดำเนินงาน จำนวน ๖๔๖,๑๐๐ บาท เฉพาะหมวดที่ ๑ ค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรม จำนวน ๑๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท⁷³ (รูปละ ๒,๕๐๐ ต่อเดือน) ในการบริหารงบประมาณส่วนอื่นคณะกรรมการได้กำหนดแผนการใช้งบประมาณ ตามงานหรือกิจกรรมหรือโครงการ ๘ งาน คือ งานติดต่อประสานงาน งานประชุม งานสัมมนา งานนิเทศ งานฝึกอบรม งานวิจัย งานแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์⁷⁴

ขั้นตอนในการเบิก-จ่ายเงินอุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(ส่วนกลาง) โอนเงินอุดหนุนตามโครงการพระสอน

⁷⁰ คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑, หน้า ๘-๙.

⁷¹ สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, หน้า ๒๔.

⁷² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สรุปผลการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑, หน้า ๑๒.

⁷³ เอกสารใบโอนเงินประจำงวด เงินอุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓, ลงวันที่ ๒๐ -เม.ย.-๕๓.

⁷⁴ เอกสารการประชุมคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครั้งที่ ๒/ ๒๕๕๓, วันจันทร์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓, หน้า ๗๕-๗๖.

ศีลธรรมในโรงเรียนให้กับ ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ตามรายการค่าตอบแทน ค่าใช้สอย ค่าวัสดุ ค่าครุภัณฑ์ (ประจำโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน) ๒) เบิก-จ่าย ค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตามขั้นตอนนี้ (๑) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่งรายงานให้ศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ภายในวันที่ ๒๐ ของเดือน (๒) ศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ รวบรวมรายงานส่งศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิทยาเขตสุรินทร์ตรวจสอบและจัดทำฐานข้อมูลทุกวันที่ ๒๑ ของเดือน (๓) ศูนย์ประสานงานวิทยาเขตสุรินทร์ ส่งรายชื่อขออนุมัติเบิก-จ่ายค่าตอบแทน ทุกวันที่ ๒๕ ของเดือน (๔) ฝ่ายคลังและพัสดุดำเนินการเบิก-จ่าย โอนเงินเข้าบัญชีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทุกสิ้นเดือน⁷⁵

๖) การตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ในการบริหารจัดการงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเครือข่ายหรือหน่วยงานระดับสาขา ไม่เป็นรูปแบบเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานระดับสาขาจะจัดการกิจนี้อยู่ในการกำกับดูแลของส่วนงานใดของตนเป็นหลัก เป็นต้นว่าวิทยาเขตบางแห่งขึ้นตรงต่อรองอธิการบดี บางแห่งจัดเป็นภารกิจของสำนักงานวิทยาเขต บางแห่งจัดเป็นภารกิจของวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น ในส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์ได้จัดให้เป็นภาระกิจของวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ โดยมีการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการตามคำสั่งของอธิการบดี⁷⁶ เนื่องจากโครงสร้างคณะกรรมการค่อนข้างที่จะใหญ่ มีหลายส่วนงานเข้ามาเกี่ยวข้อง คณะกรรมการจึงกระจายกว้างขวาง การบริหารจัดการจึงไม่ค่อยคล่องตัว โครงสร้างการบริหารส่วนใหญ่ตรงกัน มีบางส่วนเท่านั้นที่ต่างกัน เช่น โครงสร้างการบริหารของส่วนวิทยาเขตเชียงใหม่⁷⁷ และโครงสร้างการบริหารของส่วนวิทยาเขตขอนแก่น⁷⁸ ใช้โครงสร้างเดียวกัน ต่างกันแต่ชื่อหน่วยงาน แต่ส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์มีโครงสร้างที่ต่างออกไป

⁷⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, **สรุปผลการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑**, หน้า ๒๗.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๒๐.

⁷⁷ คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๕.

⁷⁸ คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๑๑.

๒.๕.๒ ด้านปัจจัยกระบวนการ (Process) ศึกษาความพร้อม การบริหารจัดการของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงอันได้แก่ ศูนย์ประสานงานครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตลอดถึงการบริหารงานของคณะกรรมการในด้านต่างๆ โดยการสอบถามความพึงพอใจของพระผู้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน พระผู้ประสานงานประจำศูนย์ในอำเภอ ในด้านปัจจัยกระบวนการแบ่งหัวข้อศึกษา ๘ ประการ คือ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การปฐมนิเทศการสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน ดังนี้

๑) การประชาสัมพันธ์ งานประชาสัมพันธ์ไม่ได้ถูกกำหนดไว้ในภารกิจหลักของโครงการ แต่ว่างานด้านนี้ถือเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญประการหนึ่งแห่งปัจจัยความสำเร็จของโครงการ เพราะงานประชาสัมพันธ์นอกจากจะเป็นงานที่สร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างผู้ทำงานด้วยกันและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือต้องการความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นแล้ว ยังเป็นภูมิคุ้มกันให้กับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้วยทั้งนี้เพราะ โครงการฯนี้เป็นสิ่งใหม่ต่อสังคมทั่วไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างความเข้าใจกับสังคม มิเช่นนั้นแล้วงบประมาณที่รัฐผลัดให้พระสงฆ์ดำเนินการอยู่นี้ อาจสร้างความเข้าใจผิดหรือเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนต่อโครงการใดๆ เช่นนี้ ซึ่งอาจถูกนำไปวิพากษ์วิจารณ์ในทางที่เสียหายได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยมุ่งสอบถามพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ ว่ามีความพึงพอใจต่อการประชาสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด

๒) การประสานงานการประสานงานมีกิจกรรมหลายด้าน ได้แก่ ด้านการรับส่งเอกสาร โครงการฯ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการ และด้านเว็บไซต์โครงการฯ กิจกรรมด้านการรับส่งเอกสาร ถือเป็นภาระงานสำคัญในการติดต่อประสานงานโครงการ เพราะพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนตามโรงเรียนต่างๆ ต้องรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่มายังศูนย์ประสานงานเพื่อว่าศูนย์ฯจะได้เบิกจ่ายค่าตอบแทนในแต่ละเดือนได้ ดังนั้นหากกระบวนการรับส่งเอกสารเกิดปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อการเบิกจ่ายไปด้วย คณะผู้วิจัยมุ่งสอบถามความพึงพอใจของพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ ว่ามีความพึงพอใจต่อการประสานงานมากน้อยเพียงใด

๓) การจัดปฐมนิเทศการสอน เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่ทางโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินการเพื่อสร้างความพร้อมและพัฒนาพระที่จะออกปฏิบัติหน้าที่สอนตามสถานศึกษาให้มีความพร้อม ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสอบถามความพึงพอใจของพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ ว่ามีความพึงพอใจต่อการ

จัดปฐมนิเทศการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์มากนัก้อย
เพียงใด

๔) การประชุม เป็นงานหลักและสำคัญอย่างมากต่อเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ เพราะการประชุมเป็นจุดเริ่มต้นความเข้าใจงาน วิธีการ เนื้อหาสาระและจุดหมายปลายทางของ โครงการฯ คณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหาร กำกับดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ใน ส่วนของจังหวัดสุรินทร์ มีอยู่คณะกรรมการเดียวคือ คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอน ศีลธรรม(ส่วนวิทยาเขตสุรินทร์) องค์ประกอบของคณะกรรมการชุดนี้มีรองอธิการบดีวิทยาเขต สุรินทร์เป็นประธาน มีคณะกรรมการจากตัวแทนส่วนงานราชการระดับจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาและมีผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์และบุคคลากรของวิทยาเขตสุรินทร์เป็นฝ่าย เลขานุการ ในช่วงปีแรกของการรับงานนี้มาดำเนินการ ไม่พบหลักฐานการประชุมของ คณะกรรมการชุดนี้ แต่พบว่ามีการประชุมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปี พ.ศ.๒๕๕๑ จำนวน ๔ ครั้ง^{๗๙} ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๑ คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรม ได้มี การประชุมจำนวนหลายครั้ง ซึ่งการประชุมแต่ละครั้งพิจารณาการบรรจุพระสอนศีลธรรมใน วิทยาลัยอัตรารใหม่แทนอัตราก่อนที่ลาออกและไม่ได้ปฏิบัติการสอนเป็นหลัก นอกนั้นจะมีเรื่องขอ อนุมัติงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ เป็นต้น ในปีงบประมาณนี้กลับไม่พบว่ามีการประชุม พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อย่างไรก็ตามก็คิดว่าผู้วิจัยจึงสอบถามความพึงพอใจของพระที่ปฏิบัติ หน้าที่สอนศีลธรรมใน โรงเรียนของโครงการฯ ว่ามีความพึงพอใจต่อการจัดประชุมของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์มากนัก้อยเพียงใด

๕) การจัดอบรมสัมมนา เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่ทางโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินการเพื่อพัฒนาพระกำลังปฏิบัติหน้าที่ สอนตามสถานศึกษาให้มีศักยภาพในการสอนเพิ่มมากขึ้น ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑ พบว่ามีการจัด อบรมสัมมนา ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖-๘ กันยายน ๒๕๕๑ ที่ห้องเรียนวัดพระพุทธบาทเขากระโดง จังหวัดบุรีรัมย์^{๘๐} ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๐-๑๒ กันยายน ๒๕๕๑ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

^{๗๙} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สรุปผลการดำเนินงานโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑, หน้า ๑๗.

^{๘๐} เอกสารสรุปโครงการอบรมสัมมนา, โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เอกสารสรุปการ จัดอบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ คณะสงฆ์ภาค ๑๑.

วิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์⁸¹ คณะผู้วิจัยจึงสอบถามความพึงพอใจของพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอน ศิลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ ว่ามีความพึงพอใจต่อการจัดอบรมสัมมนาของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์มากน้อยเพียงใด

๖) การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน เป็นภารกิจสำคัญประการ หนึ่งในปัจจัยกระบวนการ โดยดำเนินภายใต้ความเห็นชอบของคณะกรรมการ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศูนย์ ประสานงานให้มีความพร้อมทางด้านเทคโนโลยี สะดวกรวดเร็ว ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑-๒๕๕๓ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนงาน วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินจัดซื้อจัดจ้างวัสดุเข้า ศูนย์ประสานงาน หลายรายการเช่น เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

๒.๕.๓ ด้านปัจจัยผลผลิต (Output) ศึกษาประสิทธิผลของการดำเนินงานของโครงการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนว่าสัมฤทธิ์ผลเพียงใด โดยการสอบถามความพึงพอใจของพระผู้ ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน ผู้บริหารและครูใน โรงเรียนที่พระไปทำการสอน ตลอดถึงพระผู้ ประสานงานประจำศูนย์ในอำเภอ การศึกษาปัจจัยผลผลิต แบ่งหัวข้อศึกษา ๔ ประเด็น คือจำนวน พระสอนศีลธรรม นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ และ เครื่องช่วยศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ ดังนี้

๑) จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ การคำนวณว่าพระสอนมีความเพียงพอ หรือไม่นั้นคณะผู้วิจัยพิจารณาจากการแจ้งความประสงค์ของทางโรงเรียนในจังหวัดสุรินทร์และ บุรีรัมย์ ซึ่งจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานของ มจร วิทยาเขตสุรินทร์ ได้คำตอบว่ายังไม่ มีของเข้ามาเพิ่ม เพียงแต่เป็นลักษณะการโยกย้ายทดแทนอัตราเดิมเท่านั้น ดังนั้นจึงอาจอนุมาน ได้ว่าเท่าที่มีพระจำนวน ๕๑๐ รูป ไปปฏิบัติหน้าที่สอนอยู่ตาม โรงเรียนต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๔๒๘ รูป ในโรงเรียน ๓๘๕ แห่ง และสอนที่จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๔๘๒ รูป ในโรงเรียน ๔๖๑ แห่ง มีความเพียงพอต่อความต้องการของสถานศึกษา

๒) นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของโครงการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคือทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จากการที่พระสอน ศีลธรรมเดินทางเข้าไปปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน ได้ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เปลี่ยนแปลงไปในด้านบวก ในหัวข้อนี้ได้สอบถามผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษาที่พระไป สอน มีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในด้าน ความมีวินัย ความรับผิดชอบ

⁸¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สรุปผลการดำเนินงานโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑, หน้า ๕๒.

ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ
เสียสละเพื่อส่วนรวม และความประหยัดมากน้อยเพียงใด

๓) ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ปัจจัยผลผลิตที่สำคัญอีกประการ
หนึ่งของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคือ การพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ จาก
การที่พระสอนศีลธรรมจำนวน ๕๑๐ รูป มาปฏิบัติหน้าที่สอนตามโครงการพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน ทางโครงการได้จัดประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาพระสอนศีลธรรมในรอบ ๑ ปีที่ผ่านมา ใน
หัวข้อนี้ได้สอบถามความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดการประชุมสัมมนา
พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๔) ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ เครือข่ายศูนย์ประสานงาน
โครงการประจำอำเภอ เป็นเป้าหมายหนึ่งในปัจจัยผลผลิต ของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ที่ต้องให้มี
เครือข่ายประสานงานทุกอำเภอซึ่งมีอยู่ทั้งหมด ๔๐ อำเภอใน ๒ จังหวัด

๒.๕.๔ ด้านปัจจัยผลกระทบ (Impact) ศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นต่อโรงเรียน สำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาโดยงานวิจัยมุ่งที่จะสอบถาม
ความพึงพอใจผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่มีพระสอนศีลธรรมในโครงการ ไปทำหน้าที่สอน จึง
แบ่งประเด็นศึกษา ดังนี้

๑) ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์คือคนดีของสังคม
เป็นผู้นำทั้งด้านจิตใจ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา แม้เพียงท่านทำกิจวัตรอยู่ที่วัดท่านก็ได้รับการยกย่องจาก
สังคม เพราะชีวิตพระเป็นแบบอย่างแห่งความดีงามของสังคมไทยมาแต่โบราณกาล โครงการพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียนสนับสนุนให้ท่านได้เดินทางออกไปให้ความรู้แก่นักเรียนตามสถานศึกษา
เป็นการเปิดโอกาสให้พระได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการปลูกฝังความดีงามตาม
หลักพระพุทธศาสนาสู่เยาวชน

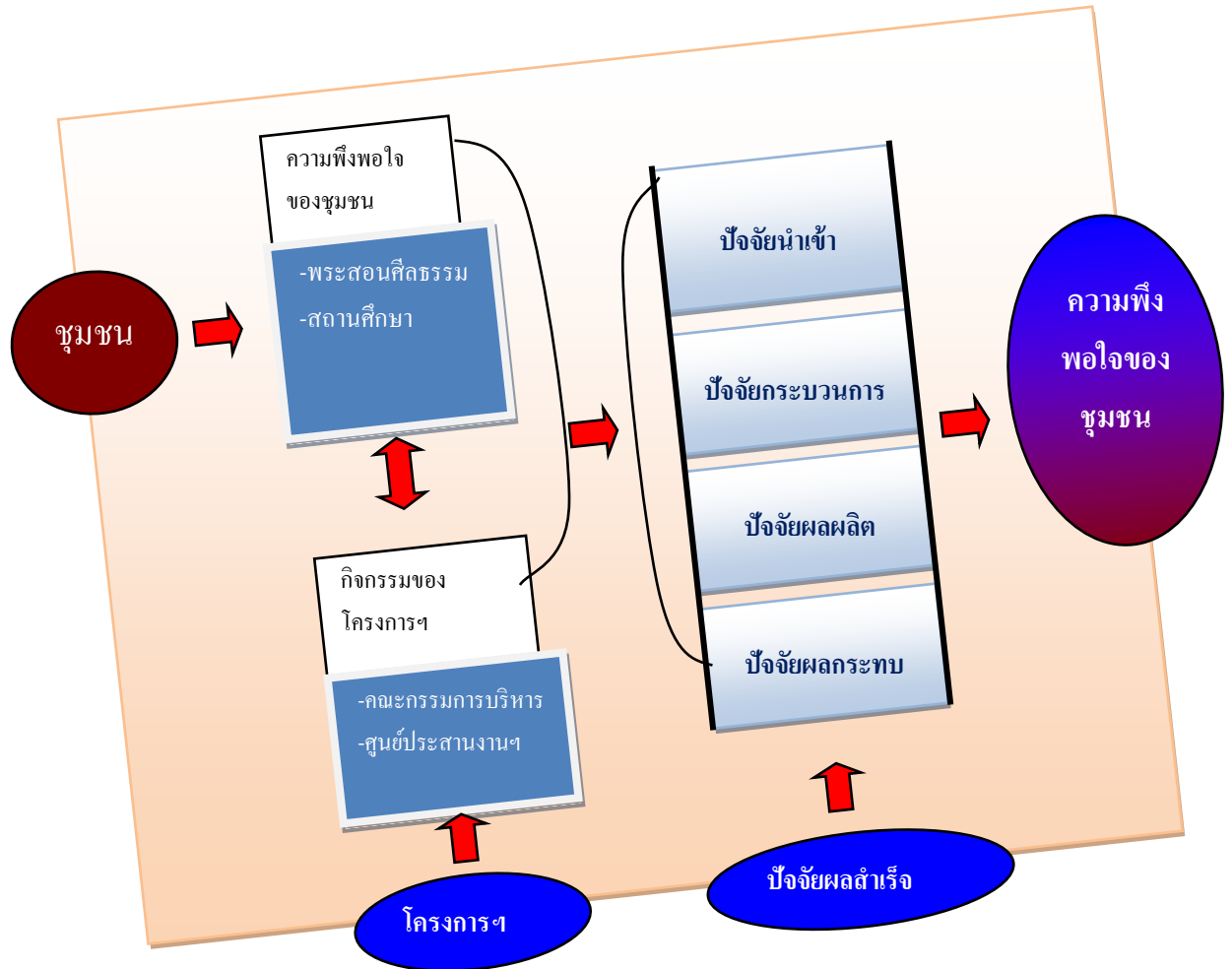
๒) คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่ โครงการพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน สร้างสำนึกให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคมมากขึ้น คณะ
สงฆ์ซึ่งเคยสูญเสียบทบาทด้านการสอน ไประยะหนึ่ง โครงการนี้นับเป็นการนำบทบาทเดิมของ
พระสงฆ์ให้กลับมาสร้างสรรค์คุณค่าต่อสังคมอีกครั้งหนึ่ง การที่พระสงฆ์ลงสู่สถานศึกษาเป็นการ
เผยแผ่พระพุทธศาสนาในตัว ซึ่งสังคมไทยในชั้นโบราณนั้นการศึกษาเรียนรู้อยู่ภายในวัดการให้
ความคิดความรู้ก็ทำภายในวัด พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอน แต่เมื่อมีการดึงการศึกษา
ออกนอกวัดพระสงฆ์เริ่มสูญเสียบทบาทที่สำคัญไป แต่เมื่อโครงการนี้เกิดขึ้นจึงเป็นการดึงบทบาท

เดิมของพระสงฆ์กลับมามีคุณค่าและความหมายต่อสังคม และถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีก
ทาง และเป็นการพัฒนาคุณภาพของพระสงฆ์

สรุปกรอบแนวคิดในการศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
มีความเชื่อมโยง ๓ ประการคือ ชุมชน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และปัจจัย
ความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งนำไปสู่คำตอบว่าชุมชนเกิดความพึง
พอใจต่อโครงการพระสอนศีลธรรมมากน้อยเพียงใด ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนผังที่ ๒.๑๑

กรอบแนวคิดการศึกษาความพึงพอใจของชุมชนต่อโครงการฯ

ชุมชนคือกลุ่มพระสอนศีลธรรม กลุ่มผู้บริหาร ครูที่อยู่ตามโรงเรียนที่พระสอนศีลธรรมไปสอน ที่ให้ข้อมูลภาคสนามโดยเครื่องมือวิจัย(แบบสอบถาม)ตามเนื้อหาปัจจัยผลสำเร็จ ๔ ประการ อันได้แก่ ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการ ปัจจัยผลผลิต และปัจจัยผลกระทบ จากนั้นนำผลมาวิเคราะห์ก็จะได้คำตอบคือความพึงพอใจของชุมชนต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนใน ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ จากนั้นก็นำเสนองานวิจัยต่อคณะกรรมการบริหารโครงการพิจารณาต่อไป

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์” มีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ มีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม มีคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม มีงบประมาณสนับสนุนโครงการ และมีการตั้งคณะทำงาน กำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ (Process) ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การประชุม การประชุม การจัดการอบรมสัมมนา การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน ๓) ด้านปัจจัยผลผลิต (Output) ได้แก่ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ ๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ (Impact) ได้แก่ ระดับความพึงพอใจของหน่วยงานต่อไปนี้เป็นคือ คณะสงฆ์ สถานศึกษา วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในจังหวัด วิธีดำเนินการวิจัยกำหนดหัวข้อศึกษา ๕ ประการ คือ รูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

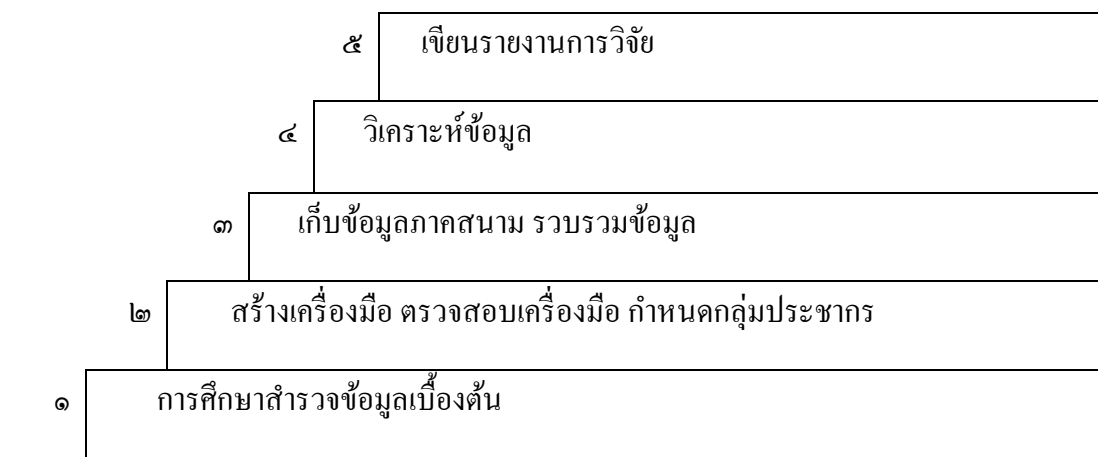
๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการผสมผสานระหว่างการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยเริ่มจากการศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวารสารและเอกสารวิชาการ เป็นต้น นำมาถ้อยถองให้เป็นองค์ความรู้ เพื่อวางกรอบแนวคิดในการสร้างรูปแบบความพึงพอใจและวิเคราะห์สังเคราะห์ให้ได้หลักการแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจของชุมชน สำหรับเป็นพื้นฐานการศึกษาวิจัยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำเอาผล

การศึกษาในขั้นตอนที่หนึ่งมาเป็นกรอบแนวแนวคิด เพื่อสร้างเครื่องมือ ๒ แบบ คือ ๑) บัตรบันทึกการค้นคว้าและ ๒) แบบสอบถาม จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำเครื่องมือลงเก็บข้อมูลในภาคสนามเพื่อนำมาเป็นข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นลำดับต่อไป เครื่องมือบัตรบันทึกการค้นคว้าใช้สำหรับเก็บข้อมูลเอกสารวิชาการ ส่วนแบบสอบถามใช้สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในภาคสนาม หลังจากสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแล้ว จากนั้นกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชุมวางแผนลงเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนามโดยแบ่งรูปแบบการลงเก็บข้อมูลเป็น ๒ แบบ คือ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ให้นักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์และวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์เข้ามาช่วยในนำแบบสอบถามกระจายลงพื้นที่ตามสถานศึกษาต่างๆ ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ แล้วรวบรวมส่งยังคณะผู้วิจัย ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและกลุ่มผู้บริหารคณะสงฆ์ กลุ่มผู้บริหารสวนงานราชการ โดยใช้วิธีแบ่งคณะผู้วิจัยออกเป็น ๔ กลุ่มๆ ละ ๒ รูป/คน เดินทางลงพื้นที่เก็บข้อมูลเอง เหตุที่ต้องเลือกใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลลักษณะเช่นนี้ทำให้เข้าถึงแหล่งข้อมูลและต่อการสังเกตข้อเท็จจริงในภาคสนามด้วย จากนั้นคณะผู้วิจัยประชุมตรวจสอบคุณภาพข้อมูลด้วยการ ตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรง และจัดเป็นกลุ่มเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อหาค่าจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จากนั้นก็เขียนรายงานการวิจัย ซึ่งขั้นตอนต่างๆ เขียนเป็นแผนปฏิบัติการได้ดังต่อไปนี้

แผนผังที่ ๓.๑

แผนปฏิบัติการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างแยกพิจารณาเป็น ๒ ประการ คือ ๑) ประชากรในที่นี้ หมายถึง ประชากรที่เป็นเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และ ประชากรที่เป็นบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๒) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งในงานวิจัยนี้แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มพระภิกษุที่ผ่านการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรมส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ (๒) ผู้บริหารในสถานศึกษาและครูที่เลี้ยง (๓) ผู้บริหารคณะสงฆ์ ผู้บริหารส่วนงานราชการ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ดังรายละเอียดดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรหมายถึง เอกสารวิชาการ และบุคคลต่างๆที่สามารถให้ข้อมูลต่องานวิจัยได้ ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้แบ่งกลุ่มประชากรเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ กลุ่มประชากรที่เป็นเอกสารและกลุ่มประชากรที่เป็นบุคคล ดังนี้

๑) กลุ่มประชากรที่เป็นเอกสาร ได้แก่ เอกสารวิชาการที่เป็นองค์ความรู้หรือหลักการที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ การศึกษาพระพุทธศาสนา โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสารการศึกษาพระพุทธศาสนา เอกสารแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยม เอกสารแนวคิดกลุ่มจิตวิเคราะห์ เอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

๒) กลุ่มประชากรที่เป็นบุคคล ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาการและมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้แก่ (๑) กลุ่มพระภิกษุหรือสามเณรที่ผ่านการคัดเลือกให้มาทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรมส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ จำนวน ๕๑๐ รูป (๒) ผู้บริหารหรือครูในสถานศึกษาหรือโรงเรียนที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาทำการสอนในเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวน ๘๔๖ คน รวม ๑๓๕๖ รูป/คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างหมายถึงตัวแทนกลุ่มประชากรที่เป็นบุคคลที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารและครูพี่เลี้ยง และผู้บริหารคณะสงฆ์ ผู้บริหารส่วนงานราชการ จำนวนทั้งหมด ๑,๗๖๕ รูป/คน การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างใช้ ๒ วิธีคือ โดยวิธีสุ่มและโดยวิธีเลือก ดังนี้ ๑) กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้งจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมด ๕๑๐ รูป กลุ่มนี้ได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๒๗๘ รูป ๒) กลุ่มผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ทั้งจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมด ๘๔๖ คน กลุ่มนี้ได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Sampling) จำนวน ๔๕๓ คน ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑

จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
๓.๑ กลุ่มพระสอนศีลธรรม	๕๑๐	๒๗๘
๓.๒ กลุ่มผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา	๘๔๖	๔๕๓
รวม	๑,๓๕๖	๗๓๑

การกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล จะใช้วิธีการแบบสุ่มของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ได้คำนวณจากสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) คือ

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนตัวอย่าง หรือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
 N คือ จำนวนหน่วยทั้งหมด หรือ ขนาดของประชากรทั้งหมด
 e คือ ความคาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง (sampling error) ในที่นี้จะ

กำหนด

เท่ากับ +/- ๐.๐๕ ภายใต้วความเชื่อมั่น ๕๕% จึงแทนค่าสูตรได้

ดังนี้

๑) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้แก่ประชากรที่เป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ปฏิบัติการสอนอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ การหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ ได้ดังนี้

$$\text{แทนค่าสูตร } n = \frac{๕๑๐}{๑+๕๑๐(๐.๐๕)^๒} = ๒๗๘ \text{ คน}$$

จากจำนวนประชากรทั้งหมด ๕๑๐ รูป คำนวณตามสูตรทาโรยามาเน่ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า ๒๗๘ คน ซึ่งคณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมาได้จริง จำนวน ๒๗๘ รูป

๒) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ได้แก่ประชากรที่เป็นผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาทำการสอนในเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ทั้งจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมด ๑,๖๕๒ คน ประชากรที่ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

$$\text{แทนค่าสูตร } n = \frac{๑,๖๕๒}{๑+๑,๖๕๒(๐.๐๕)^๒} = ๓๒๔ \text{ คน}$$

จากจำนวนประชากรทั้งหมด ๑,๖๕๒ คน คำนวณตามสูตรทาโรยามาเน่ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยกว่า ๒๗๑ คน ซึ่งคณะผู้วิจัยสุ่มกลุ่มตัวอย่างมาก จำนวน ๔๕๓ คน เหตุที่กลุ่มตัวอย่างนี้เพิ่มเป็นสองเท่าเนื่องมาจากคณะผู้วิจัยจำแนกกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มครูพี่เลี้ยงออกจากกัน

ในการเก็บข้อมูลวิจัยครั้งนี้จากสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่คำนวณออกมาได้ ๒ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชากรที่เป็นพระภิกษุที่ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอน กับประชากรที่เป็นผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน ตัวอย่าง ซึ่งมากกว่าสูตรที่คำนวณไว้เกือบ ๒ เท่า ส่วนกลุ่มประชากรที่เป็นผู้บริหารคณะสงฆ์ ผู้บริหารส่วนงานราชการล้วนแต่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งได้เก็บข้อมูลมาทั้งหมดจำนวน ๑๓ รูปคน ข้อมูลภาคสนามทั้งหมดจึงทำให้ผลการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยนี้แบ่งศึกษา ๒ ประการ คือ ชนิดของเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล และการตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ชนิดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเองโดยใช้วัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นหลัก มีทั้งหมด ๒ ชนิดประกอบด้วย บัตรบันทึกการค้นคว้า และแบบสอบถาม ดังนี้

๑) บัตรบันทึกการค้นคว้า คือบัตรสำหรับบันทึกเอกสารวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิสาห์กิจกรรมชนและหลักธรรมพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องที่ค้นคว้า ประเด็นสำคัญ และหนังสืออ้างอิงหรือ แหล่งข้อมูล เป็นต้น เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวิจัย

๒) แบบสอบถาม คือเอกสารที่สร้างขึ้นโดยยึดโครงสร้างวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักเพื่อจัดเก็บข้อมูลในภาคสนาม โดยการสอบถามกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ทางวิชาการและมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีประเด็นสอบถาม ดังนี้ ๑) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ มีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม มีคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม มีงบประมาณสนับสนุน โครงการ และมีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ๒) ด้านปัจจัยกระบวนการ (Process) ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การปฐมนิเทศ การสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน ๓) ด้านปัจจัยผลผลิต (Output) ได้แก่ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ ๔) ด้านปัจจัยผลกระทบ (Impact) ได้แก่ ระดับความพึงพอใจของหน่วยงานต่อไปนี้เป็นคือ คณะสงฆ์ สถานศึกษา วัดนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัด

๓.๓.๒ การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

เมื่อสร้างเครื่องมือเสร็จแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คน ตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเที่ยงตรงตามเนื้อหา หลังจากนั้นได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

ข้อมูลวิจัยแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ข้อมูลที่เป็นเอกสารวิชาการ และข้อมูลที่เป็นความ
พึงพอใจในภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย มีอยู่ ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นรวบรวมข้อมูล และขั้น
ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล แบ่งตามแหล่งข้อมูล ๓ ประการ คือ ๑) ข้อมูลที่เป็นเอกสารวิชาการ ๒) ข้อมูลบางประการในภาคสนามที่ใช้แบบบันทึกการสังเกต และ ๓) ข้อมูลที่เป็นความพึงพอใจของชุมชน คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม ดังนี้

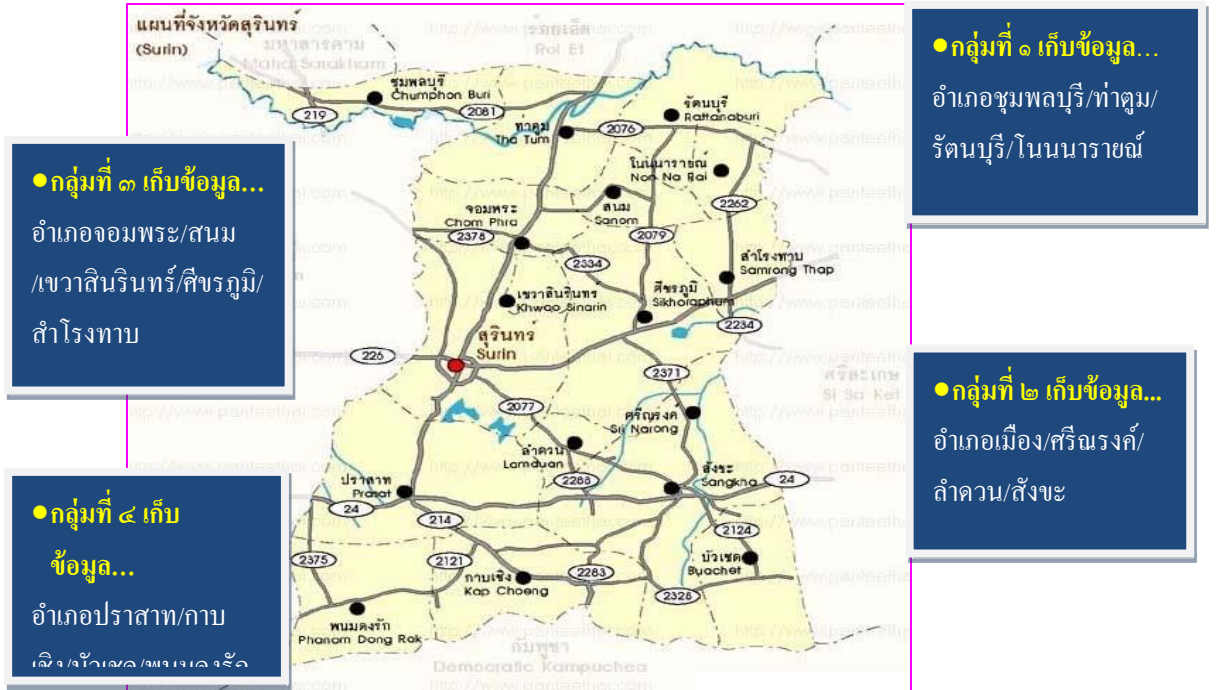
๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลที่เป็นเอกสารมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย วิธิดำเนินงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยใช้แบบบันทึกการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีบันทึกข้อมูลดังนี้ (๑) ย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม (๒) บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง (๓) คัดลอกข้อความแล้วทำอัญประกาศ แหล่งข้อมูลเหล่านี้อาจเป็นทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถสืบค้นได้ทางอินเทอร์เน็ต ผ่านทางเว็บไซต์จำนวนมาก แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นทฤษฎีครบถ้วน จากนั้นจึงวิเคราะห์สังเคราะห์ทฤษฎีเหล่านั้นเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความพึงพอใจ โครงการพระสอนศีลธรรม การบริหารเชิงระบบ (System Approach Administration)

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นแบบสอบถามความพึงพอใจของชุมชน คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม ในประเด็นที่เป็นวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านปัจจัยกระบวนการ (Process) ด้านปัจจัยผลผลิต (Output) และด้านปัจจัยผลกระทบ (Impact) โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับนิสิตที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์ และวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นำแบบสอบถามลงเก็บข้อมูลจากผู้ที่ทำหน้าที่การสอนในศูนย์ประจำอำเภอ จากผู้บริหารในสถานศึกษา และจากผู้บริหารส่วนงานราชการและคณะสงฆ์โดยตรง เพื่อให้การเก็บข้อมูลภาคสนามมีประสิทธิภาพจึงแบ่งเป็นกลุ่มลงเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ดังแผนผังที่ ๓.๑ และ ๓.๒

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวน ๒ คน ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวน ๒ คน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวน ๑ คน เจ้าคณะจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๒ รูป รวมจำนวน ๑๓ รูป/คน โดยใช้เวลาคนละไม่น้อยกว่า ๑ ชั่วโมง มีการจดบันทึกรายละเอียดในขณะสัมภาษณ์ จนเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์ในช่วงเดือน มีนาคม – พฤษภาคม

ภาพที่ ๓.๑

แผนที่การลงเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดสุรินทร์

●กลุ่มที่ ๓ เก็บข้อมูล...
อำเภอจอมพระ/สนม
/เขวาสินรินทร์/ศีขรภูมิ/
ลำโรงทาน

●กลุ่มที่ ๔ เก็บ
ข้อมูล...
อำเภอปราสาท/กาบ
เชิง/บัวเชด/พนมดงรัก

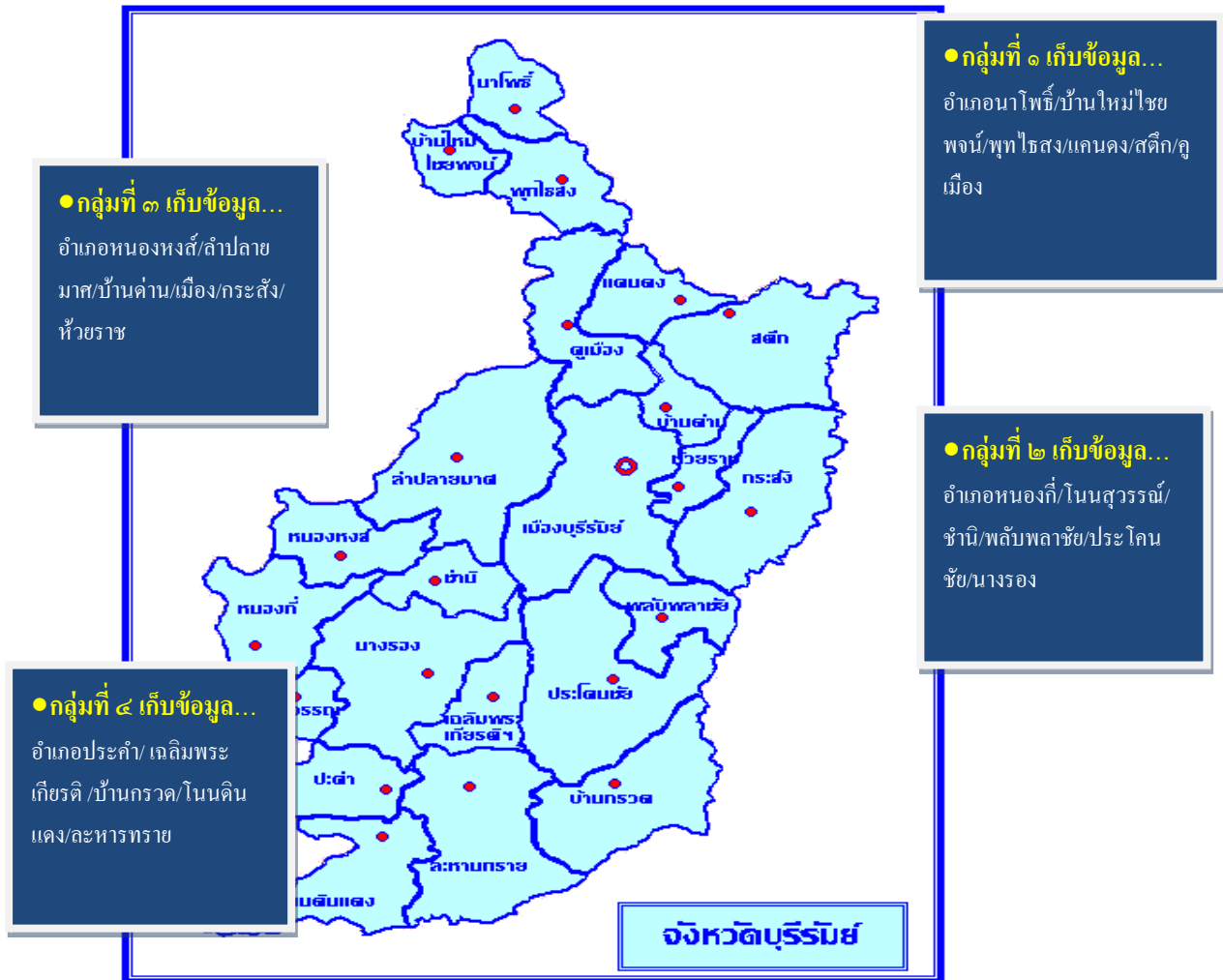
●กลุ่มที่ ๑ เก็บข้อมูล...
อำเภอชุมพลบุรี/ท่าตูม/
รัตนบุรี/โนนนารายณ์

●กลุ่มที่ ๒ เก็บข้อมูล...
อำเภอเมือง/ศรีณรงค์/
ลำดวน/สังขะ

จากภาพที่ ๓.๑ แสดงแผนการลงเก็บข้อมูลภาคสนามของคณะผู้วิจัยในจังหวัดสุรินทร์ โดยแบ่งกลุ่มเป็น ๔ กลุ่ม รับผิดชอบการจัดเก็บข้อมูลตามเขตพื้นที่ทั้ง ๑๗ อำเภอ ได้แก่ ๑) กลุ่มที่ ๑ อำเภอชุมพลบุรีอำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี อำเภอโนนนารายณ์ ๒) กลุ่มที่ ๒ อำเภอเมือง อำเภอศรีณรงค์ อำเภอลำดวน อำเภอสังขะ ๓) กลุ่มที่ ๓ อำเภอจอมพระ อำเภอสนม อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอศีขรภูมิ อำเภอลำโรงทาน ๔) กลุ่มที่ ๔ อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอบัวเชด อำเภอพนมดงรัก ซึ่งการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนก็เลือกวัดใดวัดหนึ่งในแต่ละอำเภอเป็นศูนย์ประสานงานอำเภอละ ๑ ศูนย์ จึงทำให้ต่อการประสานงานเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามได้รับความสะดวกและรัดกุมยิ่งขึ้น ในช่วงของการทำการวิจัยจังหวัดสุรินทร์มีพระสอนศีลธรรมทั้งหมด ๔๒๘ รูป จำนวนโรงเรียนที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอน ๓๘๕ แห่ง ในการลงเก็บข้อมูลภาคสนามตามพื้นที่ดังกล่าวนี้คณะผู้วิจัยใช้พาหนะรถยนต์เป็นหลัก โดยมุ่งไปที่ศูนย์ประสานงานของโครงการฯในแต่ละอำเภอแล้วให้ศูนย์ประสานงานของโครงการฯได้แจกแบบสอบถามกับพระผู้ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ แล้วรวบรวมแบบสอบถามส่งกลับมายังคณะผู้วิจัยที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ภาพที่ ๓.๒

แผนที่การลงเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดบุรีรัมย์

จากภาพที่ ๓.๒ แสดงแผนการลงเก็บข้อมูลภาคสนามของคณะผู้วิจัยในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยแบ่งกลุ่มเป็น ๔ กลุ่ม รับผิดชอบการจัดเก็บข้อมูลตามเขตพื้นที่ทั้ง ๒๓ อำเภอ ได้แก่ ๑) กลุ่มที่ ๑ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอพุทไธสง อำเภอแคนดง อำเภอสตึก อำเภอคูเมือง ๒) กลุ่มที่ ๒ อำเภอหนองกี่ อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอชำนิ อำเภอพลับพลาย อำเภอประโคนชัย อำเภอนางรอง ๓) กลุ่มที่ ๓ อำเภอหนองหงส์ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอบ้านด่าน อำเภอเมือง อำเภอกระสัง อำเภอห้วยราช ๔) กลุ่มที่ ๔ อำเภออำเภอประคำ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบ้านกรวด อำเภอโนนดินแดง อำเภอละหานทราย ในช่วงของการทำการวิจัยจังหวัดบุรีรัมย์มีพระสอนศีลธรรมทั้งหมด ๔๘๒ รูป จำนวนโรงเรียนที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอน ๔๖๑ แห่ง

๓.๔.๒ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลทั้งภาคสนามและข้อมูลที่เป็นเอกสารได้แล้ว คณะผู้วิจัยดำเนินการต่อโดย กำหนดช่วงเวลา จัดประชุม วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ระหว่างที่ปรึกษาโครงการวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ร่วมวิจัย เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และตรวจสอบข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลกำหนดตาม โครงสร้างของแหล่งข้อมูลและวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ข้อมูลที่ได้จากเอกสารเครื่องมือ ข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร โดยวิเคราะห์สังเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย วิธีดำเนินงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง องค์ความรู้เกี่ยวกับความพึงพอใจ โครงการพระสอนศีลธรรม การบริหารเชิงระบบ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมทางสถิติในการวิเคราะห์ประมวลผลความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จากกลุ่มตัวอย่าง ๔๑๑ รูป/คน แล้ววิเคราะห์สังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๔ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต และด้านปัจจัยผลกระทบ

๓.๕.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) จากประกรทั้งหมด ๑๓ รูป/คน วิเคราะห์สังเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ในตามวัตถุประสงค์ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต ซึ่งในข้อมูลด้านนี้จะเป็นปัจจัยผลกระทบ

จากการที่คณะผู้วิจัยเดินทางลงเก็บข้อมูลภาคสนามได้พบเห็นสภาพแท้จริงของพื้นที่และการดำเนินงานของโครงการฯ หลายประการ ดังที่จะอภิปรายผลในลำดับต่อไป

๑) พื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ (๑) จังหวัดสุรินทร์ แบ่งศูนย์ประสานงานฯ ตามเขตการปกครองเป็น ๑๑ อำเภอ ได้แก่ อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี อำเภอโนนาราย อำเภอจอมพระ อำเภอสนม อำเภอเขวาสินรินทร์อำเภอศรีขรภูมิ สำโรงทาบ อำเภอเมือง อำเภอศรีณรงค์ อำเภอลำดวน อำเภอสังขะ อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอบัวเชด และอำเภอพนมดงรัก (๒) จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งศูนย์ประสานงานฯตามเขตการปกครองเป็น ๒๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอนาโพธิ์ อำเภอบ้านใหม่ไชยพจน์ อำเภอพุทไธสง อำเภอแคนดง อำเภอสตึก อำเภอคูเมือง อำเภอหนองหงส์ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอบ้านด่าน อำเภอเมือง อำเภอกระสัง อำเภอห้วยราช อำเภอหนองกี่ อำเภอโนนสุวรรณ อำเภอชำนิ อำเภอพลับพลาชัย อำเภอประโคนชัย อำเภอนางรอง อำเภอประคำ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ อำเภอบ้านกรวด อำเภอโนนดินแดง และอำเภอละหารทราย มีศูนย์ประสานงานพระสอนฯประจำแต่ละอำเภอ รวมทั้งหมด ๔๐ ศูนย์^{๘๒} การลงเก็บข้อมูลภาคสนามกระจายแบบสอบถามอย่างทั่วถึงและครอบคลุมทุกพื้นที่ของทั้งสองจังหวัดเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงและสมบูรณ์ โดยดำเนินการ ๒ ลักษณะ คือ (๑) คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปยังศูนย์ประสานให้เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ช่วยนำแบบสอบถามลงไปยังพระสอนศีลธรรมตอบแบบสอบถามแล้วให้ศูนย์ฯจัดส่งแบบสอบถามกลับมาที่มหาวิทยาลัยฯ (๒) คณะผู้วิจัยร่วมกับนิสิตนำแบบสอบถามไปยังโรงเรียนที่มีพระสอนฯให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูที่เกี่ยวข้องตอบแบบสอบถามและหากโอกาสอำนวยก็สัมภาษณ์ด้วยแล้วนำแบบสอบถามส่งที่มหาวิทยาลัย แจกแบบสอบถามจำนวน ๒๗๘ ฉบับ ได้รับกลับคืน จำนวน ๒๑๕ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๘๒ ในลักษณะดังกล่าวนี้จึงมั่นใจได้ว่าข้อมูลภาคสนามที่ได้มีความเป็นจริงและเที่ยงตรง

๒) พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนตามภาระงานที่รับผิดชอบ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) พระสงฆ์ ได้แก่ กลุ่มที่เป็นพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนอย่างเดียว (๒) กลุ่มพระสงฆ์ที่ทั้งปฏิบัติการสอนในโรงเรียนและทำหน้าที่ ประสานงานศูนย์ประจำอำเภอ จำนวน ๔๐รูป ประชากรกลุ่มตัวอย่างนี้ทั้งหมดเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้รับการคัดเลือกตามกระบวนการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สภาพความเป็นอยู่ของประชากรฝ่ายพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นไปตามสภาพของชุมชนชนบททั่วไปของประเทศไทย ซึ่งบางแห่งเป็นถิ่นทุรกันดาร ค่อนข้างจะลำบากในด้านปัจจัย ๔ พระสงฆ์ที่เดินทางไปสอนได้รับความลำบากทั้งการเดินทางและการขบฉัน แต่ก็ยังนับว่าโชคดีที่ทั่วทั้งภูมิภาคของสุรินทร์และบุรีรัมย์เป็นดินแดนชาวพุทธเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ พระสงฆ์จึงได้รับความอุปถัมภ์ให้มีความสะดวกสบายอยู่บ้างเป็นครั้งคราวในการไปทำหน้าที่สอนในโรงเรียน

^{๘๒} ดูแผนการลงเก็บข้อมูลภาคสนามในงานวิจัยนี้บทที่ ๓ หน้า ๖๐-๖๑.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ โดยศึกษาวิเคราะห์จากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเอกสารและบุคคล คณะผู้วิจัยวิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น ๕ ประการ คือ ๑) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ๒) การวิเคราะห์ด้านปัจจัยนำเข้า ๓) การวิเคราะห์ด้านปัจจัยกระบวนการ ๔) การวิเคราะห์ด้านปัจจัยผลผลิต และ ๕) การวิเคราะห์ด้านปัจจัยผลกระทบ ดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จัดตามลำดับดังนี้ ๑) ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเอกสาร ๒) ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลฝ่ายปฏิบัติการสอน ๓) ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลฝ่ายสถานศึกษา ดังนี้

๔.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่เป็นเอกสาร

ข้อมูลทั่วไปของประชากรที่เป็นเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประชากรที่เป็นเอกสารเหล่านี้แบ่งวิเคราะห์ได้ ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่เป็นเอกสารวิชาการ และกลุ่มที่เป็นเอกสารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑) กลุ่มที่เป็นวิชาการ แบ่งเป็น ๓ กลุ่มคือ (๑) วิชาการที่สนับสนุนข้อมูลที่เป็นหลักวิชาหรือทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มมนุษยนิยม แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจกลุ่มจิตวิเคราะห์ แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจในพุทธศาสนา (๒) วิชาการที่เป็นหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาสมัยพุทธกาล เอกสารเกี่ยวกับการศึกษาสมัยหลังพุทธกาล เอกสารเกี่ยวกับหลักการศึกษานวพุทธศาสนา (๓) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง มี ๖ เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม งานวิจัยเรื่องการศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอน

ศีลธรรมในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ งานวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิภาพการ
สอนของพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕ งานวิจัยเรื่องศึกษา
บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน งานวิจัยเรื่องการศึกษาคติของผู้ปกครองต่อ
บทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดบ้านก้อง จังหวัดลำพูน
งานวิจัยเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริง และบทบาท
ที่คาดหวังของครูพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียนโรงเรียนในโครงการจ
ริยศึกษา ศูนย์เผยแผ่ธรรม จังหวัดเชียงใหม่

๒) กลุ่มที่เป็นเอกสารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ได้แก่ คู่มือครูพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ คู่มือปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(วิทยาเขตขอนแก่น)
คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(วิทยาเขตเชียงใหม่) คู่มือปฏิบัติงาน
โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(วิทยาเขตสุรินทร์)

๔.๑.๒ ข้อมูลทั่วไปของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคคลแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มพระสอน
ศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรม (๒) กลุ่มผู้บริหารหรือครูในสถานศึกษา
จำนวนและร้อยละของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้ตามตาราง ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

จำนวนและร้อยละของประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ (ประชากร)
๑. กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๕๑๐	๒๐๖	๔๕.๘๓
๒. กลุ่มผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา	๘๕๕	๔๖๖	๕๔.๑๑
รวม	๑,๓๖๕	๖๗๒	๑๐๐

กลุ่มประชากรทั้ง ๒ กลุ่มมีหัวข้อการประเมินที่แตกต่างกัน หมายความว่าผู้ประเมินให้
ข้อมูลต่อโครงการพระสอนศีลธรรมคนละด้านตามกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูล
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสรุปได้ดังนี้

๑) กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่สอนที่อยู่ในการควบคุมดูแลของส่วนงานมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ จำนวน ๕๑๐ รูป ซึ่งปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน ทั้งหมด ๘๔๖ แห่ง ในจำนวนนี้สอนอยู่ในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ ๓๘๕ แห่ง จำนวนพระสอน ๔๒๘ รูป^{๘๓} และสอนอยู่ในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ ๔๖๑ แห่ง จำนวนพระสอน ๔๘๒ รูป^{๘๔} จำนวนและค่าร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ นำเสนอในรูปตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๒

จำนวนและค่าร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์

จังหวัด	จำนวนพระสอนศีลธรรม	ร้อยละ	จำนวนโรงเรียนที่พระสอน	ร้อยละ
๑. จังหวัดสุรินทร์	๔๒๘	๔๓.๐๓	๓๘๕	๔๕.๕๐
๒. จังหวัดบุรีรัมย์	๔๘๒	๕๒.๕๖	๔๖๑	๕๔.๕๐
รวม	๕๑๐	๑๐๐	๘๔๖	๑๐๐

จากตาราง ๔.๒ พบว่าจำนวนพระที่ไปปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนและจำนวนโรงเรียนที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอนฯ ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวนมากกว่าจังหวัดสุรินทร์

เมื่อจำแนกกลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ออกเป็นจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ในการเก็บข้อมูลภาคสนามแจกแบบสอบถาม จำนวน ๒๓๘ ฉบับ ได้รับกลับคืน จำนวน ๒๓๕ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๘๕.๕๙ ได้ข้อสรุปตามตาราง ๔.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓

จำนวนและร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

ประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
๑. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์	๑๒๒	๕๑.๐
๒. พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์	๑๑๓	๔๙.๐

^{๘๓}สรุปจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัดวิทยาเขตสุรินทร์. จังหวัดสุรินทร์, มปป, (อัคราเนนา).

^{๘๔}เรื่องเดียวกัน, (อัคราเนนา).

รวม	๒๓๕	๑๐๐
-----	-----	-----

จากตาราง ๔.๓ พบว่าจำนวนพระที่ไปปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนและจำนวนโรงเรียนที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอนฯ ในจังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวนมากกว่าจังหวัดสุรินทร์

๒) กลุ่มผู้บริหารหรือครูในสถานศึกษา ได้แก่ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ที่มีพระในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาทำการสอนในเขตพื้นที่การศึกษาของจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในกลุ่มผู้บริหารแจกแบบสอบถาม จำนวน ๒๓๕ ฉบับ ได้รับกลับคืน จำนวน ๒๑๘ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๙๒.๓๓ กลุ่มครูพี่เลี้ยงแจกแบบสอบถาม จำนวน ๒๓๕ ฉบับ ได้รับกลับคืน จำนวน ๒๑๕ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๔๖ จำนวนร้อยละของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา เป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๔

จำนวนและร้อยละของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา

ประชากร	ผู้บริหาร	ครูพี่เลี้ยง	ร้อยละ
๑. ผู้บริหาร/ครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์	๑๐๒	๑๐๐	๔๔.๕๕
๒. ผู้บริหาร/ครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์	๑๐๖	๑๐๕	๔๖.๕๗
๓. ไม่ตอบแบบสอบถาม	๑๐	๑๐	๔.๔๑
รวม	๒๑๘	๒๑๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า กลุ่มผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงที่อยู่ตามสถานศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์มากกว่าจังหวัดสุรินทร์

๓) ประเภทสถานศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่มีพระในโครงการฯไปปฏิบัติหน้าที่สอน จำนวน ๘๔๖ แห่ง แบ่งเป็นจังหวัดสุรินทร์ ๓๘๕ แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์ ๔๖๑ แห่ง สุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง ๒๓๕ แห่ง ผู้บริหารและครูได้ตอบแบบสอบถามกลับมา ๒๓๕ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๘๖.๕๐ การวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างแบ่งตามสถานที่ไปทำการสอนคือ สอนในโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๑๓๓ สอนในโรงเรียนมัธยม จำนวน ๕๔ สอนในโรงเรียนขยายโอกาส จำนวน ๔๒ และสอนในที่อื่นๆ เช่น อาชีวะ เทคนิคเป็นต้น จำนวน ๕ เขียนเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๕

จำนวนและร้อยละของสถานศึกษาที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรม

สถานที่	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
๑. โรงเรียนประถมศึกษา	๑๓๓	๕๕.๖
๒. โรงเรียนมัธยมศึกษา	๕๔	๒๓.๑
๓. โรงเรียนขยายโอกาส	๔๒	๑๗.๕
๔. อื่น ๆ (อาชีวะ/เทคนิค)	๕	๒.๑
๕. ผู้ไม่ตอบแบบสอบถาม	๕	๒.๑
รวม	๒๓๙	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า จำนวนของที่พระไปปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมตามสถานศึกษาเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาส และวิทยาลัยอาชีวะ/เทคนิค

๔.๒ การวิเคราะห์ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ มีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม มีคู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม มีงบประมาณสนับสนุนโครงการ และมีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ดังนี้

๔.๒.๑ กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน

จากที่คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงาน มจร ส่วนใหญ่ปรับจากคู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงมีเนื้อสาระไปในแนวทางเดียวกันมีเพียงบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่แตกต่างกัน ในกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียนในส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๑ ยังคงใช้โรงเรียนเดิมตามที่กระทรวงวัฒนธรรมดำเนินการมาก่อน และมีการปรับเพิ่มการรับสมัครและคัดเลือกสถานศึกษา โดยสำรวจสถานศึกษาในโครงการฯ ที่ยังคงมีพระสอนศีลธรรมปฏิบัติหน้าที่เพื่อจัดทำฐานข้อมูล จากนั้นหากพบว่าพื้นที่ใดขาดแคลนและต้องการพระสอนศีลธรรมก็คัดพระสงฆ์ที่มีคุณสมบัติเข้าทำการสอน ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ได้ชี้ชัดว่า หลังจากที่สำคัญวัฒนธรรมโอนงานมาให้ มจร แล้ว มจร มีกระบวนการพิจารณาคัดเลือกโรงเรียนเป็นอย่างไร เพราะไม่บอกว่าใช้รูปแบบเดิมหรือสร้างขึ้นตอนขึ้นมาใหม่ บอกแต่เพียงว่า

หากขาดคนสอนหรือเป็นที่ต้องการเพิ่มก็คัดพระสงฆ์เข้าทำหน้าที่แทน แต่ไม่บอกว่ากระบวนการคัดเลือกคืออะไร

๔.๒.๒ กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม⁸⁵

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเมื่อโอนงานเข้ามาในการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ละหน่วยงานในเครือข่ายได้จัดทำคู่มือปฏิบัติงานโครงการขึ้นเป็นของตนเอง ซึ่ง ในคู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ซึ่งได้กำหนดกระบวนการคัดเลือกและแต่งตั้งพระสอนศีลธรรมไว้ในคู่มือดังกล่าว การประเมินความพึงพอใจจากพระสอนศีลธรรมจำนวน ๒๓๕ รูป ผลเป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๖

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๕	การรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมฯ	๒๖	๑๐.๕	๖๗	๒๘.๐	๘๒	๓๔.๓	๔๒	๑๗.๖	๒๑	๘.๘	๓.๑	๑.๑
รวม													

จากตาราง ๔.๖ พบว่าการรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ ๑๐.๕ ระดับมากร้อยละ ๒๘.๐๐ ระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๔.๓ ระดับน้อย ร้อยละ ๑๗.๖ และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๘.๘ ดังนั้นโดยภาพรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง $\bar{x} = ๓.๑$, S.D. = ๑.๑

๔.๒.๓ คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเมื่อโอนงานเข้ามาในการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่ละหน่วยงานในเครือข่ายได้จัดทำคู่มือปฏิบัติงานโครงการขึ้นเป็นของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่ปรับปรุงจากคู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของ

⁸⁵ คู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, หน้า ๑๕-๑๖.

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จึงมีเนื้อสาระไปในแนวทางเดียวกันมีเพียงบางส่วนซึ่งเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่แตกต่างกัน ในการประเมินคู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ของสำนักงานวิทยาเขตสุรินทร์มีผลการประเมินความพึงพอใจจากพระสอนศีลธรรมจำนวน ๒๓๕ รูป เป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อคู่มือปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	คู่มือการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมฯ	๓๖	๑๕.๑	๓๑	๒๕.๖	๓๕	๓๓.๑	๓๒	๑๓.๔	๒๑	๘.๘	๓.๓	๑.๑

จากตาราง ๔.๑ พบว่าคู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของสำนักงานวิทยาเขตสุรินทร์ มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ ๑๕.๑ ระดับมากร้อยละ ๒๕.๖ ระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๓.๑ ระดับน้อย ร้อยละ ๑๓.๔ และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๘.๘ ดังนั้นโดยภาพรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อคู่มือโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง $\bar{x} = ๓.๓$, S.D. = ๑.๑

๔.๒.๔ ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ออกระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นอันเดียวกันทุกหน่วยงานในเครือข่ายไว้เป็นข้อปฏิบัติ ในคู่มือปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนวิทยาเขตสุรินทร์ กำหนดระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไว้ ๘ ประการ^{๘๖} คือ ๑) พระสอนศีลธรรมที่ออกสอนในสถานศึกษาตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในส่วนวิทยาเขตสุรินทร์ ต้องได้รับแต่งตั้งเป็นพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนประจำวิทยาเขตสุรินทร์ ๒) พระสอนศีลธรรมต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล ทั้งในเวลาเดินทางไปสอน ขณะสอน และในเวลาเดินทางกลับ ๓) พระสอนศีลธรรมใน

^{๘๖} คู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, หน้า ๑๘.

โรงเรียน ต้องไม่นำของผ้าป่า ถูหิน หรือบอกบุญเรียรายในโรงเรียน ๔) พระสอนศีลธรรมไม่ควรไปคลุกคลีหรือสนิทสนมกับคณะผู้บริหาร ครู อาจารย์ในโรงเรียนนั้นๆ มากเกินไป จนทำให้ทุกฝ่ายเสียความเป็นกลาง ๕) พระสอนศีลธรรมต้องไม่ก้าวก่ายงานของคณะครู อาจารย์หรือผู้บริหารของโรงเรียนนั้นๆ ๖) พระสอนศีลธรรมต้องไม่นำวิชาโหราศาสตร์ หรือไสยศาสตร์ไปชี้นำหรือขยายผลอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการมอมเมาเยาวชน ๗) พระสอนศีลธรรมต้องไม่ชี้นำให้นักเรียนไปเที่ยวหรือเยี่ยมเยือนที่วัดตามลำพัง หรือเป็นการเฉพาะยกเว้นแต่เป็นกลุ่ม เป็นคณะหรือไปทั้งห้องเรียน ๘) ในการเข้าห้องเรียนให้หัวหน้าบอกทำความเคารพ โดยดูความเหมาะสมและระเบียบที่โรงเรียนนั้นๆ ปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว แต่ถ้าอยู่ในห้องจริยะ ให้นักเรียนกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๑ ครั้ง ทั้งตอนเข้าเรียนและหลังเลิกเรียน

๔.๒.๕ งบประมาณสนับสนุนโครงการ

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ อยู่ในแผนงบประมาณ ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การบริการด้านพระพุทธศาสนาเชิงรุกที่ตอบสนองความต้องการของสังคม เป็นงานบริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ได้รับงบประมาณสนับสนุน จำนวน ๒๓,๔๕๒,๑๐๐ บาท ซึ่งกำหนดค่าใช้จ่ายเป็น ๒ หมวดใหญ่ คือ ๑) ค่าตอบแทน ใช้สอย วัสดุ จำนวน ๒๒,๘๔๖,๐๐๐ บาท ๒) ค่าดำเนินงาน จำนวน ๖๔๖,๑๐๐ บาท เฉพาะหมวดที่ ๑ ค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรม จำนวน ๑๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท^{๘๗} ในการบริหารงบประมาณส่วนอื่นคณะกรรมการฯ ได้กำหนดแผนการใช้งบประมาณ ตามงานหรือกิจกรรมหรือโครงการ ๘ งาน คือ งานติดต่อประสานงาน งานประชุมงานสัมมนา งานนิเทศ งานฝึกอบรม งานวิจัย งานแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์^{๘๘} การประเมินความพึงพอใจจากพระสอนศีลธรรมจำนวน ๒๓๕ รูป ต่อการเบิกจ่ายค่าตอบแทนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผลเป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๘

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการเบิกจ่ายค่าตอบแทนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ	—	S.D.
--------	---------	------------------	---	------

^{๘๗} เอกสารใบโอนเงินประจำงวด เงินอุดหนุน โครงการพระสอนศีลธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓, ลงวันที่ ๒๐-เม.ย.-๕๓.

^{๘๘} เอกสารการประชุมคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครั้งที่ ๒/๒๕๕๓, วันจันทร์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓, หน้า ๗๕-๗๖.

		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด		X	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๒	การเบิกจ่ายค่าตอบแทน โครงการฯ	๓๔	๑๔.๒	๕๔	๒๒.๖	๗๕	๓๑.๔	๔๗	๑๙.๗	๒๙	๑๒.๑	๓.๑	๑.๒
รวม													

จากตาราง ๔.๘ พบว่าการเบิกจ่ายค่าตอบแทน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของ
ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ ๑๔.๒ ระดับมากร้อยละ ๒๒.๖
ระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๑.๔ ระดับน้อย ร้อยละ ๑๙.๗ และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๑๒.๑ ดังนั้น
โดยภาพรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการเบิกจ่ายค่าตอบแทน
โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง $\bar{x} = ๓.๑$, S.D. = ๑.๑

ตารางที่ ๔.๙

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัย
นำเข้า

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										- X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	การรับสมัครคัดเลือก พระสอนศีลธรรมฯ	๒๖	๑๐.๕	๖๗	๒๘.๐	๘๒	๓๔.๓	๔๒	๑๗.๖	๒๑	๘.๘	๓.๑	๑.๑
๒	คู่มือการปฏิบัติงานพระ สอนศีลธรรมฯ	๓๖	๑๕.๑	๗๑	๒๙.๗	๗๕	๓๓.๑	๓๒	๑๓.๔	๒๑	๘.๘	๓.๓	๑.๑
๓	การเบิกจ่ายค่าตอบแทน โครงการฯ	๓๔	๑๔.๒	๕๔	๒๒.๖	๗๕	๓๑.๔	๔๗	๑๙.๗	๒๙	๑๒.๑	๓.๑	๑.๒
	รวม	๙๖	๑๓.๔	๑๕๒	๒๖.๗	๒๓๖	๓๒.๕	๑๒๑	๑๖.๕	๗๑	๙.๕	๓.๑	๑.๑

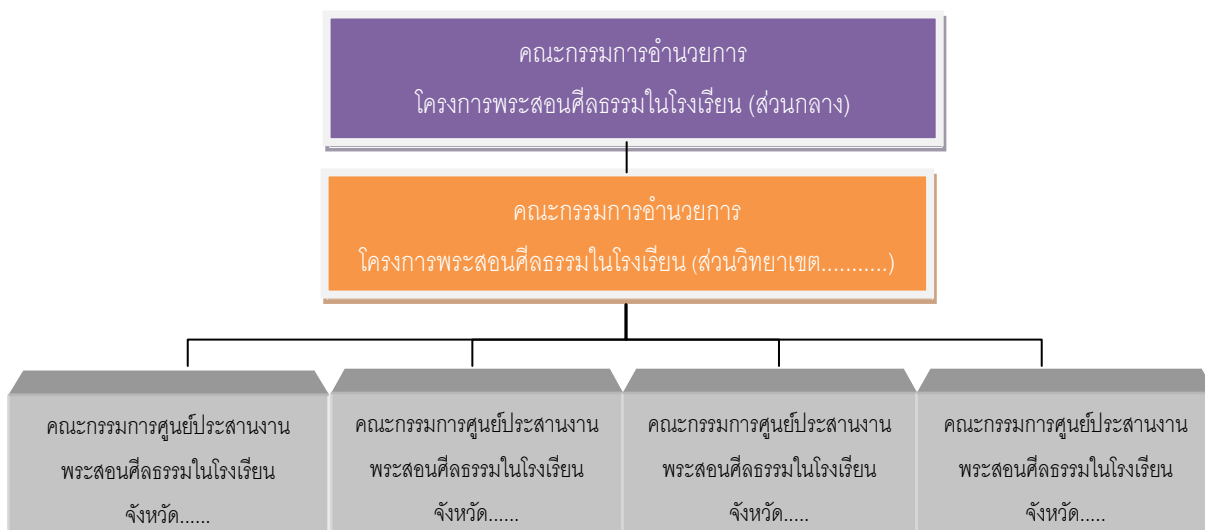
จากตาราง ๔.๙ พบว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมต่อปัจจัยนำเข้า มีระดับความ
พึงพอใจปานกลางทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือการรับ
สมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมฯ คู่มือการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมฯ การเบิกจ่ายค่าตอบแทน
โครงการฯ เมื่อเฉลี่ยโดยรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัย
นำเข้า มีระดับความพึงพอใจปานกลาง $\bar{x} = ๓.๑$, S.D. = ๑.๑

๔.๒.๖ การตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน

ในการบริหารจัดการงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กับเครือข่ายหรือหน่วยงานระดับสาขา เช่น วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น ไม่ใช้รูปแบบเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานระดับสาขาใดจะจัดการกิจนี้อยู่ในการกำกับดูแลของส่วนงานใดของตนเป็นหลัก เป็นต้นว่าวิทยาเขตบางแห่งขึ้นตรงต่อรองอธิการบดี บางแห่งจัดเป็นภารกิจของสำนักงานวิทยาเขต บางแห่งจัดเป็นภารกิจของวิทยาลัยสงฆ์ เป็นต้น ในส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์ได้จัดให้เป็นภาระของวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ โดยมีการบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการตามคำสั่งของอธิการบดี เนื่องจากโครงสร้างคณะกรรมการค่อนข้างที่จะใหญ่ มีหลายส่วนงานเข้ามาเกี่ยวข้อง คณะกรรมการจึงกระจายกว้างขวาง การบริหารจัดการจึงไม่ค่อยคล่องตัว กระทบกับงานนี้เป็นสิ่งใหม่ ความพะวงในอำนาจตัดสินใจของคณะกรรมการมีมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะด้านงบประมาณ ดังนั้นการสั่งการ การดำเนินงานจึงดำเนินการได้เพียงไม่กี่ด้าน ทั้งที่งานนี้ถูกโอนมา ๓ ปีแล้วแต่ยังขาดความชัดเจนในระดับปฏิบัติการ โครงสร้างการบริหารก็ขึ้นอยู่กับแต่ละหน่วยงานจะกำหนด เช่น โครงสร้างการบริหารของส่วนวิทยาเขตเชียงใหม่⁸⁹ และโครงสร้างการบริหารของส่วนวิทยาเขตขอนแก่น⁹⁰ ใช้โครงสร้างเดียวกัน ต่างกันแต่ชื่อหน่วยงาน แต่ส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์มีโครงสร้างที่ต่างออกไป ดังแผนผังที่ ๔.๑ และ ๔.๒ ดังนี้

แผนผังที่ ๔.๑

โครงสร้างการบริหารโครงการพระสอนฯ (วิทยาเขตเชียงใหม่/ขอนแก่น)

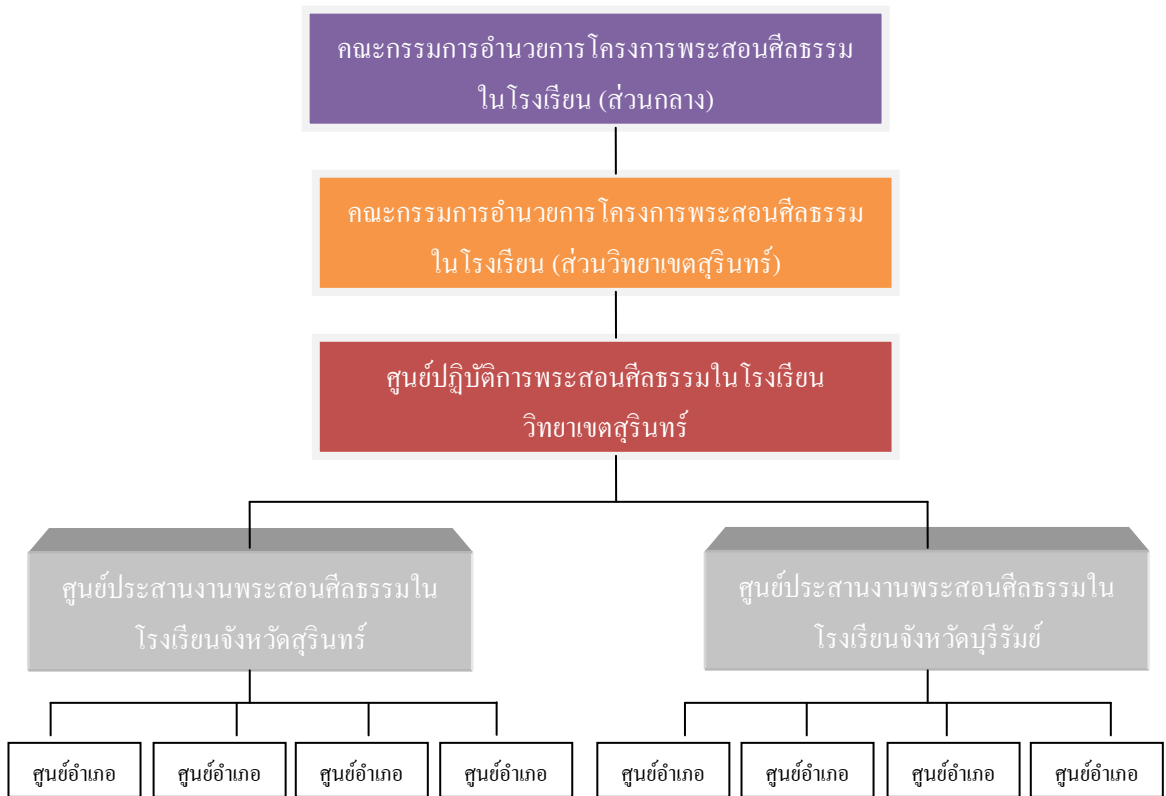

⁸⁹ คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๕.

⁹⁰ คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, พ.ศ.๒๕๕๑, หน้า ๑๑.

แผนผังที่ ๔.๒

โครงสร้างการบริหาร โครงการพระสอนศีลธรรม⁹¹

จากแผนผังที่ ๔.๑ และ ๔.๒ จะพบความแตกต่างของโครงสร้างการบริหารคือ โครงสร้างที่ ๔.๑ มีขั้นตอน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนกลาง) ๒) คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(ส่วนวิทยาเขต) และ๓) คณะกรรมการศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัด ส่วนโครงสร้างที่ ๔.๒ เพิ่มเป็น ๔ ขั้นตอน คือ ๒ ขั้นตอนแรกตรงกับแผนผัง ๔.๑ ในขั้นตอนที่ ๑ เป็นศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิทยาเขตสุรินทร์ และขั้นตอนที่ ๒ เป็นศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์/บุรีรัมย์ เมื่อพิจารณาตามโครงสร้างจะพบว่า โครงสร้างที่ ๔.๑ ในขั้นตอนที่ ๓ บริหารในรูปแบบคณะกรรมการและส่งตรงไปยังคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(ส่วนวิทยาเขต) แต่ ในโครงสร้างที่ ๔.๒ ได้เพิ่มศูนย์ปฏิบัติการฯ เข้ามาเป็น

⁹¹ คู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, หน้า ๑๕.

ขั้นตอนที่ ๓ ส่วนขั้นตอนที่ ๔ ซึ่งสาระตรงกับขั้นตอนที่ ๓ ในแผนผัง ๔.๑ เป็นการจัดการในรูปแบบศูนย์ประสานงาน ซึ่งขึ้นตรงต่อศูนย์ปฏิบัติการฯ

การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ได้จัดทำแผนปฏิบัติงาน⁹² ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๐

แผนปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรม ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๔

ที่	งาน/กิจกรรม/โครงการ	ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๔											
		คค	พย	ธค	มค	กพ	มีค	เมย	พค	มิย	กค	สค	กย
๑	ติดต่อประสานงาน	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
๒	ประชุมกรรมการอำนวยการฯ			√						√			√
๓	ประชุมคณะทำงาน			√						√			√
๔	ประชุมประธานศูนย์ฯ	√							√				
๕	งานสัมมนาพระสอนศีลธรรมฯ		√									√	
๖	งานนิเทศและติดตามประเมินผล										√	√	√
๗	อบรมพระสอนศีลธรรม											√	
๘	งานวิจัย										√	√	√
๙	แข่งขันทักษะทางวิชาการ										√		
๑๐	จัดซื้อครุภัณฑ์ประจำศูนย์ฯ											√	

การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ทั้ง ๑๐ งาน ปรากฏว่าสามารถดำเนินการได้ ๖ งาน ได้แก่ งานติดต่อประสานงาน งานประชุมกรรมการอำนวยการฯ งานประชุมคณะทำงาน งานวิจัย งานแข่งขันทักษะทางวิชาการฯ และงานจัดซื้อครุภัณฑ์ประจำศูนย์ฯ ส่วนงานประชุมประธานศูนย์ฯ งานสัมมนาพระสอนศีลธรรม งานนิเทศและติดตามประเมินผล และงานอบรมพระสอนศีลธรรม ไม่ได้ดำเนินในปีงบประมาณ ๒๕๕๓ ซึ่งคิดเป็นจำนวนของงานที่ดำเนินการเป็นร้อยละ ๖๐ ส่วนงานที่ไม่ได้ดำเนินการร้อยละ ๔๐ ซึ่งยังไม่ได้วิเคราะห์ต่อว่าจำนวนงานที่ดำเนินไปนั้นเกิดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความพึงพอใจมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากงานวิจัยมุ่งหาคำตอบภาพรวมมากกว่ารายละเอียด

⁹² เอกสารการประชุมคณะกรรมการอำนวยการ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครั้งที่ ๒/๒๕๕๓, วันจันทร์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓, หน้า ๘๓.

๔.๓ การวิเคราะห์ปัจจัยกระบวนการ

ปัจจัยกระบวนการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน และการจัดซื้อวัสดุสำนักงาน ผลการประเมินตามลำดับ ดังนี้

๔.๓.๑ การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์โครงการฯ เป็นภาระงานสำคัญในปัจจัยกระบวนการ ที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและความร่วมมือในการดำเนินงาน จากการสอบถามความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ มีความพึงพอใจต่อการประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๑

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการประชาสัมพันธ์

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๔	การประชาสัมพันธ์โครงการฯ	๓๖	๑๕.๑	๕๘	๒๔.๓	๕๔	๓๕.๓	๓๑	๑๓.๐	๒๐	๘.๔	๓.๒	๑.๑
รวม													

จากตาราง ๔.๑๑ พบว่าการประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ ๑๕.๑ ระดับมากร้อยละ ๒๔.๓ ระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๕.๓ ระดับน้อย ร้อยละ ๑๓.๐ และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๘.๔ ดังนั้นโดยภาพรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการประชาสัมพันธ์โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง

$$\bar{x} = ๓.๒, S.D. = ๑.๑$$

๔.๓.๒ การประสานงาน

การประสานงานมีกิจกรรมหลายด้าน ได้แก่ ด้านการรับส่งเอกสารโครงการฯ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ และด้านเว็บไซต์โครงการฯ จากการสอบถามความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ มีความพึงพอใจต่อการรับส่งเอกสารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการประสานงาน

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	การรับส่งเอกสารโครงการฯ	๔๑	๑๗.๒	๖๔	๒๖.๘	๘๒	๓๔.๓	๓๕	๑๔.๖	๑๗	๗.๑	๓.๓	๑.๑
๒	การให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ	๕๐	๒๐.๘	๗๗	๓๒.๒	๘๒	๓๔.๓	๒๐	๘.๔	๑๐	๔.๒	๓.๖	๑.๐
๓	เว็บไซต์โครงการฯ	๒๓	๙.๖	๖๔	๒๖.๘	๕๕	๒๑.๗	๔๐	๑๖.๗	๑๗	๗.๑	๓.๑	๑.๐
	เฉลี่ยรวม		๑๕.๕		๒๘.๖		๓๖.๑		๑๓.๒		๖.๑		

จากตารางที่ ๔.๑๒ มีการประเมินความพึงพอใจการประสานงาน ๓ ด้าน คือ ด้านการรับส่งเอกสารโครงการฯ ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ และด้านเว็บไซต์โครงการฯ พบว่า พระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความพึงพอใจต่อการประสานงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลางทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ เว็บไซต์โครงการฯ การรับส่งเอกสารโครงการฯ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยเลขคณิตเป็น ๓๖.๑ สรุปได้ว่าพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความพึงพอใจต่อการประสานงานอยู่ในระดับปานกลาง $\bar{x} = ๓๖.๑$, S.D. = ๑.๐

๔.๓.๓ การจัดปฐมนิเทศการสอน

การจัดปฐมนิเทศการสอน เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่ทางโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินการเพื่อสร้างความพร้อมและพัฒนาพระที่

จะออกปฏิบัติหน้าที่สอนตามสถานศึกษาให้มีความพร้อม จากการสอบถามความพึงพอใจของพระ
ประจำศูนย์ประสานงานและพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมใน โรงเรียนของ โครงการฯ มีความพึง
พอใจต่อการจัดปฐมนิเทศการสอนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
วิเคราะห์ผลได้ดังตารางที่ ๔.๑๔ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๓

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดปฐมนิเทศการสอน

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๖	การจัดปฐมนิเทศพระสอนศีลธรรมฯ	๓๕	๑๔.๖	๖๕	๒๖.๒	๘๑	๓๓.๕	๔๓	๑๘.๐	๑๕	๖.๓	๓.๓	๑.๑
รวม													

จากตาราง ๔.๑๓ พบว่าการจัดปฐมนิเทศการสอนของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ พระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีระดับความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ ๑๔.๖ ระดับมากร้อยละ ๒๖.๒ ระดับปานกลางร้อยละ ๓๓.๕ ระดับน้อย ร้อยละ ๑๘.๐ และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๖.๓ ดังนั้น โดยภาพรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดปฐมนิเทศการสอนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง $\bar{x} = ๓.๓$, S.D. = ๑.๑

๔.๓.๔ การประชุม

คณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหาร กำกับดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในส่วนของจังหวัดสุรินทร์มีอยู่คณะกรรมการเดียวคือ คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรม(ส่วนวิทยาเขตสุรินทร์) โดยมีรองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์เป็นประธานมีคณะกรรมการจากตัวแทนส่วนงานราชการระดับจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและมีผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์และบุคลากรของวิทยาเขตสุรินทร์เป็นฝ่ายเลขานุการ นอกจากนี้ก็มีศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาเขตสุรินทร์ ตั้งเป็นศูนย์ประสานงานอยู่ในวิทยาเขตสุรินทร์ ทำหน้าที่เชื่อมประสานกับศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่มีอยู่ทุกอำเภอจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์⁹³ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓ คณะกรรมการดังกล่าวได้มีการประชุมบ่อยครั้ง ซึ่งการประชุมแต่ละครั้งส่วนใหญ่พิจารณาการบรรจุพระสอน

⁹³ คู่มือหนังสือที่ ๔.๒ ประกอบ

ศีลธรรมในโรงเรียนอัตราใหม่แทนอัตราเก่าที่ลาออกหรือที่ไม่ได้ทำหน้าที่การสอน นอกนั้นจะมีเรื่องขออนุมัติงบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ เป็นต้น

๔.๓.๕ การจัดอบรมสัมมนา

การจัดอบรมสัมมนา เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่ทางโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนงานวิชาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินการเพื่อพัฒนาพระกำลังปฏิบัติหน้าที่สอนตามสถานศึกษาให้มีศักยภาพในการสอนเพิ่มมากขึ้น จากการสอบถามความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระที่ปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการฯ มีความพึงพอใจต่อการจัดอบรมสัมมนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิชาเขตสุรินทร์ เป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดอบรมสัมมนา

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										- X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๕	การจัดประชุมสัมมนาพระสอนศีลธรรมฯ	๔๐	๑๖.๗	๖๕	๒๗.๒	๘๑	๓๓.๕	๔๑	๑๗.๒	๑๒	๕.๐	๓.๓	๑.๑
รวม													

จากตาราง ๔.๑๔ พบว่าการจัดอบรมสัมมนาโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงานวิชาเขตสุรินทร์ ของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีระดับความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ ๑๖.๗ ระดับมากร้อยละ ๒๗.๒ ระดับปานกลาง ร้อยละ ๓๓.๕ ระดับน้อย ร้อยละ ๑๗.๒ และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ ๕.๐ ดังนั้นโดยภาพรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดอบรมสัมมนาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง $\bar{x} = ๓.๓$, S.D. = ๑.๑

๔.๓.๖ การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน

การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งในปัจจัยกระบวนการ โดยดำเนินภายใต้ความเห็นชอบของคณะกรรมการ ทั้งนี้เพื่อพัฒนาศูนย์ประสานงานให้มีความพร้อม

ทางด้านเทคโนโลยี สะดวกรวดเร็ว ในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนงาน วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ดำเนินจัดซื้อจัดจ้างวัสดุเข้าศูนย์ประสานงานหลายรายการ เช่นเครื่องถ่าย เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

การวิเคราะห์ภาพรวมของปัจจัยกระบวนการ ที่มีการประเมินความพึงพอใจอยู่ ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์โครงการ ด้านการประสานงาน ด้านการจัดปฐมนิเทศการสอน ด้านการจัดสัมมนา ส่วนงานด้านการจัดประชุมไม่ได้ประเมิน ผลสรุปตามตารางที่ ๔.๑๖ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยกระบวนการ

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										- X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	การประชาสัมพันธ์	๓๖	๑๕.๑	๕๘	๒๔.๓	๕๔	๓๕.๓	๓๑	๑๓.๐	๒๐	๘.๔	๓.๒	๑.๑
๒	การประสานงาน	๓๘	๑๕.๕	๖๘.๓	๒๘.๖	๘๖.๓	๓๖.๑	๓๑.๖	๑๓.๒	๑๔.๖	๖.๑	๓.๖	๑.๐
๓	การจัดปฐมนิเทศ การสอน	๓๕	๑๔.๖	๖๕	๒๗.๒	๘๑	๓๓.๕	๔๓	๑๘.๐	๑๕	๖.๓	๓.๓	๑.๑
๔	การจัดสัมมนา	๔๐	๑๖.๗	๖๕	๒๗.๒	๘๑	๓๓.๕	๔๑	๑๗.๒	๑๒	๕.๐	๓.๓	๑.๑
	รวม	๓๗.๒	๑๕.๗	๖๔	๒๖.๘	๘๕.๕	๓๕.๘	๓๖.๖	๑๕.๓	๑๕.๔	๖.๔	๓.๓	๑.๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า พระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความพึงพอใจต่อปัจจัยกระบวนการ จำนวนสูงสุดอยู่ในระดับปานกลางทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอน และการจัดสัมมนา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่าความพึงพอใจระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยตัวเลขคณิตสูงสุดคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๘ สรุปได้ว่าพระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อปัจจัยกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง $\bar{x} = ๓.๓$, S.D. = ๑.๑

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยผลิต

ปัจจัยผลิต ได้แก่ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงาน โครงการประจำอำเภอ ดังนี้

๔.๔.๑ ความเพียงพอของพระสอนศีลธรรม

จำนวนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของ ปัจจัยผลผลิต ซึ่งหัวข้อนี้มีประเด็นวิเคราะห์ ๒ ประการ คือ สถิติข้อมูลของโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์ และประสบการณ์สอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑) ในปี พ.ศ.๒๕๕๓ ในจังหวัดสุรินทร์มีพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวน ๔๒๘ รูป ไปปฏิบัติหน้าที่สอนใน โรงเรียนจำนวน ๓๘๕ แห่ง และในจังหวัดบุรีรัมย์ มีพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน จำนวน ๔๘๒ รูป ไปปฏิบัติหน้าที่สอนใน โรงเรียนจำนวน ๔๖๑ แห่ง การคำนวณจำนวน พระสอนศีลธรรมมีเพียงพอหรือไม่นั้นคณะผู้วิจัยพิจารณาจากการแจ้งความประสงค์หรือความ ต้องการของทางโรงเรียนในจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ว่าต้องการให้พระสงฆ์เข้าไปสอนใน โรงเรียนหรือไม่ ซึ่งจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานของ มจร วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ คำตอบว่ายังไม่มีการเข้ามาเพิ่มจากเดิม ดังนั้นจึงอาจอนุมานได้ว่าเท่าที่มีพระจำนวน ๕๑๐ รูป ไป ปฏิบัติหน้าที่สอนอยู่ตามโรงเรียนต่างๆ ของจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ มีความเพียงพอต่อ ความต้องการของสถานศึกษา

ตารางที่ ๔.๑๖

จำนวนและคำร้อยละของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในสำนักงานวิทยาเขตสุรินทร์

จังหวัด	จำนวนพระสอน ศีลธรรม	จำนวนโรงเรียนที่มี พระสอนฯ	โรงเรียนที่แจ้งความ ประสงค์ขอพระสอนฯ	หมายเหตุ
จังหวัดสุรินทร์	๔๒๘	๓๘๕	-	
จังหวัดบุรีรัมย์	๔๘๒	๔๖๑	-	
รวม	๕๑๐	๘๔๖	-	

๒) ประสบการณ์สอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างด้านประสบการณ์ สอนของพระสงฆ์ที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนวิเคราะห์ตามช่วงเวลาของการเข้า มาปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน ดังตารางที่ ๔.๑๗ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๗

จำนวนและร้อยละของประสบการณ์สอนพระปฏิบัติหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียน

ประสบการณ์สอน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
๑. ระยะเวลา ๑ ปี	๑๕๕	๓๔.๒
๒. ระยะเวลา ๒ ปี	๓๖	๑๖.๘
๓. ระยะเวลา ๓ ปี	๕๓	๒๐.๕

๔. ระยะเวลา ๔ ปี	๓๖	๗.๕
๕. ระยะเวลา ๕ ปี	๓๕	๗.๗
๖. ระยะเวลามากกว่า ๕ ปี	๒๓	๕.๐
๗. ผู้ไม่ตอบแบบสอบถาม	๓๕	๗.๗
รวม	๔๕๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่าประสบการณ์สอนของพระสงฆ์ที่เข้ามาปฏิบัติหน้าที่สอนตามช่วงระยะเวลา ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ระยะเวลา ๑ ปี ร้อยละ ๓๔.๒, ระยะเวลา ๓ ปี ร้อยละ ๒๐.๕, ระยะเวลา ๒ ปี ร้อยละ ๑๖.๘ , ระยะเวลา ๔ ปี ร้อยละ ๗.๕ , ระยะเวลา ๕ ปี ร้อยละ ๗.๗ , ระยะเวลามากกว่า ๕ ปี ร้อยละ ๕.๐ , มีผู้ไม่ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ ๗.๗ สรุปได้ว่าประสบการณ์การสอนของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เพิ่งเข้ามาสอนเป็นปีแรกมากกว่ากลุ่มอื่น และเป็นที่ยอมรับว่าเกินร้อยละ ๓๐ มีประสบการณ์การสอนตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่เกิน ๓ ปี

๔.๔.๒ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคือทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จากการที่พระสอนศีลธรรมเดินทางเข้าไปปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียน ได้ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เปลี่ยนแปลงไปในด้านบวก ในหัวข้อนี้ได้สอบถามผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาที่พระไปสอน มีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในด้าน ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม และความประหยัดมากน้อยเพียงใด สรุปผลดังตารางที่ ๔.๑๘ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๘

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา
ต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										- X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	ความมีวินัย	๑๕๕	๓๕.๑	๒๑๕	๔๗.๕	๖๘	๑๕.๐	๑๑	๒.๔	๐	๐	๔.๐	๐.๘
๒	ความรับผิดชอบ	๑๕๓	๓๓.๘	๒๑๕	๔๘.๓	๗๒	๑๕.๕	๘	๑.๘	๑	๐.๑	๔.๒	๐.๗
๓	ปฏิบัติตามระเบียบ	๑๖๐	๓๕.๓	๒๑๓	๔๗.๐	๗๓	๑๖.๑	๗	๑.๕	๐	๐	๔.๒	๐.๗
๔	ปฏิบัติตามหลักธรรม เบื้องต้นของศาสนา	๑๘๖	๔๑.๑	๒๐๕	๔๖.๑	๕๒	๑๑.๕	๖	๑.๓	๐	๐	๔.๓	๐.๗
๕	ความซื่อสัตย์สุจริต	๒๑๕	๔๘.๓	๑๘๐	๓๙.๗	๕๑	๑๑.๓	๓	๐.๗	๐	๐	๔.๔	๐.๗
๖	ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ เสียสละเพื่อส่วนรวม	๑๕๕	๓๓.๕	๑๕๑	๓๒.๒	๕๕	๑๓.๐	๔	๐.๙	๐	๐	๔.๓	๐.๗
๗	ความประหยัด	๑๕๖	๓๔.๔	๑๕๖	๓๓.๓	๕๑	๑๑.๑	๕	๑.๐	๐	๐	๔.๑	๐.๗
	เฉลี่ยรวม		๓๘.๘		๔๔.๘		๑๔.๖		๑.๖		๐.๑	๔.๒	๐.๗

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จำนวนตัวชี้วัดสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุดถึงมากที่สุด ตัวชี้วัดที่จำนวนสูงสุดในระดับมากที่สุดมี ๒ ตัวชี้วัดซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยร้อยละจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต (๔๘.๓) ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม (๔๓.๕) นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยร้อยละจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา และความประหยัด เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยร้อยละเป็น ๔๔.๘ สรุปได้ว่าผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด

๔.๔.๓ พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ

ปัจจัยผลผลิตที่สำคัญอีกประการหนึ่งของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน คือ การพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ จากการที่พระสอนศีลธรรมจำนวน ๕๑๐ รูป มาปฏิบัติหน้าที่สอนตามโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ทางโครงการได้จัดประชุมสัมมนาเพื่อพัฒนาพระสอนศีลธรรมในรอบ ๓ ปีที่ผ่านมา ในหัวข้อนี้ได้สอบถามความพึงพอใจของพระ

สอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดการประชุมสัมมนาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สรุปผลได้ตามตารางที่ ๔.๑๕ โดยภาพรวมความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดอบรมสัมมนาของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง แสดงให้เห็นว่าการบริหารโครงการฯ จะต้องใส่ใจกระบวนการพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพให้มากขึ้น

๔.๔.๔ ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ

เครือข่ายศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ เป็นเป้าหมายหนึ่งในปัจจัยผลิต ของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ที่ต้องให้มีเครือข่ายประสานงานทุกอำเภอซึ่งมีอยู่ทั้งหมด ๔๐ อำเภอใน ๒ จังหวัด จุดนี้เป็นข้อแตกต่างของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ที่ดำเนินการไม่เหมือนกับส่วนงานอื่น คือศูนย์ไม่ได้ดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการ แต่ขึ้นตรงต่อศูนย์ประสานงานของวิทยาเขตสุรินทร์

๔.๕ วิเคราะห์ปัจจัยผลกระทบ

ปัจจัยผลกระทบ ได้แก่ ระดับความพึงพอใจผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาในจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ๓ ด้าน คือชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่ หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

๔.๕.๑ ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์คือคนดีของสังคม เป็นผู้นำทั้งด้านจิตใจ ภูมิธรรม ภูมิปัญญา แม้เพียงท่านทำกิจวัตรอยู่ที่วัดท่านก็ได้รับการยกย่องจากสังคม เพราะชีวิตพระเป็นแบบอย่างแห่งความดีงามของสังคมไทยมาแต่โบราณกาล โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสนับสนุนให้ท่านได้เดินทางออกไปให้ความรู้แก่นักเรียนตามสถานศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้พระได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยการปลูกฝังความดีงามตามหลักพระพุทธศาสนาสู่เยาวชน จากการศึกษาสอบถามความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษาและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมเป็นดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๕

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา
ต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรม

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑๐	ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชน อย่างสร้างสรรค์	๒๑๓	๔๗.๐	๑๗๗	๓๙.๑	๕๓	๑๑.๗	๗	๑.๕	๓	๐.๗	๔.๓	๐.๘
๑๑	แสวงหาและใช้ข้อมูล ข่าวสารในการพัฒนา	๑๔๐	๓๐.๙	๒๑๓	๔๗.๐	๘๙	๑๙.๖	๘	๑.๘	๓	๐.๗	๔.๐	๐.๘
	เฉลี่ยรวม	๑๗๖.๕	๓๘.๙	๑๙๕	๔๓.๑	๗๑	๑๕.๖	๗.๕	๑.๖	๓	๐.๗	๔.๑	๐.๘

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรม ตัวชี้วัดสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด คือร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ถึงตัวชี้วัดที่จำนวนสูงสุดในระดับมาก คือ แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยตัวเลขคณิตเป็น ๔๓.๑ สรุปได้ว่าผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษามีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด

๔.๕.๒ คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สร้างสำนึกให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคมมากขึ้น คณะสงฆ์ซึ่งเคยสูญเสียบทบาทด้านการสอนไประยะหนึ่ง โครงการนี้นับเป็นการนำบทบาทเดิมของพระสงฆ์ให้กลับมาสร้างสรรค์คุณค่าต่อสังคมอีกครั้งหนึ่ง การที่พระสงฆ์ลงสู่สถานศึกษาเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในตัว ซึ่งสังคมไทยในชั้นโบราณนั้น การศึกษาเรียนรู้ที่อยู่ในวัดการให้ความคิดความรู้ก็ทำภายในวัด พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการสั่งสอน แต่เมื่อมีการดึงการศึกษาออกนอกวัดพระสงฆ์เริ่มสูญเสียบทบาทที่สำคัญไป แต่เมื่อโครงการนี้เกิดขึ้นจึงเป็นการดึงบทบาทเดิมของพระสงฆ์กลับมา มีคุณค่าและความหมายต่อสังคม และถือเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกทาง และเป็นการพัฒนาคุณภาพของพระสงฆ์

๔.๕.๓ หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตรงมีไม่กี่แห่ง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักวัฒนธรรมเป็นต้น เมื่อโครงการพระสอนศีลธรรมเกิดขึ้นทำ

ให้มีหน่วยงานรัฐทางการศึกษาที่เข้ามามีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องคือ โรงเรียนหรือสถานศึกษา
 การที่มีพระเข้าไปเสริมสร้างรายวิชาด้านศาสนา จริยธรรม ศิลธรรม ย่อมทำให้การจัดการศึกษา
 บรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษาและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในประเด็นนี้มีผลประเมินความพึง
 พอใจของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ตาม
 ตารางที่ ๔.๒๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒๐

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงใน
 สถานศึกษาต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรม

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										- X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อย ที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	ปฏิบัติกิจกรรมทาง วิชาการ พัฒนาวิชาชีพครู อยู่เสมอ	๑๑๖	๒๕.๖	๒๓๐	๕๐.๘	๘๗	๑๙.๒	๑๓	๒.๙	๓	๐.๗	๔.๐	๐.๘
๒	ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรม ต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่ เกิดแก่ผู้เรียน	๑๔๗	๓๒.๕	๒๓๒	๕๑.๒	๖๓	๑๓.๙	๘	๑.๘	๓	๐.๗	๔.๑	๐.๘
๓	มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็ม ศักยภาพ	๑๗๖	๓๘.๙	๑๙๕	๔๓.๐	๗๓	๑๖.๑	๕	๑.๑	๔	๐.๙	๔.๒	๐.๗
๔	พัฒนาแผนการสอนให้ สามารถปฏิบัติได้เกิดผล จริง	๙๒	๒๐.๓	๒๑๙	๔๘.๓	๑๑๙	๒๖.๓	๑๖	๓.๕	๕	๑.๑	๓.๘	๐.๘
๕	พัฒนาสื่อการเรียนการ สอนให้มีประสิทธิภาพ อยู่เสมอ	๗๘	๑๗.๒	๒๑๑	๔๖.๖	๑๓๗	๓๐.๒	๒๐	๔.๔	๕	๑.๑	๓.๗	๐.๘
๖	จัดกิจกรรมการเรียนการ สอนโดยเน้นผลถาวรที่ เกิดแก่ผู้เรียน	๑๓๗	๓๐.๒	๒๐๘	๔๕.๙	๙๓	๒๐.๕	๑๑	๒.๔	๔	๐.๙	๔.๐	๐.๘
๗	รายงานผลพัฒนาของ ผู้เรียนได้อย่างมีระบบ	๘๓	๑๘.๓	๑๙๘	๔๓.๗	๑๔๔	๓๑.๘	๒๐	๔.๔	๖	๑.๓	๓.๗	๐.๘
๘	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ดีแก่ผู้เรียน	๒๔๓	๕๓.๖	๑๕๑	๓๓.๓	๔๗	๑๐.๔	๙	๒.๐	๓	๐.๗	๔.๔	๐.๘
๙	ร่วมมือกับผู้อื่นใน สถานศึกษาอย่าง สร้างสรรค์	๒๑๒	๔๖.๘	๑๗๕	๓๘.๖	๕๘	๑๒.๘	๕	๑.๑	๓	๐.๗	๔.๓	๐.๘

๑๐	สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์	๑๒๕	๒๘.๕	๒๑๕	๔๗.๕	๕๕	๒๑.๐	๘	๑.๘	๔	๐.๕	๔.๐	๐.๘
รวม		๑๔๑	๓๑.๑	๒๐๓	๔๔.๘	๕๑.๖	๒๐.๒	๑๑.๕	๒.๕	๔	๐.๕	๔.๑	๐.๘

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ความพึงพอใจของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษาต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จำนวนตัวชี้วัดสูงสุดอยู่ในระดับมากที่สุด ตัวชี้วัดที่จำนวนสูงสุดในระดับมากที่สุดมี ๒ ตัวชี้วัดซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยร้อยละจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน และร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง นอกนั้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดแก่ผู้เรียน ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการ พัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน รายงานผลพัฒนาของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยร้อยละเป็น ๔๔.๘ สรุปได้ว่าผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด $\bar{x} = ๔.๑, S.D. = ๐.๘$

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต และปัจจัยด้านผลกระทบ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เกิดจากคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนวิทยาเขตสุรินทร์มองเห็นความจำเป็นภารกิจด้านนี้จึงได้อนุมัติงบประมาณ ให้คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินงานเป็นลำดับตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนการดำเนินงานงานวิจัยนี้สำเร็จ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ๖ ประการ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ปัจจัยนำเข้า ปัจจัยกระบวนการ ปัจจัยผลผลิต และปัจจัยผลกระทบ ดังนี้

๕.๑.๑ สรุปความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขต และวิธีการวิจัย

โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเริ่มเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนตั้งแต่ปี๒๕๔๘ โดยการร่วมมือหลายภาคส่วน ได้แก่ ๑) ภาคคณะสงฆ์ ๒๐ ก.ย.๔๗ ประกาศกระทรวงวัฒนธรรม มหาเถรสมาคมมีมติเห็นชอบการดำเนินงานของครูพระสอนศีลธรรม จัดตั้ง “ศูนย์ครูพระสอนศีลธรรมแห่งประเทศไทย” ที่วัดยานนาวา และเปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันส่งเสริมและเผยแพร่การพระศาสนาแห่งประเทศไทย”^{๙๔} ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๘/๒๕๕๗ วันที่ ๓๐ มี.ค.๒๕๕๗ แจกการอุดหนุนงบประมาณสนับสนุนจากกรมการศาสนา ให้ครูพระสอนศีลธรรม ประมาณ ๖๐๐ รูป โดย

^{๙๔} คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, หน้า ๓๗.

มีการจัดตั้งศูนย์ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่วัดยานนาวา⁹⁵ ๒) ภาครัฐ ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๔๘ รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณกลางอุดหนุน“โครงการเพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน กรรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทั่วประเทศ งบกลางประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘” หน่วยงานรับผิดชอบ : กรรมการศาสนา สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้รับอนุมัติงบประมาณ พ.ศ.๒๕๔๘ สนับสนุน ครูพระ จำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป ๒ ครั้ง ครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๖ เม.ย. ๔๘ งบประมาณงบกลาง อุดหนุนครูพระฯ ๔,๐๐๐ รูป ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑ พ.ย.๔๘ งบประมาณกลางพ.ศ.๒๕๔๘ เพิ่มจำนวนครูพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนอีก ๖,๐๐๐ รูป เชื่อมโยง(MOU)ระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับกระทรวงวัฒนธรรม⁹⁶ ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานสถาบันอาชีวศึกษา ๒๘ แห่ง เข้าร่วมรับดำเนินการ ซึ่งหากจะนับเป็นบุคคลและส่วน งานอื่นที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าวนี้ ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะ จังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย ผอ.เขตพื้นที่การศึกษา ผอ.วิทยาลัยอาชีวศึกษา ศึกษาานิเทศก์เขตพื้นที่การศึกษา และอาชีวะ สถานศึกษาที่รับครูพระสอนศีลธรรม ครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา ผอ.สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรรมการศาสนา

การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ โดยมีวัตถุประสงค์ ๔ ประการ คือ ๑) เพื่อ ศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านปัจจัยนำเข้า ๒) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้าน ปัจจัยกระบวนการ ๓) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านปัจจัยผลผลิต ๔) เพื่อศึกษาความ พึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ด้านปัจจัยด้านผลกระทบ ซึ่งสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังต่อไปนี้

การวิจัยนี้มีขอบเขตของการวิจัย ๑) ขอบเขตด้านประชากรมี ๒ ประเภท คือ ประชากรที่ เป็นเอกสารและประชากรที่เป็นบุคคล ๒) ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้กำหนดกรอบของเนื้อหาไว้ ๔ ด้าน ตามทฤษฎีเชิงระบบ คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิตและด้าน

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๖๐.

ปัจจัยผลกระทบ ๓) ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาวิจัยในเขตจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ๔) ขอบเขตด้านระยะเวลา กำหนดกรอบของการศึกษาระยะเวลา ๑ ปี โดยดำเนินการในปีงบประมาณ ๒๕๕๔ วิธีวิจัยได้กำหนดเป็นขั้นตอนไว้ ๗ ลำดับ คือ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างการเลือกกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ ๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ประชากรที่เป็นเอกสารและประชากรที่เป็นบุคคล ๑) ประชากรที่เป็นเอกสาร ได้แก่ วิชาการที่สนับสนุนข้อมูลที่เป็นหลักวิชาหรือทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ วิชาการที่เป็นหลักพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง คู่มือครู พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๘-๒๕๕๐ คู่มือปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนวิทยาเขตขอนแก่น คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนวิทยาเขตเชียงใหม่ คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนส่วนวิทยาเขตสุรินทร์ ๒) ประชากรที่เป็นบุคคล ได้แก่ กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรม กลุ่มผู้บริหารหรือครูในสถานศึกษา ผู้บริหารส่วนงานราชการในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวนทั้งหมด ๑,๗๖๕ รูป/คน ๒) กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนกลุ่มประชากรที่เป็นบุคคล แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั้งจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมด ๕๑๐ รูป กลุ่มนี้ได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Sampling) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๒๓๕ รูป ๒) กลุ่มผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา ทั้งจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ มีทั้งหมด ๘๔๖ คน กลุ่มนี้ได้มาโดยการสุ่มแบบง่าย จำนวน ๔๕๓ คน และ ๓) ผู้บริหารคณะสงฆ์ ผู้บริหารส่วนงานราชการจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มี ๑๓ รูป/คน กลุ่มนี้ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) จำนวน ๑๓ รูป/คน รวมกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๗๐๕ รูป/คน ๓) การสุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีสุ่มแบบง่าย โดยวิธีจับสลากจากบัญชีรายชื่อของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและบัญชีรายชื่อโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ตามขนาดของกลุ่มตัวอย่างของประชากร การสุ่มตัวอย่างนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนและกลุ่มผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา ๔) การเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีแบบเจาะจง เหตุผลใช้วิธีเลือกเพราะท่านเหล่านี้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการพระสอนศีลธรรมโดยเป็นคณะกรรมการบริหารโครงการประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งในสายงานของท่านเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับโครงการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม อีกทั้งยังเป็นผู้บริหารที่ผู้มีภูมิความรู้ ภูมิความคิดทั้งทางด้านงานการศึกษาและพระพุทธศาสนา ๕) เครื่องมือการวิจัย ในขั้นตอนนี้มี ๒ อย่างคือ ๑) การสร้างเครื่องมือ ได้แก่ บัตรบันทึกการค้นคว้า แบบสอบถาม ๒) บัตรบันทึกการค้นคว้า คือ บัตรสำหรับบันทึกเอกสารวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิสาทกิจชุมชนและหลักธรรม

พระพุทธศาสนา เช่น เรื่องที่ค้นคว้า ประเด็นสำคัญ และหนังสืออ้างอิงหรือ แหล่งข้อมูล เป็นต้น เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวิจัย (ข) แบบสอบถาม คือเอกสารที่สร้างขึ้นโดยยึดโครงสร้างวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลักเพื่อจัดเก็บข้อมูลในภาคสนาม โดยการสอบถามกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ทางวิชาการและมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน (๒) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ เมื่อสร้างเครื่องมือเสร็จแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คน ตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเที่ยงตรงตามเนื้อหา หลังจากนั้นได้นำเครื่องมือไปทดลองใช้แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขและนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามต่อไป ๖) การเก็บรวบรวมข้อมูล (๑) การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลที่เป็นเอกสารมีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย วิธีดำเนินงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยใช้แบบบันทึกการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีบันทึกข้อมูลดังนี้ (ก) ย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม (ข) บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง (ค) คัดลอกข้อความแล้วทำอัญประกาศ แหล่งข้อมูลเหล่านี้อาจเป็นทั้งเอกสารสิ่งพิมพ์ อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถสืบค้นได้ทางอินเทอร์เน็ต ผ่านทางเว็บไซต์จำนวนมาก แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นทฤษฎีครบถ้วน จากนั้นจึงวิเคราะห์สังเคราะห์ทฤษฎีเหล่านั้นเพื่อให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับความพึงพอใจ โครงการพระสอนศีลธรรม การบริหารเชิงระบบ (System Approach Administration) (๒) ข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยร่วมกับนิสิตที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์และวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ นำแบบสอบถามลงเก็บข้อมูลจากผู้ทำหน้าที่การสอนในศูนย์ประจำอำเภอ จากผู้บริหารในสถานศึกษา และจากผู้บริหารส่วนงานราชการและคณะสงฆ์โดยตรง เพื่อให้การเก็บข้อมูลภาคสนามมีประสิทธิภาพจึงแบ่งเป็นกลุ่มลงเก็บข้อมูลภาคสนามจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแล้วก็มีการประชุมจัดกลุ่มข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของข้อมูล ๗) การวิเคราะห์ข้อมูล (๑) การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเอกสาร โดยวิเคราะห์สังเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี นโยบาย วิธีดำเนินงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง องค์ความรู้เกี่ยวกับความพึงพอใจ โครงการพระสอนศีลธรรม การบริหารเชิงระบบ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต (๒) การวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมทางสถิติในการวิเคราะห์ประมวลผลความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ จากกลุ่มตัวอย่าง ๑๐๕ รูป/คน แล้ววิเคราะห์สังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๔ ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัยผลผลิต และด้านปัจจัยผลกระทบ (๓) การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) จากประกรทั้งหมด ๑๓ รูป/คน วิเคราะห์

สังเคราะห์ความพึงพอใจที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัด
สุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ในตามวัตถุประสงค์ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านปัจจัยกระบวนการ ด้านปัจจัย
ผลผลิต ซึ่งในข้อมูลด้านนี้จะเป็นปัจจัยผลกระทบ

๕.๑.๒ สรุปผลด้านปัจจัยนำเข้า

การประเมินความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านปัจจัยนำเข้ามีอยู่ทั้งหมด ๖ ตัวชี้วัด ในด้านปัจจัยนำเข้านี้ มีการประเมินความพึงพอใจ ๓ ตัวชี้วัด คือ กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม และงบประมาณสนับสนุน ส่วนอีก ๓ ตัวชี้วัด คือ กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม และการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ไม่ได้ประเมินความพึงพอใจ ทั้งนี้เพราะตัวชี้วัดเหล่านี้มีขอบเขตเนื้อหาอยู่กับคณะบริหารโครงการฯ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกลุ่มประชากรน้อย ดังนั้นจึงสามารถสรุปวิเคราะห์จากเอกสารเพียงประการเดียวก็ได้ ในหัวข้อนี้จึงสรุปได้ว่า กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน และการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงานนั้นดำเนินตามคู่มือที่กำหนดไว้ในแต่ละส่วนงาน ซึ่งส่วนมากก็ตรงกันมีเพียงบางประการซึ่งเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่แตกต่างกันและสามารถปฏิบัติตามนั้นได้ แต่ในเรื่องของกระบวนการพิจารณาโรงเรียนไม่ได้ระบุขั้นตอนปฏิบัติงานที่ชัดเจนแต่ประการใดบอกแต่เพียงว่าหากขาดคนสอนหรือเป็นที่ต้องการเพิ่มก็คัดคนให้ แต่ไม่บอกว่ากระบวนการคัดเลือกคัดอย่างไร

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัยนำเข้า ของตัวชี้วัด ๓ ตัวชี้วัดกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม และงบประมาณสนับสนุน กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม และงบประมาณสนับสนุน จากการสอบถามความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมจำนวน ๒๓๕ รูป ได้ข้อสรุปดังนี้คือ (๑) กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรมรูปพบว่าการรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ผลการประเมินมีระดับความพึงพอใจปานกลาง (๒) คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ผลการประเมินมีระดับความพึงพอใจปานกลาง (๓) งบประมาณสนับสนุน ผลการประเมินมีระดับความพึงพอใจปานกลาง แสดงให้เห็นว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมต่อปัจจัยนำเข้า มีระดับความพึงพอใจปานกลางทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือการรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมฯ คู่มือการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมฯ การเบิกจ่ายค่าตอบแทนโครงการฯ เมื่อเฉลี่ยโดยรวมสรุปได้ว่าความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยนำเข้า มีระดับความพึงพอใจปานกลาง ดังตารางที่ ๕.๑

ตารางที่ ๕.๑

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยนำเข้า

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	การรับสมัครคัดเลือกพระสอนศีลธรรมฯ	๒๖	๑๐.๕	๖๗	๒๘.๐	๘๒	๓๔.๓	๔๒	๑๗.๖	๒๑	๘.๘	๓.๑	๑.๑
๒	คู่มือการปฏิบัติงานพระสอนศีลธรรมฯ	๓๖	๑๕.๑	๗๑	๒๘.๗	๗๕	๓๑.๑	๓๒	๑๓.๔	๒๑	๘.๘	๓.๓	๑.๑
๓	การเบิกจ่ายค่าตอบแทนโครงการฯ	๓๔	๑๔.๒	๕๔	๒๒.๖	๗๕	๓๑.๔	๔๗	๑๘.๗	๒๕	๑๐.๑	๓.๑	๑.๒
	รวม	๕๖	๑๓.๔	๑๕๒	๒๖.๗	๒๓๖	๓๒.๕	๑๒๑	๑๖.๕	๗๑	๘.๕	๓.๑	๑.๑

สรุปผลกาวิจัยได้ว่า การกิจโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านปัจจัยนำเข้ามีอยู่ทั้งหมด ๖ ตัวชี้วัด ซึ่งแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ การประเมินความพึงพอใจจากแบบสอบถาม มี ๓ ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่าพระสอนศีลธรรม มีระดับความพึงพอใจปานกลาง กลุ่มที่ ๒ การประเมินจากบัตรบันทึกการค้นคว้ามี ๓ ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่า มีกระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน มีระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม และมีการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

๕.๑.๓ สรุปผลด้านปัจจัยกระบวนการ

การประเมินความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านปัจจัยกระบวนการมีอยู่ทั้งหมด ๖ ตัวชี้วัด แต่สามารถประเมินความพึงพอใจได้ ๔ ตัวชี้วัด คือ การประชาสัมพันธ์การประชาสัมพันธ์โครงการฯ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอน การจัดอบรมสัมมนา ส่วนอีก ๒ ตัวไม่สามารถประเมินความพึงพอใจได้ คือ การประชุม การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน ซึ่งเป็นเหตุผลเดียวกันกับ ๕.๒.๑ คือตัวชี้วัดเหล่านี้มีขอบเขตเนื้อหาขึ้นอยู่กับคณะบริหารโครงการฯ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกลุ่มประชากรน้อย ดังนั้นจึงสามารถสรุปวิเคราะห์จากเอกสารเพียงประการเดียวก็ได้ ในหัวข้อนี้จึงสรุปได้ว่า งานการประชุมในช่วงแรกที่รับงานมาคือในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ คณะกรรมการอำนวยการมีการประชุมน้อยครั้ง แต่พบว่ามีการประชุมพระสอนศีลธรรม

รวมทั้งจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์บ่อยครั้งเนื้อหาสาระส่วนมากเกี่ยวกับเรื่องการสอนและการแบ่งภาระงาน แต่ในช่วง ปี พ.ศ.๒๕๕๑ พบว่าไม่มีการประชุมพระสอนศีลธรรมรวมแต่มีการประชุมคณะกรรมการอำนวยการบ่อยครั้งสาระส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องการย้ายโอนและการบรรจุพระสอนฯ การวางแผนงบประมาณ งานการจัดซื้อวัสดุสำนักงาน เนื่องจากช่วงต้นทำเป็นสำนักงานชั่วคราว

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัยสำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัยกระบวนการด้านการประชาสัมพันธ์การประชาสัมพันธ์โครงการฯ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอน และการจัดอบรมสัมมนา จากการสอบถามความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมจำนวน ๒๓๕ รูป ได้ข้อสรุปดังนี้ คือ (๑) การประชาสัมพันธ์การประชาสัมพันธ์โครงการฯ ผลการประเมินมีระดับความพึงพอใจปานกลาง (๒) การประสานงานมีตัวชี้วัด ๓ ประการคือ การรับส่งเอกสาร โครงการ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ และเว็บไซต์โครงการฯ ผลการประเมินมีความพึงพอใจต่อการประสานงานอยู่ในระดับปานกลาง (๓) การจัดปฐมนิเทศการสอน ผลการประเมินมีระดับความพึงพอใจปานกลาง (๔) การจัดอบรมสัมมนา ผลการประเมินมีระดับความพึงพอใจปานกลาง แสดงให้เห็นว่าพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความพึงพอใจต่อปัจจัยกระบวนการ จำนวนสูงสุดอยู่ในระดับปานกลางทุกตัวชี้วัด ซึ่งเรียงอันดับค่าเฉลี่ยเลขคณิตจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ เว็บไซต์โครงการฯ การประชาสัมพันธ์โครงการ การรับส่งเอกสาร โครงการ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการ การจัดสัมมนาพระสอนศีลธรรม การจัดปฐมนิเทศการสอน เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมสรุปได้ว่าพระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อปัจจัยกระบวนการอยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ ๕.๒

ตารางที่ ๕.๒

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของพระประจำศูนย์ประสานงานและพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อปัจจัยกระบวนการ

ข้อ ที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	การประชาสัมพันธ์	๓๖	๑๕.๑	๕๘	๒๔.๓	๕๔	๒๓.๓	๓๑	๑๓.๐	๒๐	๘.๕	๓.๒	๑.๑
๒	การประสานงาน	๓๘	๑๕.๕	๖๘.๓	๒๘.๖	๘๖.๓	๓๖.๑	๓๑.๖	๑๓.๒	๑๔.๖	๖.๑	๓.๖	๑.๐
๓	การจัดปฐมนิเทศ การสอน	๓๕	๑๔.๖	๖๕	๒๗.๒	๘๑	๓๓.๕	๔๓	๑๘.๐	๑๕	๖.๓	๓.๓	๑.๑

๔	การจัดสัมมนา	๔๐	๑๖.๗	๖๕	๒๗.๒	๘๑	๓๓.๕	๔๑	๑๗.๒	๑๒	๕.๐	๓.๓	๑.๑
	รวม	๓๗.๒	๑๕.๗	๖๔	๒๖.๘	๘๕.๕	๓๕.๘	๓๖.๖	๑๕.๓	๑๕.๔	๖.๔	๓.๓	๑.๑

สรุปผลกาวิจัยได้ว่า การกิจโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านปัจจัยกระบวนการมีอยู่ทั้งหมด ๖ ตัวชี้วัดซึ่งแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ การประเมินความพึงพอใจจากแบบสอบถาม มี ๔ ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่าพระสอนศีลธรรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มที่ ๒ การประเมินจากบัตรบันทึกการค้นคว้า มี ๒ ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่า มีการประชุม และมีการจัดซื้อวัสดุสำนักงาน

๕.๑.๔ สรุปผล ด้านปัจจัยผลิต

การประเมินความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านปัจจัยผลิตมีอยู่ทั้งหมด ๔ ตัวชี้วัด แต่สามารถประเมินความพึงพอใจได้ ๑ ตัวชี้วัด คือ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ส่วนอีก ๓ ตัวชี้วัด คือ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ ทั้งนี้เพราะตัวชี้วัดเหล่านี้มีขอบเขตเนื้อหาอยู่กับคณะบริหารโครงการฯ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกลุ่มประชากรน้อย ดังนั้นจึงสามารถสรุปวิเคราะห์จากเอกสารเพียงประการเดียวก็ได้ ในหัวข้อนี้จึงสรุปได้ว่า โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนของวิทยาเขตสุรินทร์ ดำเนินการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๔๒๘ รูปต่อโรงเรียน ๓๘๕ แห่ง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน ๔๘๒ รูป ต่อโรงเรียน จำนวน ๔๖๑ แห่ง มีการ ด้านการพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพได้มีการจัดประชุมอบรมสัมมนา ๔ ครั้ง ในช่วงเริ่มต้น แต่ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ กิจกรรมด้านนี้ขาดช่วงไป และดำเนินการจัดตั้งศูนย์ประสานงานระดับอำเภอตั้งแต่ช่วงระยะเริ่มต้น

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัยสำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัยผลิต จากการสอบถามความพึงพอใจของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงที่อยู่ตามสถานศึกษา จำนวน ๔๕๓ คน ได้ข้อสรุปดังนี้ คือ (๑) นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม และความประหยัด ผลการประเมินผู้บริหารครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษามีความพึงพอใจต่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากโน้มไปในด้านมากที่สุด ดังตารางที่ ๕.๓

ตารางที่ ๕.๓

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษา
ต่อปัจจัยผลผลิต

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										— X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	ความมีวินัย	๑๕๕	๓๕.๑	๒๑๕	๔๗.๕	๖๘	๑๕.๐	๑๑	๒.๔	๐	๐	๔.๐	๐.๘
๒	ความรับผิดชอบ	๑๕๓	๓๓.๘	๒๑๕	๔๗.๓	๗๒	๑๕.๕	๘	๑.๘	๑	๐.๑	๔.๒	๐.๗
๓	ปฏิบัติตามระเบียบ	๑๖๐	๓๕.๓	๒๑๓	๔๗.๐	๗๓	๑๖.๑	๗	๑.๕	๐	๐	๔.๒	๐.๗
๔	ปฏิบัติตามหลักกรรม เบื้องต้นของศาสนา	๑๘๖	๔๑.๑	๒๐๕	๔๖.๑	๕๒	๑๑.๕	๖	๑.๓	๐	๐	๔.๓	๐.๗
๕	ความซื่อสัตย์สุจริต	๒๑๕	๔๗.๓	๑๘๐	๓๙.๗	๕๑	๑๑.๓	๓	๐.๗	๐	๐	๔.๔	๐.๗
๖	ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ เสียสละเพื่อส่วนรวม	๑๕๕	๓๕.๑	๑๕๑	๓๒.๒	๕๕	๑๓.๐	๔	๐.๙	๐	๐	๔.๓	๐.๗
๗	ความประหยัด	๑๕๖	๓๔.๔	๑๕๖	๓๓.๓	๕๑	๑๑.๑	๕	๑.๑	๐	๐	๔.๑	๐.๗
	เฉลี่ยรวม		๓๘.๘		๔๔.๘		๑๔.๖		๑.๖		๐.๑	๔.๒	๐.๗

สรุปผลกาวิจัยได้ว่า ภารกิจโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านปัจจัยผลผลิตมีอยู่ทั้งหมด ๔ ตัวชี้วัด ซึ่งแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ การประเมินความพึงพอใจจากแบบสอบถาม มี ๑ ตัวชี้วัด ผลการประเมินผู้บริหารและครูพี่เลี้ยงในสถานศึกษามีระดับมากโน้มไปในด้านมากที่สุด กลุ่มที่ ๒ การประเมินจากบัตรบันทึกการค้นคว้า มี ๓ ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่า จำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเพียงพอ มีการพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ และได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอทุกอำเภอ

๕.๑.๕ สรุปผลด้านปัจจัยผลกระทบ

การประเมินความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านปัจจัยผลกระทบมีอยู่ทั้งหมด ๓ ตัวชี้วัด แต่สามารถประเมินความพึงพอใจได้ ๒ ตัวชี้วัด คือ ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ส่วนอีก ๑ ตัวชี้วัด คือ คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่ไม่ได้ประเมิน ทั้งนี้เพราะตัวชี้วัดนี้มีขอบเขตเนืองงานอยู่กับคณะบริหารโครงการฯ มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับกลุ่มประชากรน้อย ดังนั้นจึง

สามารถสรุปวิเคราะห์จากเอกสารเพียงประการเดียวก็ได้ ในหัวข้อนี้จึงสรุปได้ว่า ในด้านปริมาณ คณะสงฆ์ภาค ๑๑ ได้พระจำนวน ๘๑๐ รูป ไปสอนในโรงเรียน ๘๔๖ แห่ง ในเขตพื้นที่ ๒ จังหวัด คือจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ในด้านคุณภาพพระสงฆ์เหล่านี้ได้รับการดูแลพัฒนาคุณภาพ ด้านการสอนและการเผยแพร่จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

สำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัยสำหรับการประเมินความพึงพอใจของปัจจัย ผลกระทบ จากการสอบถามความพึงพอใจของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงที่อยู่ตามสถานศึกษา จำนวน ๔๕๓ คน ได้ข้อสรุปดังนี้ คือ (๑) ตัวชี้วัดด้าน ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ด้านการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมากโน้มไปในด้านมากที่สุด (๒) ตัวชี้วัดด้าน หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จำแนกได้ ๒ รายด้าน คือ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ผู้เรียน และร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ ผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับมากโน้มไปในด้านมากที่สุด ดังตารางที่ ๕.๔

ตารางที่ ๕.๔

จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของของผู้บริหารและครูที่เลี้ยงใน สถานศึกษาต่อปัจจัยผลกระทบ

ข้อที่	ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ										- X	S.D.
		มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด			
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
๑	ปฏิบัติกิจกรรมทาง วิชาการ พัฒนาวิชาชีพครู อยู่เสมอ	๑๑๖	๒๕.๖	๒๓๐	๕๐.๘	๘๗	๑๙.๒	๑๓	๒.๙	๓	๐.๗	๔.๐	๐.๘
๒	ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรม ต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่ เกิดแก่ผู้เรียน	๑๔๗	๓๒.๕	๒๓๒	๕๑.๒	๖๓	๑๓.๙	๘	๑.๘	๓	๐.๗	๔.๑	๐.๘
๓	มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็ม ศักยภาพ	๑๗๖	๓๘.๙	๑๙๕	๔๓.๐	๗๓	๑๖.๑	๕	๑.๑	๔	๐.๙	๔.๒	๐.๗
๔	พัฒนาแผนการสอนให้ สามารถปฏิบัติได้เกิดผล จริง	๙๒	๒๐.๓	๒๑๙	๔๘.๓	๑๑๙	๒๖.๓	๑๖	๓.๕	๕	๑.๑	๓.๘	๐.๘

๕	พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ	๓๘	๑๗.๒	๒๑๑	๔๖.๖	๑๓๗	๓๐.๒	๒๐	๔.๔	๕	๑.๑	๓.๗	๐.๘
๖	จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผลถาวรที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน	๑๓๗	๓๐.๒	๒๐๘	๔๕.๕	๕๓	๒๐.๕	๑๑	๒.๔	๔	๐.๕	๔.๐	๐.๘
๗	รายงานผลพัฒนาของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ	๘๓	๑๘.๓	๑๕๘	๔๓.๗	๑๔๔	๓๑.๘	๒๐	๔.๔	๖	๑.๓	๓.๗	๐.๘
๘	ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน	๒๔๓	๕๓.๖	๑๕๑	๓๓.๓	๔๗	๑๐.๔	๕	๒.๐	๓	๐.๗	๔.๔	๐.๘
๙	ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์	๒๑๒	๔๖.๘	๑๗๕	๓๘.๖	๕๘	๑๒.๘	๕	๑.๑	๓	๐.๗	๔.๓	๐.๘
๑๐	สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์	๑๒๕	๒๘.๕	๒๑๕	๔๗.๕	๕๕	๒๑.๐	๘	๑.๘	๔	๐.๕	๔.๐	๐.๘
รวม		๑๔๑	๓๑.๑	๒๐๓	๔๔.๘	๕๑.๖	๒๐.๒	๑๑.๕	๒.๕	๔	๐.๕	๔.๑	๐.๘

สรุปผลกาวิจัยได้ว่า การกิจโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านปัจจัยผลกระทบมีอยู่ทั้งหมด ๓ ตัวชี้วัด ซึ่งแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มที่ ๑ การประเมินความพึงพอใจจากแบบสอบถาม มี ๒ ตัวชี้วัด ผลการประเมินพบว่าผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากโน้มไปในด้านมากที่สุด กลุ่มที่ ๒ การประเมินจากบัตรบันทึกการค้นคว้า มี ๑ ตัวชี้วัด ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่

๕.๒ อภิปรายผล

ข้ออภิปรายผลประการแรกคือ กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างมีความน่าเชื่อถือเพียงใดเริ่มจาก (๑) ประชากรที่เป็นเอกสาร ซึ่งอาศัยฐานแนวคิดของนักคิดตะวันตก ๒ ท่านคือของ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) ผู้นำกลุ่มมนุษยนิยม กับซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) ผู้นำกลุ่มจิตวิเคราะห์ และแนวคิดของปราชญ์พุทธศาสนาชาวไทย ๒ รูป คือพุทธทาสภิกขุแลพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) เป็นหลักในการเป็นพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ นอกจากนี้อาศัยเอกสารหลักฐานจากพระไตรปิฎก งานวิจัยและงานวิชาการต่างๆ เพื่อสืบค้นคำตอบเกี่ยวกับการศึกษาในพระพุทธศาสนาอันยืนยันถึงบทบาทดั้งเดิมของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้ ความคิดมาตั้งแต่เริ่มต้นพระพุทธศาสนาและชาวพุทธก็ยกเชิดชูพระพุทเจ้าว่าเป็นบรมครู ประการ

สุดท้ายอาศัยเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนในประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนยังไม่มากนัก

อภิปรายผลด้านปัจจัยนำเข้า ปัจจัยนำเข้ามีตัวชี้วัด ๖ ตัวชี้วัด คือ กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน กระบวนการเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม งบประมาณสนับสนุนโครงการ การตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน ประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายในหัวข้อนี้ ดังนี้ กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน หลังจากที่สำนักวัฒนธรรมโองานมาให้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้นมา โรงเรียนที่สังกัดในโครงการฯ ก็ให้คงอยู่ตามเพียงแต่ทางโครงการฯ ส่งพระสงฆ์ไปปฏิบัติหน้าที่สอนเป็นปรกติ ที่น่าสนใจในประเด็นนี้คือ ในการพิจารณาสรรหาคัดเลือกใช้รูปแบบเดิมหรือสร้างขั้นตอนขึ้นมาใหม่ ในคู่มือไม่ได้ระบุชัดเจนแต่เพียงว่าหากขาดคนสอนหรือเป็นที่ต้องการเพิ่มก็คัดคนให้ ไม่ได้อธิบายหรือกำหนดขั้นตอนในการคัดเลือกโรงเรียนแต่ประการใด ซึ่งต่างกับกระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม ที่มีการกำหนดคุณสมบัติและขั้นตอนในการรับเข้าสอน แต่ผลการประเมินความพึงพอใจข้อนี้ก็ได้เพียงระดับปานกลางเท่านั้น คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรมก็เป็นประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ส่วนงานมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกส่วนงานตรงกันและชื่นชมสำหรับส่วนงานที่ริเริ่มต้น การถ่ายสำเนาคู่มือต่อกันมามองในแง่ของความเป็นเอกภาพก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีอย่างหนึ่ง แต่สิ่งที่ไม่ดีในลักษณะดังกล่าวนี้ก็คือ ผู้ที่ดำเนินการตามหลัง น่าจะศึกษาให้เข้าใจปรับเปลี่ยน ทำให้ละเอียดรัดกุมยิ่งขึ้น อะไรที่ยังไม่ชัดเจนก็น่าจะทำให้ชัดเจนมากขึ้น แต่เท่าที่สืบค้นข้อมูลได้ทำได้เพียงลอกต่อกันแล้วเปลี่ยนแต่ชื่อสถาบันเท่านั้น จริงๆ แล้วเรื่องการจัดทำคู่มือปฏิบัติ น่าจะออกจากหน่วยงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(ส่วนกลาง)เป็นหลัก เพราะเป็นศูนย์กลางทั้งเรื่องงบประมาณ คน ผู้รู้ และข้อมูลต่างๆ ทั้งนี้เพื่อความเป็นเอกภาพและการกำกับดูแล ซึ่งก็จะรวมไปถึงการออกระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรมด้วย การประเมินผลความพึงพอใจด้านนี้ได้เพียงระดับปานกลาง มีข้ออภิปรายเพิ่มเติมในประเด็นการบริหารและบทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมในด้านการสอน ก็คือจากความพยายามนำรูปแบบใหม่เข้ามาใช้ในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำหรืออื่นๆ แต่ก็ยังไม่เกิดมรรคผลเท่าที่ควร โรงเรียนตัวอย่างก็เป็นเพียงตัวอย่างไม่สามารถทำให้โรงเรียนอื่นที่ต่างไปจะพัฒนาให้เป็นตามโรงเรียนตัวอย่างได้ การดำเนินการของโรงเรียนรูปแบบเดิมก็ยังพอเดินหน้าได้ แม้จะมีปัญหาเล็กๆ ที่แก้ไขไม่ได้อยู่หลายประการ แต่เมื่อการแก้ไขปัญหานั้นไม่ง่ายเหมือนพลิกฝ่ามือก็ต้องเป็นอยู่เช่นนี้ต่อไปจนกว่าจะเปลี่ยนถ่ายไปสู่สิ่งใหม่ตามเงื่อนไขปัจจัยของมัน การให้พระเข้าไปสอนในโรงเรียนไม่ใช่สิ่งใหม่ เดิมพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่นี้มาแต่ต้นดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น แต่เมื่อ

แยกโรงเรียนออกจากวัด คัดพระสงฆ์ออกจากวงการศึกษาชาติ นานเข้าจึงดูเหมือนว่าพระสงฆ์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอะไรกับการศึกษา พระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถปรารถนาจะไปช่วยสอนในโรงเรียนต้องไปติดต่อขอสอนบางโรงเรียนก็ให้สอนแต่บางโรงเรียนก็ไม่ได้...พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคิดอย่างไร... ในอดีตเมื่อสิบยี่สิบปีก่อนหลัง พระสงฆ์ที่เรียนใน มจร บางรูปมักไปขอบรรยายตามสถานศึกษา(โรงเรียน) ที่ใกล้วัด เพื่อฝึกปรือตนเองและช่วยสังคม หากผู้บริหารโรงเรียนอนุญาตก็ได้สอน เขาไม่อนุญาตก็ไม่ได้สอน ซึ่งการไปสอนก็ไม่ได้คิดค่าจ้างหรือค่าใช้จ่ายใดๆ เพียงแค่เขาให้ไปสอนก็ดีแล้ว ผู้ที่จะทำหน้าที่นี้ได้ต้องมีความพร้อมมีความมั่นใจตนเองสูงเพราะอาสาไปทำ ทำดีก็เสมอตัวทำไม่ดีเสียชื่อวัดเปลวๆ เสียชื่อสถาบันการศึกษาฟุ้งสถาบันสงฆ์ไปด้วย การเข้าไปสอนในยุคนี้จึงถือว่าไปด้วยใจหรือจิตอาสาโดยไม่คิดผลตอบแทนใดๆ นอกจากพัฒนาตนเองและสังคมดังที่กล่าวมา

ประการต่อมาเรื่องงบประมาณ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๓ วิทยาเขตสุรินทร์ได้รับงบประมาณสนับสนุน จำนวน ๒๓,๔๕๒,๑๐๐ บาท ซึ่งกำหนดค่าใช้จ่ายเป็น ๒ หมวดใหญ่ คือ ๑) ค่าตอบแทน ใช้สอย วัสดุ จำนวน ๒๒,๘๔๖,๐๐๐ บาท ๒) ค่าดำเนินงาน จำนวน ๖๔๖,๑๐๐ บาท เฉพาะหมวดที่ ๑ ค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรม จำนวน ๑๖,๕๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกที่โดยทั่วไปมักพบว่าปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ แต่งานนี้ดูเหมือนงบประมาณจะมากไปจนทำให้บริหารจัดการไม่ถูก ยกตัวอย่างเพียงแค่การเบิกจ่ายก็เป็นปัญหาใหญ่สำหรับส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ เพราะเป็นประเด็นถูกต้องว่ามากที่สุด หรือมันอาจเป็นเพราะช่วงเปลี่ยนถ่ายงานใหม่เพราะเดิมนั้นพระสอนศีลธรรมท่านก็ทำหน้าที่สอนไปโดยไม่ต้องรายงานผลการปฏิบัติงานสิ้นเดือนก็เบิกนิตยภัตร แต่พอมหาวิทยาลัยฯมีการควบคุมให้มีการรายงานผลปัญหาที่เกิดขึ้นเพราะบางรูปรายงานบ้างไม่รายงานบ้าง หรือบางทีก็เกิดจากกระบวนการดำเนินงานของส่วนงานเองที่ทำงานล่าช้า พระสงฆ์ท่านส่งงานตามเวลาแต่ส่วนงานไม่ได้ดำเนินการให้ท่านก็อาจมี ปัญหาเหล่านี้จะแก้ไขอย่างไร ปล่อยให้ไปสักระยะปัญหานี้จะหมดไหม เสนอแนะดังนี้ว่าหากปัญหามาจากพระสอนเองยังไม่เข้าใจไม่ปฏิบัติตามปล่อยให้ไปสักระยะเมื่อท่านเข้าใจระบบปฏิบัติถูกต้องปัญหาก็หมด แต่หากปัญหาเกิดจากหน่วยงานล่าช้าต้องหาวิธีแก้ไข หากว่าอัตรากำลังที่ปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายธุรการหรือฝ่ายการเงินมีจำนวนไม่เพียงพอต้องเพิ่มหรือหากปัญหาเป็นปัญหาที่ตัวคนก็จัดการแก้ไขตรงจุดนั้นสามารถจัดการปัญหาได้

กิจกรรมหรืองานหลักๆ ของโครงการฯ นอกเหนือจากค่าตอบแทนพระสอนศีลธรรม ๘ งาน คือ งานติดต่อประสานงาน งานประชุม งานสัมมนา งานนิเทศ งานฝึกอบรม งานวิจัย งานแข่งขันทักษะวิชาการทาง งานจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ ถ้าหากบริหารจัดการงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดคุณค่ามหาศาล โดยคิดจากหลักตรรกะง่ายๆ คือเงินเยอะสร้างงานได้เยอะแต่

เท่าที่สังเกตคือ ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการช่วงต้น ไม่ได้วิเคราะห์งานเป็นตัวตั้งหรือใส่ใจงานเพียง ไม่ก็อย่าง จึงพบว่าในจำนวนงาน ๘ ประการ วิทยาเขตสุรินทร์ดำเนินการได้ประมาณ ๔-๕ งาน คือ งานสอนของพระ งานประสานงาน งานฝึกอบรม สัมมนา งานประชุม งานจัดซื้อวัสดุ งานเหล่านี้ บางประการทุ่มเทงบประมาณ โดยปราศจากการพิจารณาจุดคุ้มทุน ส่วนงานนิเทศติดตามผลงานวิจัยหรือโครงการอื่น เช่น โครงการแข่งขันทักษะวิชาการ เป็นต้น ไม่ได้ดำเนินการ ดังนั้นจึง ปรากฏผลว่าเงินเหลือพอกหางหมูขึ้นทุกปี ซึ่งสะท้อนการบริหารงบประมาณที่ขาดประสิทธิภาพ ผลการประเมินความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการเบิกจ่ายค่าตอบแทน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง

ประเด็นสุดท้ายของปัจจัยนำเข้า คือ การตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการ ดำเนินงาน จากแผนผังที่ ๔.๑ และ ๔.๒ มีประเด็นที่น่าสนใจในการค้นพบคือ ข้อแตกต่างของ โครงสร้างการบริหารคือ โครงสร้างที่ ๔.๑ มีขั้นตอน ๓ ชั้น คือ ๑) คณะกรรมการอำนวยการ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(ส่วนกลาง) ๒) คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอน ศีลธรรมในโรงเรียน(ส่วนวิทยาเขต) และ๓) คณะกรรมการศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนจังหวัด ส่วนโครงสร้างที่ ๔.๒ เพิ่มเป็น ๔ ชั้น คือ ๒ ชั้นแรกตรงกับแผนผัง ๔.๑ ใน ขั้นตอนที่ ๑ เป็นศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิทยาเขตสุรินทร์ และขั้นตอนที่ ๔ เป็นศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์/บุรีรัมย์ เมื่อพิจารณาตาม โครงสร้างจะพบว่า โครงสร้างที่ ๔.๑ ในขั้นตอนที่ ๓ บริหารในรูปแบบคณะกรรมการและส่งตรง ไปยังคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน(ส่วนวิทยาเขต) แต่ ใน โครงสร้างที่ ๔.๒ ได้เพิ่มศูนย์ปฏิบัติการฯ เข้ามาเป็นขั้นตอนที่ ๓ ส่วนขั้นตอนที่ ๔ ซึ่งสาระตรงกับขั้นตอนที่ ๓ ในแผนผัง ๔.๑ เป็นการจัดการในรูปแบบศูนย์ประสานงาน ซึ่งขึ้นตรงต่อศูนย์ ปฏิบัติการฯ ประเด็นที่สนใจคือเพราะเหตุใดโครงสร้างบริหารจึงต่างกัน เมื่อต่างกันแล้วผลลัพธ์จะ ต่างกันหรือไม่ แต่ที่แน่แน่คือ โครงสร้างการบริหารโครงการฯของวิทยาเขตสุรินทร์มีลักษณะรวม ศูนย์ในระดับล่างสุด มีคณะกรรมการอำนวยการเพียงคณะเดียวบริหารจัดการ ควบคุมดูแล ส่วน วิทยาเขตอื่นมีสองคณะกรรมการคือคณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการศูนย์ ซึ่งรูปแบบ ดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลต่อลักษณะการทำงานคือ การรวมศูนย์อยู่ที่ศูนย์ประสานงาน โดยบุคคล ดำเนินการย่อมทำให้เกิดการคล่องตัวกว่า ส่วนการดำเนินงานในรูปคณะกรรมการย่อมทำให้มีการ กระจายงาน กระจายอำนาจ กระจายความรับผิดชอบได้ดีกว่า แต่อาจไม่มีความคล่องตัวเท่ากับ ดังนั้นข้อสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่าดำเนินในรูปคณะกรรมการหรือดำเนินการ โดยบุคคลดีกว่ากัน แต่อยู่ ที่ว่ารูปแบบใดจะเหมาะสมเจาะกับสถานการณ์มากกว่า แต่ถ้าหน่วยงานใดต้องการให้หลายฝ่ายรับรู้

เรียนรู้ ร่วมรับผิดชอบด้วยกันในกิจกรรมนั้นๆ ในรูปแบบกรรมการจะเกิดคุณค่ากว่าแม้ว่างานนั้น จะดูต่ำช้า

มีข้ออภิปรายเพิ่มเติมในประเด็นการบริหารและบทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมในด้านการ สอน ก็คือจากความพยายามนำรูปแบบใหม่เข้ามาใช้ใน โรงเรียนไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนคุณธรรมชั้นนำหรืออื่นๆ แต่ก็ยังไม่เกิดมรรคผลเท่าที่ควร โรงเรียนตัวอย่างก็เป็นเพียง ตัวอย่างไม่สามารถทำให้โรงเรียนอื่นที่ต่างไปจะพัฒนาให้เป็นตามโรงเรียนตัวอย่างได้ การ ดำเนินการของโรงเรียนรูปแบบเดิมก็ยังพอเดินหน้าได้ แม้จะมีปัญหาเล็กๆ ที่แก้ไขไม่ได้อยู่หลาย ประการ แต่เมื่อการแก้ไขปัญหานั้นไม่ง่ายเหมือนพลิกฝ่ามือก็ต้องเป็นอยู่เช่นนี้ต่อไปจนกว่าจะ เปลี่ยนถ่ายไปสู่สิ่งใหม่ตามเงื่อนไขปัจจัยของมัน การให้พระเข้าไปสอนใน โรงเรียนไม่ใช่สิ่งใหม่ เดิมพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่นี้มาแต่ต้นดั่งที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น แต่เมื่อแยกโรงเรียนออกจากวัด ดัด พระสงฆ์ออกจากวงจรการศึกษาชาติ นานเข้าจึงดูเหมือนว่าพระสงฆ์ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การศึกษา พระภิกษุสงฆ์ที่มีความสามารถปรารถนาจะไปช่วยสอนใน โรงเรียนต้องไปติดต่อขอ สอนบางโรงเรียนก็ให้สอนแต่บางโรงเรียนก็ไม่ได้...พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนคิดอย่างไร... ในอดีตเมื่อสิบยี่สิบปีก่อนหลัง พระสงฆ์ที่เรียนใน มจร บางรูปมักไปขอบรรยายตามสถานศึกษา (โรงเรียน) ที่ใกล้วัด เพื่อฝึกปรือตนเองและช่วยสังคม หากผู้บริหาร โรงเรียนอนุญาตก็ได้สอน เขา ไม่อนุญาตก็ไม่ได้สอน ซึ่งการไปสอนก็ไม่ได้คิดค่าจ้างหรือค่าใช้จ่ายใดๆ เพียงแค่เขาให้ไปสอนก็ดี แล้ว ผู้ที่จะทำเช่นนี้ได้ต้องมีความพร้อมมีความมั่นใจตนเองสูงเพราะอาสาไปทำ ทำดีก็เสมอตัวทำ ไม่ดีเสียชื่อวัดผลอะไร เสียชื่อสถาบันการศึกษาพ่วงสถาบันสงฆ์ไปด้วย การเข้าไปสอนในยุคนั้นจึง ถือว่าไปด้วยใจหรือจิตอาสาโดยไม่คิดผลตอบแทนใดๆ นอกจากพัฒนาตนเองและสังคมดังที่กล่าว มา

อภิปรายผลด้านปัจจัยกระบวนการ ในปัจจัยกระบวนการมีตัวชี้วัดอยู่ ๕ ประการ คือ การ ประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน ประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายในหัวข้อนี้ ดังนี้ ๑) การประชาสัมพันธ์ ทางคณะกรรมการบริหาร โครงการฯยังไม่ได้ให้ความสนใจกับงานนี้เท่าใดนัก อีกทั้งงานนี้ก็ไม่ได้ ระบุเป็นภารกิจหลักของ โครงการ จากการสอบถามความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมพบว่างาน ด้านนี้ได้ระดับความพึงพอใจปานกลาง ๒) การประสานงาน งานนี้มีตัวชี้วัดหลายด้าน คือเว็บไซต์ โครงการฯ การรับส่งเอกสาร โครงการฯ และการให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการฯ เมื่อ พิจารณาโดยภาพรวมพบว่ามีค่าเฉลี่ยตัวเลขคณิตเป็น ๓๖.๑ สรุปได้ว่าพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียนมีความพึงพอใจต่อการประสานงานอยู่ในระดับปานกลาง ภารกิจนี้ถือเป็นภาระงานสำคัญ ของโครงการ เพราะพระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่สอนตามโรงเรียนต่างๆ ต้องรายงานผลการปฏิบัติ

หน้าที่มายังศูนย์ประสานงานอยู่ตลอด เพื่อว่าทางส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์จะได้เบิกจ่ายค่าตอบแทนในแต่ละเดือนได้ ดังนั้นหากการประสานงานไม่เรียบร้อยเกิดปัญหา ก็จะส่งผลกระทบต่อการทำงานเบิกจ่ายไปด้วย อีกทั้งศูนย์ประสานงานต้องแจ้งข่าวสารประชาสัมพันธ์ความเคลื่อนไหวของโครงการเป็นระยะ การดำเนินงานด้านนี้จึงพบว่ายังมีปัญหาการเบิกจ่ายอยู่มากซึ่งสะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาการประสานงาน ๓) การจัดปฐมนิเทศการสอน งานนี้เป็นงานหลักแต่ทำไม่ต่อเนื่อง พบว่ามีการปฐมนิเทศการสอนปีแรกเท่านั้น ความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดปฐมนิเทศการสอนโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง ๔) การประชุม ในส่วนของจังหวัดสุรินทร์มีอยู่คณะกรรมการเดียวคือ คณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรม(ส่วนวิทยาเขตสุรินทร์) โดยมีรองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์เป็นประธาน มีคณะกรรมการจากตัวแทนส่วนงานราชการระดับจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และมีผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์และบุคลากรของวิทยาเขตสุรินทร์เป็นฝ่ายเลขานุการ นอกจากนี้ก็มีศูนย์ปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน วิทยาเขตสุรินทร์ ตั้งเป็นศูนย์ประสานงานอยู่ในวิทยาเขตสุรินทร์ ทำหน้าที่เชื่อมประสานกับศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์ และศูนย์ประสานงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๓ คณะกรรมการดังกล่าวได้มีการประชุมจำนวนไม่บ่อยนัก ซึ่งการประชุมส่วนมากมีเนื้อหาสาระเน้นหนักไปในการพิจารณาการบรรจุพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอัตราใหม่แทนอัตราเก่าที่ลาออกและไม่ได้ปฏิบัติการสอนเป็นหลัก การวางแผนงาน ไม่สู้จะมีการริเริ่มโครงการใหม่ๆ เท่าใดนัก มีจัดทำโครงการเพิ่มขึ้น โครงการเดียวตั้งแต่ดำเนินการมาคือโครงการแข่งขันทักษะทางวิชาการ โดยมอบหมายให้ทางจังหวัดช่วยดำเนินการในวันเข้าพรรษา ๕) การจัดอบรมสัมมนา ในช่วงต้นของการรับถ่ายโอนงาน โครงการพบว่ามีการจัดอบรมสัมมนาให้กับพระสอนอย่างคึกคัก แต่ระยะหลังๆ เพลาลงไป ทั้งทั้งงบประมาณก็ยังมีเพียงพอ ผลการประเมินความพึงพอใจของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการจัดอบรมสัมมนาของ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มีระดับความพึงพอใจปานกลาง ๖) การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน งานด้านนี้มีรูปแบบในการพิจารณาอย่างเป็นระบบ แต่การจัดส่วนงานกองเลขหรือศูนย์ประสานงานยังขาดความชัดเจน จึงทำให้การจัดซื้อจัดจ้าง ในปีงบประมาณ ๒๕๕๑-๒๕๕๓ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ได้มีการอนุมัติงบประมาณให้จัดซื้อวัสดุเข้าสู่ศูนย์ประสานงาน ๒ รายการคือ เครื่องถ่ายเอกสารและเครื่องคอมพิวเตอร์โน้ตบุค

ในปัจจุบันกระบวนการนี้มีการประเมินความพึงพอใจ ๖ รายการคือ เว็บไซต์โครงการฯ การประชาสัมพันธ์โครงการ การรับส่งเอกสารโครงการ การให้บริการของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการ การจัดสัมมนาพระสอนศีลธรรม การจัดปฐมนิเทศการสอน เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า

ค่าเฉลี่ยตัวเลขคณิตเป็น ๓๕.๕ สรุปได้ว่าพระสอนศีลธรรมมีความพึงพอใจต่อบัณฑิตจบการ
อยู่ในระดับปานกลาง และมี ๒ รายการที่ทางโครงยังไม่ได้นำดำเนินการใน ๓ ปีงบประมาณที่ผ่านมา
คือ การนิเทศติดตามประเมินผล และการวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน ดังนั้นจึงไม่อาจ
นำมาประเมินความพึงพอใจได้ แต่ก็วิเคราะห์ได้ว่าภารกิจทั้งสองรายการถือเป็นสิ่งสำคัญและ
จำเป็นต่อพัฒนาการของโครงการพระสอนศีลธรรม ดังนั้นทางมหาวิทยาลัยอาจต้องให้ความสำคัญ
ต่อกิจกรรมดังกล่าว และในบัจจยักระบวนการณ์นี้อาจมองถึงอัตรากำลังบุคลากรที่จะเข้ามาช่วย
ทำงาน ในปัจจุบันมีเพียงหนึ่งอัตรา ยังถือว่าจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับภาระงานที่มีอยู่ หากจะสร้าง
งานเพิ่มขึ้นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจำเป็นต้องเพิ่มจำนวนคนเข้ามาปฏิบัติกร และกอง
เลขานุการต้องทำงานจริงจัง ติดตามกำกับดูแลให้เกิดมรรคผลอย่างแท้จริง ผลการวิเคราะห์บัจจยั
กระบวนการณ์ทั้งที่มีการประเมินและไม่ได้ประเมิน สะท้อนให้เห็นว่างานด้านบัจจยักระบวนการณ์
ควรมีการแก้ไขพัฒนาให้ดีขึ้นมีเช่นนั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคต่อพัฒนาการโครงการพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียนในอนาคตได้ อีกประการหนึ่งในบัจจยันี้ที่น่าสนใจคืองานปฐมนิเทศการ
สอน งานจัดอบรมสัมมนา งานนิเทศติดตามประเมินผล ซึ่งงานด้านนี้คณะครุศาสตร์ของ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ควรเข้ามามีบทบาทในการ
ดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นแต่ปรากฏว่าคณะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานการเรียนการ
สอนไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องหรือรับผิดชอบร่วมด้วยเลย น่าจะมีความร่วมมือกันให้ดีกว่าที่เป็นอยู่ใน
ส่วนงานเดียวกัน

อภิปรายผลอภิปรายผลด้านบัจจยัผลผลิต ในบัจจยัผลผลิตมีตัวชี้วัดอยู่ ๔ ประการ คือ
จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรม
ให้มีคุณภาพ ได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ มีการประเมินความพึงพอใจหนึ่งตัวชี้วัด
คือประเมินว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งตัวชี้วัดนี้จำแนกออกเป็นด้านต่างๆ คือ ความมี
วินัย ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ความเมตตา
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม และความประหยัดมากน้อยเพียงใด สรุปผลประเมินความ
พึงพอใจได้ว่า ผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียนด้านทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากโน้มไปในด้าน
มากที่สุด มันเป็นเรื่องที่น่าแปลกใจคือ เมื่อสอบถามเกี่ยวกับประสพการณ์การสอน
พระสงฆ์มีประสพการณ์การสอนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงระยะเวลา ๓ ปี และมีประสพการณ์
สอนเพียงแค่ปีเดียวจำนวนมากที่สุด แต่เมื่อผลการประเมินบอกว่าพระสงฆ์สามารถสอน
ให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเมตตา มีความเอื้อเฟื้อ มีความเสียสละต่อส่วนรวม

มีความรับผิดชอบ มีวินัย ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักศาสนาขั้นพื้นฐาน และมีความประหยัด ข้อนี้อาจสะท้อนถึงความประสบความสำเร็จของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของส่วนงานวิทยาเขตสุรินทร์ ที่ดำเนินการคัดเลือกแต่งตั้งพระสงฆ์ลงไปทำหน้าที่สอนตามโรงเรียนแล้วได้รับเสียงสะท้อนในเชิงบวกเช่นนี้ นอกจากนี้ยังสะท้อนคุณภาพและบทบาทพระสงฆ์ในด้านการสอนอย่างน่าทึ่ง ทั้งที่ส่วนใหญ่แล้วพระที่ลงไปทำหน้าที่สอน มีประสบการณ์สอนเพียงแค่ปีเดียว(คูตารางที่ ๔.๑๗ ประกอบ) ความน่าเชื่อถือด้านการสอนเช่นนี้ย่อมส่งผลในวงกว้างต่อกระบวนการจัดการศึกษาชาติ สถาบันทางการศึกษาเชื่อมั่นในศักยภาพของพระสงฆ์ในด้านการสอนมากขึ้น และส่งผลต่อความเข้มแข็งมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยโดยตรง หากโครงการฯจะเพิ่มผลงานมากขึ้นในด้านนี้ก็ควรขยายจำนวนพระสงฆ์ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ยิ่งสามารถทำให้ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์คือทุกโรงเรียนทุกสถานศึกษาทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ในจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์มีพระเข้าไปทำหน้าที่สอนยิ่งจะทำให้สถาบันพระสงฆ์มีคุณค่าและความหมายต่อสังคมมากยิ่งขึ้น สังคมได้สืบทอดธรรมจากพระพุทธศาสนาไปใช้ในกิจกรรมดำเนินชีวิตโดยถ่ายทอดทางพระสงฆ์ลงสู่นักเรียนเข้าสู่ชุมชน สังคมต่อไป แต่จุดอ่อนในปัจจุบันคือประสบการณ์การสอนของพระสงฆ์ที่ยังน้อย แม้ว่าจะได้รับการประเมินอย่างน่าพอใจแต่ก็ไม่อาจยืนยันได้ว่าพระท่านสอนได้มาตรฐานแค่ไหน ท่านสามารถถอดรหัสพุทธธรรมเข้าสู่เด็กได้แม่นยำเพียงใด ในรายละเอียดเหล่านี้ทางโครงการฯอาจต้องนำไปวิเคราะห์ต่อเพื่อหาทางปรับปรุงให้เกิดความรัดกุมมากยิ่งขึ้น นั่นก็หมายความว่าในปัจจุบันผลผลิตตัวที่ ๓ คือได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ จะต้องทำให้เกิดมรรคผลให้ได้ เพราะเท่าที่ผ่านมามีกระบวนการการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการอบรมสัมมนา การจัดปฐมนิเทศก่อน ยังซ้ำอยู่จุดเดิมยังทำในลักษณะเท่าที่จะทำได้ ซึ่งต้องเปลี่ยนทัศนคติในการดำเนินงานด้านนี้ ส่วนการออกนิเทศติดตามผลนั้นยังไม่ได้ดำเนินการเลย ตรงนี้จะเป็นข้อเท็จจริงจากภาคปฏิบัติการจริงของพระสงฆ์ซึ่งควรเร่งดำเนินการ สำหรับปัจจัยข้อสุดท้าย คือ ได้ศูนย์ประสานงาน โครงการประจำอำเภอ ถือว่าเป็นไปตามเป้าหมาย แต่หากดูแล้วศูนย์ประสานงานไม่เข้มแข็งเท่าที่ควรทำหน้าที่เพียงแค่บูรณาไปรษณีย์รับส่งเอกสารเท่านั้นก็ลองพิจารณาโครงสร้างของสำนักงานที่ดำเนินการในรูปคณะกรรมการ(คูแผนผังที่ ๔.๑-๔.๒ ประกอบ) ก็อาจช่วยให้การดำเนินการของศูนย์มีความเข้มแข็งเป็นการกระจายความรู้ กระจายงาน แบ่งปันความรับผิดชอบร่วมกันมากขึ้น

อภิปรายผลด้านปัจจัยผลกระทบ ในปัจจัยผลกระทบมีตัวชี้วัดอยู่ ๓ ประการ คือ คณะสงฆ์ ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่ ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชน หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ตัวชี้วัดที่ ๑ ไม่ได้ประเมินความพึงพอใจ ส่วนตัวชี้วัดสองตัวหลังมีผลการประเมินความพึงพอใจ คือ ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ในตัวชี้วัดนี้จำแนกรายด้านได้ ๒ ประการ คือ ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา ผลการประเมินพบว่าผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนด้านการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด จากผลการประเมินเช่นนี้ทำให้อภิปรายได้ว่าคณะผู้บริหารศึกษาและครูที่เลี้ยงมีความเชื่อมั่นในตัวพระสงฆ์ว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถในด้านดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าและเป็นคนทันสมัย ไม่ตกเรียนรู้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอน ชุมชน และสังคมได้เป็นอย่างดี ในอีกตัวชี้วัดคือ หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ซึ่งจำแนกรายด้านได้ ๑๐ ด้าน คือ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน และร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริงตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่เกิดแก่ผู้เรียน ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการ พัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกสถานการณ์ พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน รายงานผลพัฒนาของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ สรุปได้ว่าผู้บริหารและครูที่เลี้ยงในสถานศึกษา มีความพึงพอใจต่อมาตรฐานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนอยู่ในระดับมาก โน้มไปในด้านมากที่สุด รายด้านทั้งสิบประการสะท้อนการทำหน้าที่ของพระสงฆ์ในการสอนที่มีประสิทธิภาพ จนสร้างความพึงพอใจแก่คณะผู้บริหารและครูที่เลี้ยงอย่างมากถึงมากที่สุด และจากการสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบางแห่งได้ข้อมูลว่า พระสงฆ์ที่เข้าไปปฏิบัติหน้าที่สอนตาม โรงเรียนนั้นมีจิตความสามารถในการสอน และมีความรับผิดชอบสูงมาก หลายโรงที่พระทำได้ดีกว่าครูประจำเสียอีก เสียงสะท้อนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์ที่ลงไปปฏิบัติหน้าที่สอนตามสถานศึกษาสามารถสร้างศรัทธา สร้างความเชื่อมั่น ความมั่นใจให้กับบุคลากรทางการศึกษา เงื่อนไขนี้จะส่งผลต่อบทบาทและคุณค่าของพระสงฆ์ต่อชุมชนสังคมหรือต่อมวลมนุษย์ในวงกว้างออกไป

จากผลการประเมินความพึงพอใจตามปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ปัจจัยนำเข้า ซึ่งประกอบด้วยดัชนีชี้วัด ๖ ประการ คือ กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม และการตั้งคณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม และงบประมาณ

สนับสนุน ๒) ปัจจัยกระบวนการ ซึ่งมีดัชนีชี้วัดทั้งหมด ๖ ตัวชี้วัด คือ การประชุมและการจัดซื้อวัสดุสำนักงาน การประชาสัมพันธ์การประชาสัมพันธ์โครงการฯ การประสานงาน การจัดปฐมนิเทศการสอนและ การจัดอบรมสัมมนา ๓) ปัจจัยผลผลิต ซึ่งมีดัชนีชี้วัด ๔ ตัวชี้วัด คือ จำนวนพระสอนศีลธรรมมีเพียงพอ ได้พัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีคุณภาพ และได้ศูนย์ประสานงานโครงการประจำอำเภอ นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งดัชนีนี้จำแนกเป็น ๑๐ รายด้าน ได้แก่ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามระเบียบ ปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา ความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม และความประหยัด และ๔) ปัจจัยผลกระทบ มีดัชนีชี้วัดทั้งหมด ๓ ตัวชี้วัด คือ คณะสงฆ์ได้พระสงฆ์ที่มีคุณภาพด้านการสอนและการเผยแผ่ ชุมชนได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน หน่วยงานรัฐได้คนดีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม สรุปได้ว่าในทัศนคติของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความเชื่อมั่นต่อการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในระดับปานกลาง ส่วนทัศนคติของคณะผู้บริหารและครูที่เล็งมีความมั่นใจต่อการดำเนินงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนค่อนข้างสูงคือพึงพอใจในระดับมากถึงมากที่สุด

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัย มีข้อเสนอแนะ ๒ ประการ คือ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะอยู่บางประการ ทั้งเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและข้อเสนอแนะโดยตรงต่อส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำเอาผลการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการตัดสินใจดำเนินการ ดังนี้

๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานวัฒนธรรม สำนักงานพระพุทธศาสนา สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบาย ในการประยุกต์หลักพุทธศาสนา หน่วยงานคณะสงฆ์เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา พัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งบนรากฐานของภูมิปัญญาพุทธ

๒) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารคณะสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันที่ควบคุมดูแลพัฒนาคุณภาพประสิทธิภาพของพระสงฆ์ทั่วประเทศโดยตรง การพัฒนาพระสงฆ์ให้มีบทบาทต่อชุมชน สังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ถือว่ามีความสำคัญต่อคุณค่าและความหมายของสถาบันสงฆ์ทั้งสิ้น ยิ่งบทบาทในด้านการสอนซึ่งถือเป็นบทบาทดั้งเดิมและได้รับความเชื่อถือจากคนในชุมชน สังคมสูงอยู่แล้วตั้งแต่บรรพกาลมา คณะสงฆ์จึงควรวางนโยบาย กำหนดยุทธศาสตร์ผลักดันให้พระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่ด้านการเป็นผู้สอนในสถานศึกษาให้มากและกว้างขวางครอบคลุมทุกพื้นที่ ตลอดถึงสนับสนุนสร้างเครือข่ายร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและมีความมั่นคงเข้มแข็ง

๓) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันสร้างองค์ความรู้และผลิตบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาตลอดถึงรับผิดชอบภารกิจนี้โดยตรง ในเชิงนโยบายควรกำหนดทิศทางและกลไกในการพัฒนาส่วนงานให้เกิดความคล่องตัว ตลอดถึงพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัยให้มีคุณภาพสามารถประสานงานกับทุกภาคส่วนได้ ในด้านการผลิตบัณฑิต เน้นฐานความรู้ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สร้างอุดมคติ

อุดมการณ์แบบพุทธให้เกิดในตัวตนของบัณฑิต เพราะอุดมการณ์พุทธจะปลูกจิตสำนึกให้บัณฑิตหรือบัณฑิตช่วยสังคมได้กว้างขวางมากขึ้น

๔) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ จากงานวิจัยนี้พบว่าปัญหาหลักที่สุดคือ ระบบบริหารจัดการภายในของส่วนงานไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นต่อพระสอนศีลธรรมฯ ได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการสรรหาคัดเลือกโรงเรียน กระบวนการคัดเลือกแต่งตั้งพระสอนศีลธรรม คู่มือการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม ระเบียบปฏิบัติของพระสอนศีลธรรม งบประมาณ สนับสนุนโครงการ คณะทำงานกำกับดูแลประสิทธิภาพการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การปฐมนิเทศการสอน การประชุม การจัดอบรมสัมมนา การนิเทศติดตามประเมินผล การวิจัยประเมินความพึงพอใจของชุมชน การจัดซื้อวัสดุสำนักงาน หนักสุดคือด้านงบประมาณ ซึ่งก็เป็นเรื่องแปลกที่โดยทั่วไปมักพบว่าปัญหาทางงบประมาณไม่เพียงพอ แต่งานนี้ดูเหมือนงบประมาณจะมากไปจนทำให้บริหารจัดการไม่ถูก ผลจึงปรากฏว่าเงินมาก แต่เนื้องานยังทำได้น้อย ควรมีการวิเคราะห์แผนงบประมาณให้เหมาะสมกับเนื้องาน หากอัตรากำลังไม่เพียงพอในจุดใดก็ควรจะเพิ่มให้เพียงพอ สำหรับงานปฐมนิเทศการสอน งานจัดอบรมสัมมนา งานนิเทศติดตามประเมินผล จุดตรงนี้คณะครุศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ควรเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการพระสอนศีลธรรมในระดับภาค ทั้ง ๔ ภาคของประเทศไทย
- ๒) ควรมีการศึกษาภารกิจของคณะสงฆ์ที่เข้าไปร่วมดำเนินในโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ๓) ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบรูปแบบการดำเนินงาน โครงการพระสอนธรรมในโรงเรียนกับรูปแบบของพระธรรมทูตของคณะสงฆ์
- ๔) ควรศึกษารูปแบบการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการกับรูปแบบศูนย์ปฏิบัติการ
- ๕) ควรศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางพัฒนาการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมการศาสนา. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๓๕.

กิตติภณ สุพรรณกลางและคณะ. วัฒนธรรมในฐานะกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนในตำบลสันทรายหลวง ตำบลสันป่าเปาและตำบลหนองแห้ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.

ฉวีวรรณ สุวรรณภา, บทบาทพระสงฆ์: กับการให้การศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒, นิตยสารสาระวิชาการธรรมทรรศน์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓. ขอนแก่น.คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.

เฉลิมพล ไสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย. (กรุงเทพมหานคร. สุตรไพศาล, ๒๕๔๖

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. Good Governance กับการปฏิรูปการศึกษา-การปฏิรูปการเมือง. ม ป ป.

บรรจง โสคติ, เอกสารประกอบการสอนวิชาพุทธศาสนากับการศึกษา, (สุรินทร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๔๗

ประเวศ วะสี, ศ.นพ.. พระสงฆ์กับการรื้อฟื้นสังคม. ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ.พี.กราฟิคดีไซน์และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๓๕.

พระคุษฎี เมธังกโร. การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “จาริกบุญ จาริกธรรม”, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์
สวย จำกัด, ๒๕๔๗).

_____. ปฏิรูปการศึกษา : การสร้างภูมิปัญญา.(กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิ
ซิ่ง, ๒๕๓๕)_____. พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, ๒๕๔๐

_____. พุทธธรรม (ฉบับเดิม). พิมพ์ครั้งที่ 23 (คุณทิวช ชุนหษา พิมพ์เป็นธรรมทาน, ๒๕๔๖
พระเทพเวที,(ประยุทธ์ ปยุตฺโต).. พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๒.

_____. พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต). ทิศทางการศึกษาไทย.(กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระเทพโสภณ,(ประยูร มีฤกษ์). โลกทัศน์ของชาวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

_____. พระพุทธศาสนาในสถานการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรมสำหรับโลกสมัยใหม่. สุรินทร์ : พิมพ์ที่มูลนิธิพิพิธประชาชนาก,
๒๕๔๔.

_____. พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสค
ศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.

พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๒๕.

พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย & ไทยอังกฤษ ฉบับทันสมัย , กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด
(มหาชน), ๒๕๔๕

พุทธทาสภิกขุ, ธรรมะสำหรับผู้สูงอายุ ใน ถนอมใจวัยชราธรรมถ้อยของสองศรีพระศาสนา,
(กองทุนศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนา วัดชลประทานรังสฤษฎ์, กองทุนห้องสมุดศาลา
จำปรีดน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์, กองทุนเสถียรธรรม

_____. เป้าหมายของการศึกษา. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิพนพาน, ๒๕๒๗).

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จากนาลันทาถึงมหาจุฬาฯ, พิมพ์ครั้งที่ ๓
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร: บริษัท
นานมีบุ๊คส์พับลลิ่งเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

สมการ พรหมทา. พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. รายงานผลการเสวนาบทบาทที่พึง
ประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แห่งมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตาม
โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑.๒.๒ บทความ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. กรอบแนวคิดและทิศทางของ
แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ ๑๐.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การเปลี่ยนแปลงของบริบทการ
พัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์สถานการณ์และทิศทางการปรับตัวของประเทศไทย.

ดร.เสรี พงศ์พิศ. วิสาหกิจชุมชน สร้างฐานการพัฒนา. สยามรัฐรายวัน วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๕๒.

ยศ สันตสมบัติ. ร้อยแปดวิถีทัศน์. กรุงเทพธุรกิจ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๐.

โยฮัน กัลป์ดุง. พุทธสันติวิธี : ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง. แปลโดยสมชัยเย็นสบาย (ปาจรยสาร

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

คณิต ดวงหัตถ์. (2537). สุขภาพจิตกับความพึงพอใจในงานของข้าราชการตำรวจชั้น ประทวนใน
เขตเมืองและเขตชนบท ของจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ธนู ศรีทองและคณะ, การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนก
บาลีในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์),
๒๕๔๕.

ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ และคณะ, การศึกษาแนวทางพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๑, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ วิทยาเขตสุรินทร์),
๒๕๔๕.

ณัฐพล ชันชไชย, การสร้างมาตรวัดกำลังขวัญ, บทความเสนอต่อคณะกรรมการ ส่งเสริมการวิจัย
งานวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐประศาสน
ศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖.

บุญหนา จิมาโนง และคณะ, การประเมินประสิทธิภาพการสอนของพระสอนศีลธรรมใน
สถานศึกษาเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕, กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดดา, ๒๕๕๑.

ปัญญา จอมนาสวน, ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทที่เป็นจริง และ
บทบาทที่คาดหวังของครูพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาจริยธรรมสำหรับนักเรียน
โรงเรียนในโครงการจริยศึกษา ศูนย์เผยแผ่ธรรม จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์ การพัฒนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ปรีชา กันธิยะ, การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่พระมีส่วนร่วมในการสอนศีลธรรม.
วิทยานิพนธ์ดุริยบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๕๑.

พระมหาบุญเลิศ อินทุปญฺโญ และคณะ, การศึกษาความคิดเห็นของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรม
ในโรงเรียนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๕, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช ๒๕๕๑.

พรชูลี อาชาวอรุง และคณะ, ศึกษาบทบาทของโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, รายงานการ
วิจัย กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๕.

นารีรัตน์ กว้างขวาง, ความพึงพอใจของประชาชนต่อประสิทธิภาพในการ ให้บริการของ
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาการบริหาร, สถาบัน
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ๒๕๔๗.

สิริรัตน์ ชันชิตี, ประสิทธิภาพการจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยาที่มีผลต่อความพึงพอใจของประชาชน, ๒๕๔๕.

สุรเชษฐ์ เจริญสุข, “การศึกษาเจตคติของผู้ปกครองต่อบทบาทครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
ระดับมัธยมตอนต้น โรงเรียนวัดบ้านก้อง จังหวัดลำพูน” วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

อดุลย์ศักดิ์ สุนทรโรจน์. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาการบริหารการศึกษา, สถาบันมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ๒๕๔๖.

เจริญศรี พันปี. ความพึงพอใจของครูต่อพฤติกรรมคุณธรรมและการบริหารงานของผู้บริหาร
โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี. ๒๕๔๖.

๑.๒.๔ เอกสารอัดสำเนา

รังสี สุทนต์. ลักษณะการวิจัยทางพระพุทธศาสนา.

๑.๒.๕ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

พระธรรมโกศาจารย์. <http://www.krupra.net/v๑/main.php?url=about>. (วันที่ ๒๒ กรกฎาคม
๒๕๕๓)

<http://th.wikipedia.org/wiki> ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๔.

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud), IPA: [ˈziː km̩ nt ˈfr̩ɔ̯ Y̯_t], 6 พ.ค. 2399—23 ก.ย.
2482.

๑.๒.๖ เอกสารเกี่ยวกับโครงการพระสอนศีลธรรม

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือการดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมใน
โรงเรียน, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘.

คู่มือปฏิบัติงาน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์.

คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

คู่มือปฏิบัติงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๑.

พระมหาสมจินต์ สมุทปญโญ รศ.ดร, โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน เอกสารสรุปการจัด
อบรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์ คณะสงฆ์ภาค
๑๑, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๕๑.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สรุปผลการดำเนินงานโครงการพระ
สอนศีลธรรมในโรงเรียน ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑.

เอกสารใบโอนเงินประจำงวด เงินอุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.
๒๕๕๓, ลงวันที่ ๒๐ -เม.ย.-๕๓.

เอกสารประกอบการประชุม คณะกรรมการดำเนินงานโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครั้งที่
ที่ ๑/๒๕๕๒.

เอกสารการประชุมคณะกรรมการอำนวยการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ครั้งที่ ๒/
๒๕๕๓, วันจันทร์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

เอกสารคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ ๖๒๔/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.
๒๕๕๒.

เอกสารสรุปจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัด
วิทยาเขตสุรินทร์.จังหวัดสุรินทร์, (อัดสำเนา).

เอกสารสรุปจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน สังกัด
วิทยาเขตสุรินทร์.จังหวัดบุรีรัมย์, (อัดสำเนา).

เอกสารบัญชีรายชื่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดสุรินทร์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์,

เอกสารบัญชีรายชื่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จังหวัดบุรีรัมย์ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๓
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.

๒. ภาษาอังกฤษ

Good, c. V. (Ed.). **Dictionary of education** (3rded.). New York: McGraw-Hill. 1973.

Jane Bingham. “**MEDIEVAL WORLD โลกยุคกลาง**”. แปลโดย , ลอองทิพย์ อัมรินทร์รัตน์และ
วิมลวรรณ ภัทโรดม. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ป่าเจรา, ๒๕๔๘.

Maslow,A.H., **Motivation and personanlity**. (New York: Harper & Row Publishers. 1970.

Fiona Chandler. “**ANCIENT WORLD โลกยุคโบราณ**”, แปลโดย ลอองทิพย์ อัมรินทร์รัตน์และ
วิมลวรรณ ภัทโรดม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ป่าเจรา, ๒๕๔๘.

Vroom, V. H. **Manage people not personnel: Motivation and performance appraisal**. Boston:
Harvard Business School Press, 1990.

